

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KULTURVETENSKAPER

V. I. N. T. A. G. E.

- Om kläder, kvinnor och kulturarv

Göteborgs Universitet, VT 2014

Kulturarv och modernitet – materiellt och immateriellt under 1000 år

Masterexamensarbete i etnologi, 30 hp

Författare: Merja Liimatainen

Handledare: Kerstin Gunnemark

Innehåll

1. Inledning	5
Ämnesval	5
Problemformulering	6
Syfte och frågeställningar	10
Teoretiska utgångspunkter och perspektiv	10
<i>Aktörnätverksteori</i>	11
<i>Analytiska verktyg</i>	12
<i>Aktanters biografier</i>	13
<i>Performans och kulturarv</i>	14
Tidigare forskning	16
<i>Kläder och mode</i>	16
<i>Intresset för det förflutna, historiebruk och kulturarv</i>	19
Metod	20
<i>Med internet som redskap</i>	22
Material	23
Reflexivitet	24
Etik	26
V.I.N.T.A.G.E. – presentation av informanter	27
Disposition	29
2. Att klä sig i begagnat då och nu	31
En klassresa – från begagnat till second hand	31
Konsten att vara annorlunda	32
<i>Second hand visa vi nytillverkat</i>	35
<i>Smakpreferenser och estetiska värderingar</i>	38
Second hand som klädstil idag	40

3. Vintage – att vara eller inte vara	46
Ursprung och mening	46
<i>Experter, butiker och handböcker</i>	47
En kvinnoresa?	50
Magiska plagg – vad vintage kan göra	53
<i>Accessoarerna; pricken över i:et</i>	55
Mina informanter om vintage och retro	56
4. På jakt efter förankringar med det förflutna	60
På loppisrunda	60
<i>Ett fynd</i>	60
<i>”Tränat loppisöga”</i>	62
<i>Mötet med ett attraktivt plagg</i>	63
Känslor, drömmar och minnen i ett plagg	66
<i>Att sälja</i>	68
<i>Informanternas konsumtionsstrategier</i>	69
På Vintagemässa	70
5. Bärare av kulturarv?	75
Kläder med en själ	75
<i>Spår av det förflutna</i>	75
<i>Kläder som konst</i>	77
<i>Familjealbumet</i>	78
<i>Plagg med anor</i>	80
Det mystiska förflutna tar form	82
<i>Historisk kreativitet och fantasi</i>	82
<i>Död eller levande?</i>	84

6. Slutdiskussion	87
Att införliva det förflutna	87
Mode och kulturarv	89
Levande kulturarv	91
Summary	94
Källor och litteratur	95
Bilaga – Frågelista	100

1. Inledning

Ämnesval

Bakgrunden till mitt val av ämne till detta masterexamensarbete går tillbaka till 2008, året då jag skrev min första uppsats i etnologi som handlade om fyra unga människors fascination för 1950- och 1970-talet samt hur de använder tidsperioderna som en del i skapandet av sina identiteter. Jag och min kurskamrat hade uppmärksammat det ökade allmänintresset för återbruk av mode och att personer i våra bekantskapskretsar var tydligt inspirerade av tidsperioderna i sina kläd- och inredningsstilar.

Intresset för 1900-talets historia och dess olika stilepoker som intensifierats under de senare åren kallas ofta för en retrovåg (jmf. Gunnemark 2006:217ff.). Det har blivit mera accepterat att handla på loppis och priserna på begagnade kläder, möbler, inredningsdetaljer och brukssaker har stigit. Second hand-butiker med mer eller mindre väl sorterade retro- och vintage-avdelningar har etablerats runt om i Göteborg och utgör arenor för skattjakt. Fynda gamla ”vintagepärlor” har för många utvecklats till en hobby. Att jag har lagt märke till attitydförändringarna vad gäller konsumtion och bruk av begagnade kläder har att göra med mitt intresse för second hand och gamla föremål. Jag har sedan tonåren besökt loppmarknader, second hand-butiker och antikaffärer men det har inte alltid varit lika accepterat som idag att handla begagnade kläder.

Jag minns en gång när jag som tonåring på 1990-talet köpte en fodrad jeansjacka i 1970-tals stil på Myrorna i Västerås. Jag tyckte att jackan var ett riktigt fynd, den kostade 30 kr och var nästan helt oanvänd. När jag kom hem visade jag upp mitt kap för mina föräldrar vilka knappast blev lika imponerade som jag. Så snart de fick reda på att jackan var second hand rynkade de på näsan och sa att om jag nu så gärna ville använda den borde den åtminstone tvättas innan. Under min uppväxt var gamla, begagnade kläder inte heller särskilt populära hos majoriteten av mina klasskompisar och jämnåriga, vilka föredrog nya märkeskläder som var på modet då.

Även om allmänintresset för second hand på 90-talet inte var lika utbrett som idag fanns det dock en grupp av människor, en ungdomlig subkultur, vilka på grund av en kritisk inställning mot onödig klädkonsumtion valde att handla begagnat. Musikgenren Grunge, med band som Nirvana var inspirationskälla för många unga med en tillsynes ”ovårdad” klädstil kännetecknad av slitna gärna trasiga jeans, t-shirts och rutiga flanellskjortor. På 90-talet blev även 1970-talet en inspiration inom modet med exempelvis jeans som var utsvängda. Idag samsas 70-talet tillsammans med andra stilepoker såsom 50-, 60-, 80-, och nu senast även 90-talet som inspiration för en modestil som

lånar form, mönster och detaljer ur ett relativt nyligen passerat mode. Konsumtionen av begagnade kläder har, från att ha varit ett intresse hos ett fåtal, blivit ett mera utbrett fenomen i dagens samhälle. Second hand-handeln har även tagit plats på nätet med auktionssidor såsom Tradera och E-Bay där privatpersoner säljer second hand-kläder och prylar med benämningar retro och vintage. På nätet går det även att hitta en mängd olika diskussionsforum och bloggar som har namn med orden *Retro* och *Vintage*. Bruket av benämningarna retro och vintage om äldre kläder och föremål verkar vara ett ganska nytt fenomen och inget som jag kan minnas från min uppväxt.

Jag har sedan 2008 då jag skrev fortsättningskursens uppsats och under mina fortsatta studier inom masterprogrammet *Kulturarv och modernitet - materiellt och immateriellt under 1000 år* fortsatt att fundera på vad som egentligen menas med retro och hur detta förhåller sig till kulturarv. Vad kan en fascination för gamla kläder berätta om förhållningssätt till nutiden och dåtiden? I detta masterexamensarbete går jag därför vidare från uppsatsen och gör en mer omfattande studie vilket även avspeglar föreställningar om vårt moderna förflutna.

Problemformulering

En sökning på Google med ordet retro ger över fem miljoner träffar och inget entydigt svar. Det finns olika kategoriseringar av retro i flera olika sammanhang. Det finns bland annat retromode, retrospel, retrobilar, retromusik och retrofilm. Det mesta inom begreppet retro verkar syfta på att inspireras av eller intressera sig för en tidigare eras trender, moden eller teknologi. Ordet retro kommer från franska *rétro*, från *rétrospecific*, vilket på svenska blir en förkortning av retrospektiv och betyder tillbakablickande. Ordet markerar att tillbakablickandet utgår ifrån nuet och vad betraktaren väljer att uppmärksamma korresponderar i mångt och mycket till vår samtid (Gunnemark 2006:218). I *Ung på 50-talet* skriver etnologen Kerstin Gunnemark (2006) om hur retrovågen kring 1950-talet konstruerats och menar att det handlar om historiekonstruktion där urval gjorts på subjektiva grunder. ”Vilka av retrons ting och uttrycksformer som lyfts fram är självklart relaterat till olika individers intresse för ting, musik och berättelser i största allmänhet” (Gunnemark 2006:218).

Med undantag för *Ung på 50-talet* lyser studier vilka problematiserar retro-fenomenet utifrån ett brukarperspektiv med sin frånvaro. Det som tidigare skrivits om retro fokuserar främst på tingen, på design och formuttryck, på retro som en inrednings- eller klädstil. I sökandet efter tidigare forskning om retro fann jag; *Retro – The culture of revival* skriven av Elisabeth E. Guffey (2006), docent i ”Art and Design” på ”State University of New York”. I *Retro* skriver Guffey om retro i sig, idén med retro och dess uttryck utifrån konst- och designhistoriskt perspektiv. Guffey går tillbaka till

ordets rötter och redogör för dess manifestationer i kultur och konst det senaste århundradet. *Retro* avslöjar hur det förflutna är inbäddat i nutiden och ständigt återvänder för att förfölja oss. Dock saknar jag som etnolog brukarperspektivet även i denna studie. Därför vill jag i detta etnologiska masterexamensarbete fokusera på individen som en aktör och förstå tillbakablickandet utifrån individer som attraheras av tidigare tidsperioders mode och estetik.

Retro används ibland tillsammans med vintage och nostalgi. Vintage används oftast inom mode och syftar på äldre välbevarade varor av god kvalitet, ofta kläder som är skapta av en erkänd designer och tillverkade i en specifik tidsperiod, alltså ”original”. Tillbakablickandet och vintage kan handla om nostalgi om det berör föremål från en upplevd tid som väcker minnen och känslor till liv. För att ett plagg ska få kallas ”äkta” vintage bör det vara minst tjugofem år gammalt och tidstypiskt i snitt, enligt de definitioner som förekommer i litteraturen om vintage (jmf. t.ex. Birde 2009). Det är 1900-talets mode, från 10-talet till 80-talet som står i fokus. Tidsaspekten och dess relevans för vintage väcker frågor om vilka som intresserar sig för detta och vad det har att erbjuda dem idag. Vad innebär retro och vintage när det inte handlar om nostalgi? Vilka känslor och berättelser väcker klädesplagg från en tidsperiod bortom en upplevd tid? Handlar ett intresse för second hand-kläder från en tidigare tidsperiod från vårt moderna förflutna enbart om bakåtblickande? Eller kan intresset för och bruket av second hand-kläder möjliggöra ett steg bort från de etablerade historiska fakta med krav på kontext och kronologi och ge utrymme för historisk fantasi och kreativitet i vardagslivet?

Intresset för vårt moderna förflutna utspelar sig på olika arenor i samhället. På institutioner såsom Riksantikvarieämbetet och länsstyrelser försöker man lyfta fram det moderna kulturarvet, vår moderna historia i form av kulturmiljöer från 1900-talet, med fokus på miljöer byggda efter andra världskriget såsom höghus, industrier och torg.¹ Inom Riksantikvarieämbetet frågar man sig vad av det moderna som finns runt omkring oss som ska dokumenteras och bevaras? Vad är egentligen typiskt och intressant? Under 2010 producerades flera utställningar om det närliggande förflutna. Mölndals museum förmedlade minnet av ”ett på många sätt omvälvande” decennium i utställningen *70-tal* som pågick mellan 2010 och 2011.² Den kringresande utställningen *60.nu* som även fanns på nätet visades på Västergötlands museum i Skara år 2011. Under 2010 förvandlades samhället Nossebro i Essunga kommun till en *Retro-ort* och *retro-upplevelse* med projektmedel från bland annat Västra Götalandsregionen. I projektet ”Retro Nossebro” ingick en ”total översiktlig och exteriör kulturhistorisk inventering och beskrivning av samhället Nossebro med en fördjupning av

¹ http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/modernt_kulturarv.html hämtad 2012-01-10

² <http://www.museum.molndal.se/> hämtad 2012-01-10

bebyggelsen från 1940-80-talen med tyngdpunkt på 1950-70-talen.”³ Gamla kläder och accessoarer finns även i Kortedala museum som gestaltar ett hem under åren 1955-65.⁴ Rekonstruktionen av hemmet utgår från flera personers minnen och berättelser. I skrivandets stund pågår utställningen *Vintage - Mode & Minnen*, en utställning på Östergötlands museum om mode med fokus på svenska designers. Utställningen bygger på en mängd klädesplagg med speciella minnen och lockar besökare med ”Välkomna till en nostalgitripp- från 1950-talets skraddade mode till dagens individuella och högst personliga gatumode.”⁵

Parallellt med museernas utställningsproduktion arbetar aktörer inom exempelvis *Vintagemässan* som sedan starten år 2008 lockat tusentals utställare och besökare med intresse för gamla kläder.⁶ Tidningsartiklar publicerade i Göteborgs-Posten mellan 2011-2012 berättar om ökad konsumtion av second hand-kläder.⁷ Flera nämner att konsumenterna handlar mer målmedvetet och väljer återanvändning för att spara på samhällets miljöresurser. ”Intresset för second hand är rekord stort!” skriver GP i en artikel som handlar om Myrorna i Göteborg. Vidare står det att ”Det har blivit socialt accepterat att köpa begagnat, miljömedvetandet har ökat intresset för återanvändning, vintage är trendigt och drar unga kunder och svenskarna har alltid varit generösa när det gäller att hjälpa människor” (GP, 2012-04-16). Enligt artikeln är förklaringarna samstämmiga när branschfolket analyserat de senaste årens ökade omsättning. Myrorna, Frälsningsarméns second hand-kedja är störst inom ideell second hand med 33 butiker i landet. År 2011 omsatte Myrorna 232 miljoner kronor, vilket var en ökning med 6,5 procent, med ett överskott på 47,7 miljoner kronor som går oavkortat till Frälsningsarméns sociala arbete.

Den fyra våningar höga second hand-varuhuset vid Järntorget i Göteborg är en av de största och lönsammaste. Frågan är om det först och främst är en fråga om att ”kunderna handlar inte längre bara för att det är billigt, utan de har mer ideologiska skäl för sina val” eller om rekordförsäljningen även till stor del beror på Vintage-trenden och att de yngre kunderna dras till butikens retro-avdelning på jakt efter personliga kläder för en unik klädstil? Second hand-kläder verkar onekligen blivit en stor trend vare sig det handlar om återanvändning, en fascination för det förflutna och/eller att skapa sig en personlig stil.

Funderingar kring gamla kläder inom den offentliga respektive den privata sfären leder vidare till nya frågeställningar. Är det enbart föremål som ägs och lyfts fram av museer vilka anses typiska och intressanta av personer på museer och länsstyrelser, som är en del av kulturarvet? Är det enbart

³ <http://www.essunga.se/Pages/Page.aspx?pageId=1397> hämtad 2012-01-10

⁴ www.kortedala.museum hämtad 2012-02-14

⁵ <http://www.ostergotlandslansmuseum.se/utst/mode/vintage.pdf> hämtad 2012-06-02

⁶ <http://bakatframmat.se/vintagemassan/> hämtad 2012-02-28

⁷ Se tidningsartiklar i käll- och litteraturförteckningen s. 95

det offentliga som kan betraktas som kulturarv medan det privata blir ett intresse? Kan individer med ett stort intresse för kläder från en viss tidsperiod betraktas som tolkare, förmedlare och förvaltare av kulturarv? Hur förmedlar och förvaltar de i så fall kulturarv via berättelser, handling och identitet?

Kulturarv är ett problematiskt begrepp och har med makt att göra. Kulturarv är å ena sidan allt det kulturella stoff, materiellt och immateriellt, som överförs mellan generationer i ett samhälle och å andra sidan betraktas inte allt som kulturarv. Inom institutioner och kulturarvsverksamheter är det vad som väljs ut och görs till kulturarv som får officiell legitimitet som kulturarv. Historikern Peter Aronsson menar att begreppet har sin utgångspunkt i den samtida aktiviteten, att minnas det förflutna och säkra traderingen som sådan med institutionella medel: Skydda, vårda och bevara (Aronsson 2005:23). Han menar vidare att det pekar mot en förflutenhet som existerar i sin egen betydelse och spelar roll för oss. Vi kan välja att vårda och odla den, negligera den, men är inte skapad av oss på samma sätt som minneskategorin (Aronsson 2005:33). Riksantikvarieämbetet som är en nationell myndighet med ansvar för frågor om kulturarvet beskriver kulturarv på deras hemsida följande:

Kulturarv avser såväl materiella som immateriella uttryck. Kulturarv omfattar traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation. Vad som betraktas som kulturarv förändras med tiden och är ett uttryck för samhällets skiftande värderingar. När det skrivs i bestämd form – kulturarvet – innefattar det en mångfald av kulturarv.⁸

När man talar om kulturarv är det ofta det materiella kulturarvet som åsyftas såsom skön konst, tidstypiska föremål och monumentala byggnader samt bevarandevärda miljöer. Det immateriella kulturarvet så som berättelser, minnen, traditioner och ideal är inte lika lätta att definiera och bevara. Etnologen Kerstin Lökken menar att ”Kunskap, normer och värderingar handlar om ett kulturstoff som är relaterat till individer. Det är inte konkret iakttagbart om det inte sammanförs med miljöer och/eller föremål” (Lökken 2005:63). Det materiella behöver därför kopplas samman med immateriella värden för att få effekt. Och för att säkra traderingen av det immateriella behöver det en konkret form (jmf. Lökken 2005). Samtidigt som kulturarv utgörs av vad tidigare generationer skapat handlar det även om hur vi idag uppfattar, tolkar och för det vidare. I denna studie vill jag därför även undersöka vilka immateriella värden så som kunskap, berättelser,

⁸ <http://www.raa.se/kulturarvet> hämtad 2013-09-24

värderingar, föreställningar, normer och ideal som bruket av gamla kläder genererar och hur dessa kan förstås/diskuteras som kulturarv.

Målsättningen med mitt arbete är inte att bidra med en generaliserbar bild av second hand-kläders betydelse idag. Men genom att studera fenomenet utifrån ett kulturarvsperspektiv kan studien däremot visa på tendenser av det förflutnas värden i personers identitet och vardagsliv idag. Min förhoppning är att arbetet kan väcka tankar och funderingar kring materiella och immateriella kulturarv samt bidra till större förståelse för hur det förflutna blir en del av nuet och hur det får mening och betydelse via berättelser och handling.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att studera *intresset för och bruket av second hand-kläder genom analys av hur unga kvinnor, i början av 2010-talet, förhåller sig till å ena sidan kläderna i sig, å andra sidan den tid då kläderna var nya. Genom att lyfta fram samspelet mellan det materiella och det immateriella diskuterar jag hur kulturarv görs och uppfattas i detta sammanhang.*

Frågeställningar

Syftet med studien genererar ett antal frågeställningar som jag finner särskilt angelägna att uppmärksamma för att lyfta fram kulturarvets betydelse inom den personliga sfären.

- Hur väljer informanterna att beskriva sina individuella klädpraktiker?
- Hur används begreppen second hand, vintage och retro och hur uppmärksammas kläders inskriptioner, dels enligt handböcker och media och dels enligt mina informanter.
- Vilka ting och berättelser lyfts fram som intressanta och viktiga?
- Vad möjliggör förbindelser mellan informanterna, klädesplaggen och det förflutna i skapandet av deras individuella klädstilar/praktiker? Är berättelser från det förflutna meningsskapande för dem idag?

Teoretiska utgångspunkter och perspektiv

För att förstå individers intresse för och bruk av gamla klädesplagg i nutida kulturarvskontexter kommer jag att behandla klädesplaggen som ”projektioner av människokroppen” samt som länkar mellan det som varit och det som är samtiden (jmf. Wettstein 2009:27). Min utgångspunkt är att det materiella gör någonting med oss och vi gör något med det materiella. Jag ser kläder som

symboliska och kulturella budbärare. Även föremål bär på historier, idéer, värderingar, drömmar, kunskaper och behov. I mötet mellan människor och materialitet händer någonting. ”Vissa föremål har förmågan att göra någonting med oss, vi berörs av dem för att vi känner till historien eller delar av den” (Wettstein 2009:27).

Aktör-nätverksteori

När det gäller att förstå relationer mellan människor och föremål finner jag Aktör-nätverksteorin (ANT) användbar. ANT med den franske teoretikern Bruno Latour som främsta företrädare erbjuder en analysmodell som lyfter fram det materiellas betydelse och belyser föremål som aktörer i lika hög grad som individer (Latour 1999). ANT är därmed kritisk mot modernitetens särskiljande av individ och föremål samt avståndstagandet till historien, att det förflutna skulle betraktas med distans och inte ha någon innebörd i nuet (Gunnemark 2008:71).

ANT som från början var inriktad på organisationer och vetenskapliga tolkningar har på senare tid haft inflytande i flera etnologiska forskningsarbeten med inriktning på materialitet. Jag har tagit del av andra etnologers tolkningar av aktör-nätverks teori, där Helene Brembeck, Kerstin Gunnemark och Eva Knuts analyser varit inspirationskällor för mitt val av teori och begrepp. Gunnemark lyfter fram fördelarna med att använda sig av ANT i analyser av berättelser och minnen i kulturarvssammanhang för att framhäva kulturarvskontexter så som individer hanterar dem, minns och förvaltar vardagslivets historia (Gunnemark 2008:69).

Aktör-nätverksteorin ger förståelse för materialitetens betydelse, att tingen inte med nödvändighet är underordnade individen. Den skapar även förståelse för människors behov att identifiera sig med ting och länka dem till den egna historieskrivningen. Både för att få fördjupade insikter om den egna personens positioner i tid och rum och för att pröva olika sätt att presentera sig för andra (Gunnemark 2006:210).

Fördelarna och den stora utmaningen med aktör-nätverksteorin och dess begreppsapparat är att den erbjuder nya sätt att förstå världen. Enligt ANT måste vi frigöra oss från etablerade ”sanningar”, som begränsar våra möjligheter att förstå den värld vi lever i (Saltzman 2008:9). Det är en modernitetskritisk analysmodell genom att den ifrågasätter många av modernitetens grundantaganden såsom dikotomierna materiellt/immateriellt och användandet av struktur eller kultur som förklaring och inte som konsekvens av kopplingar/processer/rörelse (jmf. Knuts 2006, Larsson 2008, Saltzman 2008). ”Att förstå världen, det sociala och kulturella, som processer, flöden och rörelse lyfter fram människan så att hon framstår som mer än brickor i strukturens spel” (Knuts 2006:38). Synen på subjekt som sammansättningar där materialitet, texter, minnen och berättelser

ingår i en konstant rörelse möjliggör plats för begär och förändring och upphäver tanken om det materiella och det sociala som dikotomier, som något antingen eller, över- och underordnat utan både och sammankopplade i situationella nätverk (Knuts 2006:40). Agensen hos både det materiella och icke-materiella är beroende av varandra och kan därför inte förstås utanför de sociala relationer där de integreras och samverkar. Denna grundsyn på att det är kedjor av/länkar mellan människor och föremål som gör samhället hållbart riktar intresset mot processer och lyfter fram vikten av att studera *interaktionen* mellan mänskliga och icke-mänskliga aktörer.

Analytiska verktyg

Ur aktör-nätverksteorins begreppsapparat har jag valt ut *aktanter*, *nätverk*, *inskription*, *översättning*, och *historicitet* som användbara verktyg för mina analyser (Latour 1999). För att förstå olika fenomen i samhället bör vi enligt ANT intressera oss för processer, flöden, relationer och kopplingar och studera olika *nätverk*, sammansättningar, av både mänskliga och icke-mänskliga samspelande aktörer. När Latour studerar *nätverk* är det vad aktanter *gör* som står i fokus. *Aktanterna* i nätverket kan vara både mänskliga och icke-mänskliga aktörer, både materiella och immateriella, så som individer, föremål, platser, traditioner, minnen, idéer, värderingar, teknologier, varor eller artefakter. Begreppet *aktant* istället för aktör har Latour lånat från semiotiken för att markera inkluderandet av det icke-mänskliga och materiella som subjekt och att det rör sig om handlingar där ingen från början är varken över- eller underordnat den andre, inom det nätverk de verkar. Ett nätverk kan bestå av få eller flera aktörer men existerar enbart så länge *aktanter* fortsätter att samverka. *Aktanter* kan av olika anledningar ansluta till, ändra eller kväva ett nätverk men en aktant kan inte verka för sig självt. Ett *nätverk* kan heller inte existera utan *aktanter* då det ska förstås i egenskap av vad aktanter *gör*.

Att belysa kulturella sammanhang utifrån processuellt perspektiv i stället för fasta strukturella mönster är att lyfta fram maktaspekten och ifrågasätta maktordning. Det finns en maktordning i vad eller vem som ses som stabil och olika *aktanter* kan ha varierande positioner/inflytande i olika situationella nätverk (jmf. Gunnemark 2008, Knuts 2006). En del *aktanter* kan därför anses vara mer betydelsefulla när de samspelar med oss i vår vardag. Att tingen har en påverkan på oss och agens förutsätter inte att människan är en slav under tingen, människor bär på en reflexiv förmåga som tingen saknar, men hennes agerande är inte villkorslöst när hon måste anpassa sig till materialitetens beskaffenhet (jmf. Gunnemark 2008:72, Knuts 2006:40).

Begreppet *inskription* beaktar denna normativa och formerande förmåga hos vissa föremål. Etnologen Helene Brembeck beskriver begreppet i *Hem till McDonalds* (2007) följande: ”Själva produkten är i sig en inskription, ett script, vars design anger aktörer med specifik smak,

kompetenser, motiv och aspirationer och också en ”värld”, en kontext, med specifika karaktäristika, där dessa aktörer förväntas agera” (Brembeck 2007:18). Hon menar vidare att ”genom inskriptioner via till exempel ett Varumärke/.../erbjuds vissa attraktiva värden, kategorier och subjektiviteter” (Brembeck 2007:21). *Inskriptioner* kan då förstås som skapade material, vilket är den mesta materialitet vi omges med, vilka för med sig en användarmanual vilket i sin tur bär på rådande ideal, normer och föreskrifter från skaparen, en designer, producent eller konstruktör till användaren (Knuts 2006:47). Inskriptioner kan vara en ”produkt” av översättningsarbete.

Översättning är ett annat begrepp som jag valt att använda som beskriver att en idé/föreställning kan översättas till text, ting eller handling och det omvända att text, ting eller handling kan bli till en idé/föreställning (Knuts 2006:47). När någonting översätts övergår det till att bli något annat genom att det överförs till en annan kontext och därmed kan få en delvis ny innebörd. För att en idé ska kunna nå ut måste det immateriella översättas till det materiella, i en form som kan göras genom olika tekniker. En idé som förankras i en text, föremål eller artefakt kan lättare förflyttas i både tid och rum. Översättningsarbetet sker via en kedja av händelser och är ett resultat av förhandlingar och kompromisser mellan olika *aktanter* i ett *nätverk*. Om *inskriftionen* framstår eller framställs som fixerad, fast eller stabil är det resultatet av en ständigt pågående process där flera aktörer arbetar hårt med att bestämma det som kan uppfattas som stabila strukturer/förbindelser (Knuts 2006:40). De förbindelser som skapas i form av förhandlingar och kompromisser mellan *aktanter* kan inte garanteras när nästa översättning görs. Nya *aktanter* kan tillkomma med nya uppfattningar och förhållningssätt med vilja att påverka och anpassa nätverket. *Inskriptioner* kan vara färdigförhandlade tolkningar som givits en konkret form men tvingar inte användaren, den som tolkar, att acceptera den (jmf. Knuts 2006:47f). Användaren kan välja att inte använda, köpa eller förespråka föremålet.

I mina analyser blir begreppen *inskriftioner* och *översättningar* betydelsefulla för förståelsen av att det inte enbart är människor som gör något med det materiella utan det materiella gör även något med oss. Begreppen öppnar upp för studier av hur ett föremåls skiftande värde hänger samman med en individs omtolkningar. De gör det även möjligt att följa en aktant i olika nätverk, i tid och rum (Gunnemark 2008:74).

Aktanters biografier

För min förståelse av föremåls skiftande värden har jag även inspirerats av etnologen Margit Wettsteins studier av föremåls biografier (Wettstein 2009). Wettstein menar att alla föremål och objekt har en egen historia. Föremål som cirkulerar runt i handeln, ägs av olika individer under skilda perioder, genomgår olika stadier. De används i nya situationer och erhåller ny betydelse och

mening för dess nya ägare (Wettstein 2009:134). Med en utgångspunkt i att både människor och föremål har en biografi och med hjälp av aktör-nätverksteorin kan människors levnadslopp sammanlänkas med tingens biografier (Gunnemark 2008:75).

I analyser av *aktanters*, både människors och föremåls biografier fungerar begreppet *historicitet* då den beskriver förhållandet till tiden. *Historicitet* är ett tidsbegrepp som syftar på att uppfattningar om det förgångna förändras under tidens gång. Historien består inte enbart av tid som passerat i form av årtal utan även av senare händelser vilket leder till omtolkningar. Förhållningssätt, föreställningar, värderingar, berättelser och idéer förstås då som tidsberoende och både olika generationer och individer kan tolka sin omvärld varierande i olika tider. På grund av *historicitet*, tidens förvandlande egenskaper, blir studier av det *situationella* en viktig del i aktör-nätverksteorin. Analyser av situationer eller händelser kan synliggöra förhandlingar mellan mänskliga och icke-mänskliga *aktanter* inom ett *nätverk* och synliggöra de idéer och värden som avspeglar kulturella/sociala mönster i praktiker. Begreppet *historicitet* har en betydelse i min analys för att förstå hur vi förhåller oss till historia, hur vi sammanlänkar våra levnadslopp med föremåls biografier och hur gamla föremål fungerar för både identifikation och som en länk mellan det förflutna och samtiden.

Mina analytiska verktyg hämtade från ANT:s begreppsapparat hjälper mig att analysera vad materialitet och immaterialitet *gör* tillsammans, deras varierande positioner och hur förhandlingar dem emellan bidrar till att forma och omforma ett förflutet så att det tillfredsställer individernas självuppfattning. Mina ambitioner med att använda mig av ANT som teori är för att lyfta fram ett både individ- och föremålsnära perspektiv i hur intresset för second hand-kläder och det förflutna *performeras/iscensätts/uppvisas* idag.

Performance och kulturarv

Studier av materiell kultur, klädpraktiker och mode har inom etnologin och folkloristiken utvecklats i samspel med performanceteori (jmf. Graden & Petersson McIntyre 2009:15). Performanceteorier uppmanar till studier av den klädda kroppen för att upptäcka hur klädval manifesteras i relation till kategorier som ålder, klass, kön, etnicitet och sammanhang. I antologin *Modets metamorfoser* stämmer etnologerna in på sociologen Joanne Entwistles uppmaning att klädsel bör betraktas som "situerade kroppsliga praktiker" (Gradén & Petersson McIntyre 2009:15). Detta innebär att kläders betydelser inte bör separeras från kroppen och individen som bär dem, det vill säga den klädda kroppen och de sammanhang detta görs. Begreppet *performace* lyfter fram vad individer och klädesplagg *gör*.

Det individuella skapandet förstås genom att samtidigt uppmärksamma individens framställning av kläder och kombinationen av plagg, val av färger, material, tekniker, snitt, val av expressiv form; hår och det kollektiva sammanhanget individen befinner sig i (Gradén & Petersson McIntyre 2009:15).

Vidare betonar *performance* aktivt verksamma processer, där immaterialitet så som normer, föreställningar och idéer kring exempelvis feminint och maskulint kan få en form genom att den iscensätts/framvisas/performeras. Att visa fram eller iscensätta något gör att detta får en form, om så tillfällig, som sedan kan imiteras och översättas till andra situationer och därmed påverka andras framföranden (Knuts 2006:47). Detta innebär att det finns både deltagare och åskådare, avsändare och mottagare. Etnologen Eva Knuts menar att *inskriptioner*, imitationer och förväntningar på framträdande sätter vissa gränser.

Mode och kläder begränsar kroppen genom material, skärningar och snitt. Kläder döljer eller täcker kroppen på ett genuskodat vis som är föränderligt och kan bidra med att forma kroppen och beteendet, själva performansen. Samtidigt kan individer performativt förändra, omskapa eller återskapa stereotypa och normativa *inskriptioner*. Idéer, visioner och föreställningar går inte att separera från görandet och genom studier av uppvisandet kan dessa idéer bli synliga.

I förståelsen av hur det förflutna blir meningsfullt i dag har jag valt att utgå från materialitet i form av gamla kläder och de individer som bär dessa kläder. Mode och klädstilar med inspiration från det förflutna består av kroppar, performance och klädesplagg. Det finns avsändare och mottagare. I klädbruket, via performansen, kan berättelser, föreställningar och idéer om det förflutna bli synliga och svara på frågor om hur det förflutna skildras och används. Klädpraktiker, iscensättandet av en stil, kan även visa på hur individens framställningar kan bekräfta och ifrågasätta, utforska och försöka värja sig mot olika sätt att gestalta femininitet och maskulinitet, status, autenticitet och tillhörighet.

Inom historia använder historiker begrepp som historiebruk, historiemedvetande och historiekultur i analyser om hur det förflutna skildras och används utanför deras disciplin (Aronsson 2005). Dessa lyfter fram processer och handlingar i skapandet av det förflutna. Inom flera etnologiska forskningsarbeten används kulturarv för att beskriva de processer kring vad, hur och varför något blir och uppfattas som kulturarv (jmf. Aronsson 2005, Eriksen & Garnert & Selberg 2002, Jönsson & Svensson 2005, Ronström 2008). Kulturarv diskuteras som problematiskt utifrån aspekter som jämlikhet, representation och tillgänglighet. I flera forskningsarbeten ställs frågor om hur och med vilka medel berättelser och föremål från förr gestaltas, omvandlas och cirkulerar i skilda tidsepoker och rum. Min förhoppning är att en kombination av ANT och performance kan synliggöra kulturarvsprocesser i klädpraktiker, uppvisandet av gamla kläder, second-hand och

vintage, med förhoppningen om att de kan bidra till större förståelser kring mekanismen bakom vårt förhållande till det förflutna och dess inverkan på oss idag.

Tidigare forskning

Kläder och mode

Mode och kläder har enligt flera forskare tidigare haft en undanskymd position inom svensk etnologi (jmf. Nilsson (red.) 2005, Gradén & Petersson McIntyre (red.) 2009). Under 1990-talet gjordes en del etnologisk forskning kring kläder och mode med fokus på kläders kommunikativa egenskaper. Etnologen Maja Jacobson har forskat i människors inställning till kläder och givit ut tre böcker i ämnet. I hennes avhandling *Kläder som språk och handling. Om unga kvinnors användning av klädseln som kommunikations- och identitetsskapande medel* (1994) behandlar Maja Jacobson unga människors klädval. Självgestaltning, identitet och livsstil är grundläggande begrepp. Utifrån sex porträtt av kvinnor med individ- och klädbeskrivningar diskuteras hur kvinnorna testar och sätter gränser, vad som förenar och vad som skiljer dem åt, hur de anpassar sig eller avviker utifrån de klädval de gör. Maja Jacobson diskuterar även den kollektiva klädsynen i ett tidsperspektiv, om förändring i klädsynen som löper parallellt med förändringar i kvinnosynen utifrån intervjuer med äldre kvinnor. Jacobson menar att med kläder särskiljer vi grupper och roller samt markerar och förstärker tidpunkter och situationer. Kvinnligheten framhävs eller döljs av kläderna.

Gör kläderna mannen? Om maskulinitet och femininitet i unga mäns bruk av kläder, smycken och dofter (Jacobson 1998), handlar om hur unga män under 1990-talet använder kläder och andra attribut i sitt identitetsarbete samt vilka attityder och värderingar de förmedlar genom klädseln. Maja Jacobson undersöker hur de å ena sidan fungerar som objekt för klädindustrins trender, gruppens normer och sina kvinnors smakråd. Både i denna studie och i hennes avhandling diskuteras hur klädsel fungerar som ett slags materialiserat språk genom vilket vi kan uttrycka oss. Hon menar att med hjälp av kläders färg, form och symbolladdning kan vi således kommunicera och förstärka sociala roller och kategorier, men även mer subtila kännetecken som personlig identitet och sinnesstämning. I båda diskuteras klädbruket utifrån ett genusperspektiv (jmf. Jacobson 1998:268). Hur vi uppfattar färger, deras skiftande betydelse och hur vi med färgerna på våra kläder sänder olika budskap till omgivningen diskuteras i *Färgerna gör människan. Om färg, kläder och identitet från antiken till våra dagar* (Jacobson 2009).

Klädsel som en del av rekvisitan för kommunikation av en livsstil diskuteras av etnologen Magnus Mörck (1998) i *Spel på ytan. En bok om livsstilar*. Med utgångspunkt i en intervjuundersökning med kvinnliga och manliga kulturarbetare och idrottare i Göteborg diskuteras hur klädsel tillsammans med konsumtion, umgänge och användningen av stadsmiljön utgör olika livsstilar, vilka skapar olika tillhörigheter, smak och stil, som både särskiljer och förenar. Tillhörigheter diskuteras även utifrån hur livsstilen modifieras av klass och kön.

De olika bidragen i antologin *Påklädd, uppklädd, avklädd: Om kläder, kropp och identitet* (2005) behandlar kläder utifrån kulturella perspektiv, hur människor formar sig själva i växelverkan med vad som är tillåtet inom ramarna för stil, smak, och konventioner med avsikt att ge förståelse för den svenska kulturhistorien och de förändringar som det svenska samhället genomgått (Nilsson 2005:36). I artikeln ”Dräkten som kulturarv” diskuterar intendenten Berit Eldvik (2005) på Nordiska museet, kläder som identitet, exempelvis folkdräkten som symboliserar hembygdskänsla, stolthet och samhörighet med platsens historia. Hon lyfter fram hur folkdräkten uttrycker ett gemensamt arv och identitet som är viktig att värna om (Eldvik 2005:69). Artikeln ”Skor, skoskav och identitet” av intendent Helena Lindroth (2005) rör diskussionen om valet av skor i relation till könsrollsideal, identitet och grupptillhörighet. Hon menar att könsroller och maktstrukturer kan avläsas i vad vi bär på oss (Lindroth 2005:151). Samtliga bidrag lyfter fram nyttan med studier av kläder för att ge kunskap om de sammanhang när personer väljer att bära dem.

Modets metamorfoser (2009) är en annan antologi där etnologer, genus- och kulturforskare vill överbygga den polarisering som ibland görs mellan kläder och mode. De intresserar sig för den klädda kroppens identiteter och förvandlingar och vill lyfta fram kulturella processer om hur identiteter kan baseras på materialitet som klädesplagg. Flera av texterna handlar om klädpraktiker och vårt förhållande till kläder och mode. Författarna vill med perspektiv på det materiellas betydelser bygga broar mellan det sociala och det materiella men även mellan äldre etnologisk forskning om klädedräkt och nyare studier av den klädda kroppen. Forskarna vill även lyfta fram betydelsen av individuella klädpraktiker och individers tolkningar av mode. Även diskussioner om genus, kropp och sexualitet återkommer i flera av antologins texter.

I ett av bidragen ”Klær, kropp og velvære: Hva vil det si å føle seg” skriver etnologen Ingun Grimstad Klepp (2009), om hur kvinnor motiverar sina klädval utifrån en förkroppsligad kunskap. Hon diskuterar kläders sätt att forma våra kroppar och hur kläderna får våra kroppar att bete sig i enlighet med de konventioner som gäller för just det klädesplagget. Hon visar hur bekvämlighet inte bara handlar om hur kläderna känns utan att känslan av bekvämlighet, vad som känns rätt och fel kan i sig ses som en kulturell konstruktion. Hon menar vidare att detta medför att vi måste uppmärksamma vad kroppen gör med kläderna såväl som vad kläderna gör med kroppen. I ett annat

bidrag i antologin, ”Vad gör uniformen med brevbäraren?”, avhandlar etnologen Marianne Larsson (2009) postuniformen som aktör och arena för förhandling med hjälp av verktyg hämtade från aktörnätverksteorin. Artikeln är en diskussion efter hennes avhandling *Uniformella förhandlingar. Hierarkier och genusrelationer i Postens kläder 1632-2008* (2008) där hon forskat om uniformeringen i Posten med fokus på förhandlingar mellan institution och människa och hur detta kommer i uttryck i det materiella. Larson menar att Postens uniformer varit arena för förhandlingar i ett ömsesidigt beroende mellan människa och institution. I artikeln frågar hon vilka aktörerna har varit samt hur förhandlingarna gestaltat sig med utgångspunkt i material från Postmuseets samlingar i Stockholm.

Forskning kring materialitet och samspelet mellan människor och föremål har intresserat flera etnologer. Materialitetens betydelse i skapandet av bröllop diskuteras i Eva Knuts (2006) avhandling *Något, gammalt, något nytt- skapandet av bröllops föreställningar*. Knuts menar att bröllop till stor del är uppbyggda kring materialitet så som klänningar, frisyrer, ringar och fotografier. Margit Wettstein (2009) är en annan etnolog som undersökt materialitetens betydelse i livet. I sin avhandling *Liv genom tingen – Människor, föremål och extrema situationer* lyfter Wettstein fram den mening människan tillskriver materialiteten med utgångspunkt i vad olika föremål betyder för människor som förlorat anhöriga vid flykten från nazismen och attacken på World Trade Center. Hon visar i sin avhandling hur relationen mellan människa och föremål har betydelse samt föremålets roll som vägvisare i livet.

Second hand-kläder som mode och dess betydelse för gatumarknaden diskuteras av antropologen Angela McRobbie (1999) i ”Second hand-klänningar och gatumarknadens betydelse”. I *Second hand Cultures* (2003) diskuterar två brittiska konsumtionsforskare vad second hand-marknaden kan berätta om den samtida konsumtionen. Genom att följa föremålets liv när de rör sig in och genom platser för second hand analyseras handlarnas arbete och konsumenters investeringar i begagnade varor. Skänkandet, samlandet samt ritualer kring ägandet av dessa föremål har även en central plats i studien (Gregson & Crewe, 2003). Loppmarknader och deras dragningskraft på människor har även behandlats av etnologen Cecilia Fredriksson (1996) i ”Loppmarknader och ruiner”. I artikeln diskuteras varför vi dras till loppmarknader och om tingens flytande värden vilket är kopplat till den estetiska upplevelsen. Fredriksson tar även upp hur loppmarknader utgör en postmodern konsumtionsarena med möjlighet till omladdning och tillvaratagande av en gång kasserade föremål. En annan etnolog som intresserat sig för möten mellan människor och föremål på loppmarknader är Erik Ottosen (2008). I sin avhandling *Söka sitt. Om möten mellan människor och föremål* undersöker Ottosen människors relationer till föremål i olika shoppingsammanhang.

Intresset för det förflutna, historiebruk och kulturarv

Under de senaste åren har forskning med historiebruk och kulturarv som inriktning vuxit som forskningsgren inom flera olika ämnesdiscipliner med fokus på vårt förhållande till det förflutna. I essän *Nostalgia. En känslas historia* undersöker idé – och lärdomshistorikern Karin Johannison (2001) en speciell känslas historia, nostalgin, som från början var en rent medicinskt diagnos definierad av hemlängtan. Hon går igenom ordets och fenomenets skiftande betydelser och status från uppkomsten på 1700-talet till idag. Johannison menar att nostalgins betydelse skiftat över tid, från modernt till omodernt till att återigen vara högaktuellt, men av en annan definition återskapad i sin samtid. Nostalgin är enligt Johannison kroppslig, sinnlig och styrs av sinnesintryck som är subjektiva, vilket frigör en subjektivt upplevd och därmed unik verklighet men samtidigt är dess sinnesminnen kulturellt skapade, alltså inte bara beroende av den egna erfarenheten utan också av samtidens sammanhang (Johannison 2001:158f). Nostalgia och vår längtan efter det förflutna har även diskuterats av historikern David Lowenthal (1985) i *The past is a foreign country*.

Inom etnologin har forskningsinriktningen gått från att studera individuella minnen till kollektivt minnesskapande, till ett intresse för gestaltningar av ett förr. Att gestalta det förflutna och hur denna aktivitet kan se ut idag diskuteras i avhandlingen *Den förtrollade zonen. Lekar med tid, rum och identitet under medeltidsveckan på Gotland* av etnologen Lotten Gustafsson (2002). Undersökningen handlar om hur människor gestaltar alternativa verkligheter under medeltidsveckan i Visby där personer träder in på lek och prövar olika roller och upplevelser. Lotten Gustafsson skriver att medeltidsveckan har blivit den mest etablerade mötesplatsen för medeltidsentusiaster där de via lek iscensätter historia i historiska miljöer. Syftet med forskningen är att analysera hur och varför olika tider, rum och identiteter gestaltas och iscensätts under medeltidsveckan. Vidare frågar hon vilka bilder av medeltiden eller andra signifikanta förr som kommer till uttryck? Utifrån etnologiska metoder och perspektiv sätts det folkliga historiebruket och historieskapandet i centrum med fokus på hur föreställningar, drömmar och idéer om medeltiden gestaltas, omvandlas och vidare laddas med nya betydelser (Gustafsson 2002).

Kulturarv och minnesskapande utanför kulturarvsetablissemangen har även diskuterats av bland annat etnologen Kerstin Gunnemark (2004) i *Minnenas galleri – om minnesskåp och kulturarv*. I boken diskuterar Kerstin Gunnemark vardagliga föremål som bärare av symbolvärde och som markörer av händelser, tidpunkter i vardagen, med utgångspunkt i en serie minnesskåp och arbete med de föremål som väcker minnen. Vidare handlar *Minnenas galleri* om hur dessa föremål kan uppmuntra till möten mellan generationer inom äldreomsorgen och diskussion kring hur alla de föremål vi en gång ägt utgör delar av vårt kulturarv när vi brukar dem tillsammans idag (Gunnemark 2004:11).

Metod

Mitt forskningssätt har präglats av det ”rörliga sökarljuset” där jag inspirerats av ett kreativt sätt genom att prova olika sätt att leta, se och tolka som en metod för att förbryllas av det välbekanta (jmf. Ehn & Löfgren 2007:232). Jag har följt, sökt och samlat material på olika platser såsom internet, butiker, arkiv, bokhandel, bibliotek och media. Jag har observerat människor på gator och torg. Jag har sökt efter olika aktörer som kan tänkas medverka i skapandet av vintage- och retrofenomenet i samhället idag. Jag har försökt följa fenomenet vart det än tagit mig med frågor så som vad består det av, vart dyker det upp och vem/vilka/vad är delaktiga? Etnologer skapar oftast sitt eget material genom empiriska studier där etnografiska metoder såsom observationer och intervjuer är viktiga delar för att nå djupare/större förståelse av olika fenomen i samhället (jmf. ex. Gunnemark 2011, Kajser & Öhlander 2011).

Arbetet avgränsas geografiskt till Göteborg och Stockholm. I båda städerna finns det kluster som är mer vintage och second hand täta än i andra mindre städer. I Göteborg är det området kring Järntorget och ner mot centrum och i Stockholm är det främst Södermalm som beskrivs som vintage-entusiastens mecka.⁹ Jag har valt att besöka både ideella och vinstdrivande second hand-butiker i dessa områden. Butikerna som fått mest uppmärksamhet för mitt arbete är Myrorna, Emmaus, Weekday och Beyond Retro i Göteborg samt Vintagemässan och Beyond Retro i Stockholm.

Efter inledande sökningar kom det här arbetet att handla om sju kvinnor i åldrarna mellan 23 och 33 år och deras bruk av och intresse för second hand-kläder. Samtliga är bosatta i Göteborgsområdet. I valet av vilka jag skulle ta kontakt med utgick jag från några kriterier utformade med hänsyn till mitt syfte och frågeställningar. Exempelvis var det ett personligt intresse för en klädstil inspirerad av tidigare stilepoker och/eller ett arbete med försäljning och styling där second hand-kläder har en central plats. Det viktigaste var att samtliga skulle ha ett förhållande till kläder tillverkade och brukade av andra människor i andra tider. Kvinnorna jag valt att intervjua har inte upplevt den tid då klädesplaggen tillverkades och användes för första gången. Idag ingår de i deras klädstil och fem av sju informanter arbetar dagligen med sitt intresse. Materialitetens, nutidens och det förflutnas betydelse blir därför viktiga delar i denna studie med fokus på informanternas berättelser om konsumtion, bruk och förhållningssätt.

Av informanterna ingår två i min umgängeskrets, tre är personer jag bara är ytligt bekant med och resterande två har jag inte mött tidigare. Jag har kommit i kontakt med mina informanter på lite olika sätt, via telefon och mail, efter tips från vänner och bekanta. En av informanterna som arbetar

⁹ Kluster med vintage finns även i andra större städer i väst, ett annat exempel är området Williamsburg i New York (jmf. Wiklund 2013).

med second hand fick jag kontakt med i butiken där hon arbetar. Informanterna har också rekommenderat mig att kontakta deras bekanta som är intresserade av second hand.

Med intervju som metod har jag kunnat uppmärksamma de betydelser som individer lägger i gamla kläder och vad kläderna gör med dem idag. Och eftersom jag söker förståelse för vad som händer i mötet mellan människor och kläder har intervjuer och samtal varit ett sätt att närma detta osynliga fält. Jag förstår materialitet som bärare av historia och berättelser, de bär på symbol- och kulturvärde. Materialitetens värden kan variera beroende av olika individer och deras subjektiva upplevelser. Vad bruket av second hand-kläder innebär och har för betydelse i vardagslivet har djupintervjuer med personer som på olika sätt använder sig av second hand-kläder varit givande. För att gå in på djupet har jag inte enbart ställt frågor utan försökt gå djupare med följdfrågor och genom att uppmuntra informanterna till att berätta mer eller att förklara tydligare (jmf. Fägerborg 2011:89).

Fem av sju intervjuer utfördes hemma hos informanterna. Intervjuerna varade mellan två och tre timmar. Under intervjuerna som ägde rum hemma hos informanten, visade de mig delar av sina garderober och favoritplagg. En av informanterna intervjuade jag i butiken hon arbetar och en informant träffade jag på ett café nära hennes arbetsplats i Göteborg. Dessa intervjuer var annorlunda och gav inte samma inblick i deras personliga förhållningssätt och intresse som med dem som genomfördes hemma. Inspelningskvaliteten är även sämre och bidrog till att transkriberingen av dessa intervjuer blev mer utmanande med brus och andra bakgrundsljud. Dessa intervjusituationer och den sämre inspelningskvaliteten har även bidragit till att de inte är citerade i lika stor utsträckning som övriga informanter. Under arbetsprocessen har jag vid flera tillfällen fört samtal och diskussioner kring gamla kläder med vänner och bekanta, samtal vilka också kommit att bli en del av min förståelse av gamla kläders betydelser idag.

Med observationer som metod har jag kunnat fokusera på hur folk beter sig i olika sammanhang och vilka synliga reaktioner det väcker. Intervjuer kan förstås ge rik information om sammanhangen där det görs men för att få ett mer mångsidigt material och en djupare förståelse har det varit en fördel att komplettera vad människor säger att de gör och tycker med egna iakttagelser av vad de faktiskt gör. I det inledande kapitlet i *Etnografiska observationer* (2009) skriver etnologerna Gösta Arvastson och Billy Ehn att:

Ett annat motiv är att den etnografiska observatören kan få syn på det som aktörerna själva kanske inte är helt medvetna om, såsom invanda beteenden och annat som de tar för givet eller inte själva ser, det som brukar kallas för hemma blindhet. Det kan till exempel vara dagliga rutiner, minspel och kroppsspråk. Men det kan också handla om materiella föremål som omger dem (Arvastson & Ehn 2009:24).

Att vistas i second hand-butiker är inget nytt för mig då jag sedan 1990-talet både köpt och brukat second hand-kläder. Under första halvåret av 2012 har jag besökt flera second hand butiker i Göteborg vid olika tillfällen med en mera fokuserad och analytiskt inställning. Jag har fotograferat och fört anteckningar om vad som händer och görs på plats. En gång var det jag som handlade, en annan gång följde jag med en av mina informanter när hon var på en loppis-runda. Jag provade även för första gången att sälja mina egna kläder på en loppis och jag har besökt en mäsas för vintage-kläder i Stockholm. Fotograferandet har fungerat som visuella fältanteckningar och som komplement till mina fältdagboksanteckningar utförda vid observationer och intervjutillfällen. De har fungerat som stöd för minnet och som källor för mina etnografiska beskrivningar. Fotografierna har även kommit till nytta under analysprocessen med nya infallsvinklar. Jag har vid olika tillfällen fotograferat miljöer och kläder i second hand-butiker, delar av montrar på ”Vintagemässan” samt mina informanters favoritplagg vid intervjutillfällena. Jag har valt ut några bilder som dyker upp i arbetets olika delar för att synliggöra aspekter som kan vara svåra att sätta ord på. Det visuella kan ibland berätta mer än ord. Vad gäller fotografierna såsom med mina resonemang handlar det om att jag som forskare är lika delaktig i skapandet av den kunskap som mina informanter eller det avbildade är en del av. Med bilderna som underlag har jag kunnat ställa frågor om utbud, arrangemang och estetik i de butiker jag genomfört observationer.

Med anledning av att det finns flera definitioner av vintage och retro och deras varierande värden kommer jag i mina beskrivningar och analyser använda mig av informanternas definitioner av vad som menas med vintage och retro och dra några paralleller till hur det talas om dessa i media och litteratur.

Med Internet som redskap

Stor del av dagens informationsflöde sker på internet. Många använder sig av nätet för att få reda på vad som händer både hemma och runt om i världen, det har blivit en plats där stora delar av våra sociala liv utspelar sig (jmf. Kozinets 2010, Hyltén-Cavallius 2011). Internet med Google och Facebook har varit användbara i sökandet efter information. Det var via sökningar på Google som jag upptäckte att Vintagemässan i Stockholm skulle äga rum inom tidsramen för mitt fältarbete. På nätet har jag även kunnat följa de butiker som har hemsida och blogg. Där finns även flera välbesökta lokala och globala handelsplatser för second hand-kläder. Tradera, E-bay och Etzy är några av dem där man kan ta del av hur de som säljer second hand-kläder väljer att definiera kring kläderna.

På bloggar, diskussionsforum och hemsidor går det att ta del av hur individer formulerar sig kring sitt intresse för second hand, retro och vintage. *Nätverk* av olika *aktanter* vilka bidrar till

skapandet av ett intresse för second hand och vintage-mode finns i båda världarna, den på Internet och den utanför, i den fysiska världen. Men på grund av avsaknaden av den fysiska verkligheten, hur det görs och vad som händer i mötet med det materiella, har internet fungerat mer som ett redskap för att rama in och avgränsa fältet och frågeställningar (jmf. Hyltén-Cavallius 2011:206). Observationer och sökningar på nätet har givit mig en ingång till ämnet, intresset för second hand-kläder, vintage och retrovågen idag. Och jag har använt Internet för att finna händelser, platser, informanter och nätverk som också pågår i den ”verkliga” världen, den utanför den virtuella.

Material

Materialet som detta arbete bygger på har kommit till i en process där mina metoder samverkat med de olika materialkategorier som tillsammans utgör den grund detta arbete bygger på. Analyserna i arbetet bygger på olika materialtyper såsom intervjuer, observationer, handböcker och mediala framställningar. Jag har valt att fokusera på individnära källor såsom intervjuer och observationer. Mitt intervjumaterial utgörs av sju inspelade och delvis transkriberade intervjuer. Det övriga materialet; handböcker, tidningsartiklar och TV-program har hjälpt mig att placera de individuella berättelserna i ett större sammanhang och via analyser av hur second hand, retro och vintage beskrivs i medier och litteratur kan jag lyfta fram relationer till de officiella berättelserna samt förbindelser dem emellan.

Analyserna i detta arbete bygger delvis på tryckt material kring intresset för gamla kläder. Material som jag har valt att kalla för ”handböcker”. Under årets bokrea (2012) upptäckte jag en uppsjö av nyutkommen litteratur som tycks vurma för det förgångna. Jag fastnade särskilt för två skönlitterära böcker som handlar om kvinnor och gamla kläders betydelser, *Vickis vintagebutik* (Wolff 2010) och *Flickan från tjugotalet* (Kinsella 2010). Båda räknas till genren chic-lit som enligt definition av Nationalencyklopedin uppehåller sig vid beskrivningar av yngre storstadskvinnors liv.¹⁰ Böckerna är vanligtvis skrivna av kvinnor och riktar sig till kvinnliga läsare. Båda böckerna utgår från ett ”nu” från vilket man via det materiella blickar tillbaka över det förflutna. Skönlitteratur kan vara intressant som ett kompletterande källmaterial vilket kan ge ytterligare en inblick i tidsandan och göra det möjligt att analysera både tidsstämning och kollektiva mentaliteter (jmf. Wettstein 2009).

Till handböckerna räknar jag med de handböcker jag granskat: *Vintage. En stilguide till vintagemode* skriven av journalisten Marie Birde (2009) , *Style Me Vintage. A guide to sourcing*

¹⁰ <http://www.ne.se/chick-lit> hämtad 2012-03-10

and creating retro looks skriven av stylisten och ”personal shopper” Naomi Thompson (2012) från England samt *Vintage Fashion. Collecting and wearing designer classics*, skriven av designers och journalister från England (Rhodes 2009/2006). Samtliga ger läsaren en genomgång av 1900-talets olika årtionden och stilepoker via olika nyckelplagg och designers vilka kopplas till händelser, idéer och mentaliteter i samtiden. I böckerna ges även tips och råd kring skötsel och shopping av vintagekläder.

Under tiden för mitt fältarbete visades två TV-program om vintagekläder på Sveriges Television. ”Antikmagasinet”, ett halvtimmeslångt avsnitt med expertuttalanden och paneldiskussion kring vintagekläder samt ”Antikrundan” med ett inslag om en vintageentusiastisk äldre kvinna. Dessa avsnitt tillsammans med handböckerna är delar av det material kring mediala framställningar där analyser kan berätta om hur vintage, retro och det förflutna gestaltas och definieras på ett mera officiellt och allmänt plan.

Reflexivitet

Intervjuer och observationer som metoder har gett mig empiriskt material kring upplevelsen och praktiken kring intresset för second hand. Analyserbara materialkategorier som lyfter fram olika dimensioner av fenomenet. Examensarbetet har inneburit många funderingar över min inblandning och delaktighet i det som utgör empirin för studien. Jag har reflekterat mycket kring min kunskapsproduktion och befunnit mig både väldigt nära och på distans från mitt forskningsämne. Jag är i flera avseende en del av den grupp som jag valt att studera och har kunnat känna igen mig själv i mina informanter. Som kvinna, samma generation, likartade intressen och bakgrund har bidragit till att jag har kunnat komma nära mina informanter. Det självupplevda kan enligt etnologerna Ehn och Frykman vara en resurs i kulturanalys där man söker efter flera dimensioner och större förståelse för olika fenomen i samhället (jmf. Ehn & Frykman 2007:225).

Under intervjutillfällena har vårt gemensamma intresse uppmuntrat informanterna till att prata länge och beskrivande om gamla ting och kläder. Enande har även varit att vi haft gemensamma bekanta och vänner. Fältarbetet har begripit in i mitt sociala liv, erfarenheter och intressen. Samtidigt har jag under arbetets gång överraskats av mina egna reaktioner och fått helt nya insikter om hur vi människor länkas samman med materialitet som bär på både minnen och berättelser, idéer och värderingar. Den största skillnaden mellan mig och mina informanter är att vi har olika kunskaper och mina informanter har lärt mig en hel del. Innan arbetet hade jag inte några djupare kunskaper om kläders materiella beskaffenhet eller om olika mode- och stilbegrepp samt definitioner inom modehistoria. Jag har fått läsa och fråga mig till den kunskap som finns inom det

fält jag undersökt. För även om jag delat intressen med mina informanter, har jag inte haft den kunskap jag vill lyfta fram i studien. Vid intervjutillfällena har jag därmed låtit mina informanter ta rollen som experter och låtit intervjuerna vara stundtals fria i struktur för att låta dem lära mig om deras kunskaper och förhållningssätt.

Jag började med mitt examensarbete 2012 för att skriva färdigt först i början av 2014. Mycket har hänt sedan jag började, i mitt och i mina informanters liv. Jag har gjort studieuppehåll för att arbeta för att få ekonomin att gå runt, flyttat, köpt nya kläder och kanske till och med ändrat stil. Men även om kläderna byts ut och fokus riktas mot ett annat årtionde och historisk period idag, består fascinationen för det förflutnas stilar och de situationer som kan berätta om dem.

Den utdragna processen har bidragit till mer tid för reflektioner. Mina kontinuerliga besök i second hand-butiker sedan starten år 2012 färgar till viss del slutprodukten, min färdiga text. Iakttagelser tidigt under arbetsprocessen bidrog till inriktning och frågeställningar och en del omtolkningar av mitt material och frågeställningar har skett sedan dess. Men i fokus står fortfarande de intervjuer jag genomförde år 2012 och de situationer som uppmärksammades då. Under senare skrivprocesser har jag återgått till och läst mina fältdagboksanteckningar och skrivit ner nya tankar och funderingar som dykt upp under resans gång fram till idag.

Så som i mina teoretiska utgångspunkter vilka jag analyserar mitt material, präglas även min syn på skapandet av mitt material, intervjusituationer och observationer, som skapade i en viss kontext under en viss tid. ”Intervjuer är likt deltagande observationer i grunden sociala situationer och göranden, vilka sällan kan avgränsas från de övriga sammanhang som såväl intervjuaren som den intervjuade är del av” (Bremer 2011:199). En lyckad och meningsfull intervju kan förstås som forskarens, informantens och fältets ömsesidiga performativa görande. Det finns inte en verklighet att upptäcka genom där forskaren delar samma erfarenheter som den studerade, att känna samma som informanten. Forskningsfältet är inte en statisk fast och fixerad verklighet, ”som bara ligger och väntar på att forskaren ska upptäcka den så som den verkligen är” (Bremer 2011). Med detta menas inte att det inte går att upptäcka nya verkligheter och kunskap om andras erfarenheter och upplevelser. Utan det kan snarare generera i kunskap om en av flera möjliga verkligheter som kan berätta om en tid och kontext då den ägde rum. All forskning kan därför förstås som produkter av socialt, historiskt och kulturellt situerade möten och situationer (Bremer 2011:199). Även materialitet som exempelvis min kropp och klädsel vid intervjutillfällena och observationerna kan påverka och de situationsbundna förutsättningar för hur och vad informanterna berättar har betydelse för resultat av varje specifik intervju.

Att jag valt att endast intervju kvinnor är en konsekvens av att det är främst kvinnor som synliggörs i de sammanhang där vintage och second hand mode framställs. Gamla fina klänningar

och kvinnliga stil-ikoner omtalas ofta och damkläder dominerar även i second hand butikernas retro- och vintage-avdelningar. I bloggar, diskussionsforum, TV-program och handböcker är både avsändaren och mottagaren nästan uteslutande en kvinna. Eftersom jag valt att enbart intervjua kvinnor blir det i arbetet viktigt att diskutera fenomenet utifrån ett genusperspektiv. Mitt arbete handlar om förhållanden mellan kläder, kropp och mode där klädpraktiker oftast är genus-kodade. Olika klädesplagg bär på inskriptioner/normer om hur och av vem de ska bäras av. Med genusperspektivet vill jag utifrån mitt material lyfta fram frågor kring hur föreställningar om kön skapas, återskapas och utmanas i intresset för gamla kläder samt vilka konsekvenser detta får för skapandet av second hand-stil och vintagemode.

Etik

För varje forskningsuppgift bör forskaren ta hänsyn till de forskningsetiska riktlinjerna från vetenskapsrådet. Det är bland annat viktigt att värna om informanternas integritet, informera dem om forskningsuppgiften, få samtycke om deltagande samt ge information om att deras deltagande är frivilligt och att de kan dra sig ur om så känns bäst för den specifika individen (jmf. Pripp 1999).

Vid första kontakt med informanterna och via min förfrågan om intervju har jag berättat om arbetets ämne och inriktning samt presenterat mig själv och min ämnesbakgrund. Själva analysarbetet och val av teori har jag inte tagit upp då tolkningar och resultat är svåra att förutse tidigt fas i arbetet. Vid intervjuerna har jag berättat om hur intervjuer och eventuella fotografier kommer att användas samt villkoren för samtyckeskravet (jmf. Pripp 1999:53). Jag har även diskuterat anonymisering med informanterna. Jag har berättat att jag kommer att fingera deras namn och göra det yttersta för att försäkra deras integritet. Min uppfattning är att de inte verkade uppleva ämnet eller frågeställningarna som varken särskilt känsliga och svåra. Utöver fingerade namn har jag även valt att inte skriva deras födelseår för att öka anonymiseringsgraden. Trots fingerade namn och dolda födelseår finns risken att de kan känna igen varandra vid läsning av arbetet, men min förhoppning är att om så är fallet att det blir oproblemiskt för dem då de inte upplevde ämnet som känsloladdat.

Jag har valt att döpa mina informanter efter varje bokstav i ordet *vintage*. Detta har skett slumpvis, utan en bestämd ordning efter ålder eller andra kategoriseringar. Jag har haft en del etiska funderingar kring valet av anonymiseringsmetod. Syftet med att döpa dem så är inte att binda dem till att *vara* vintage utan snarare som en del av varandet av *nätverket* vintage, som kan innehålla både motstånd och förhandlingar. Mina informanter kan förstås som kvinnor, som är en del av modets processer, som aktörer vilka är med om att skapa och omskapa, genom att de på olika sätt

anammars och/eller förhåller sig till vintage både direkt och indirekt via arbete och/eller intresse för det förflutnas stilar.

V.I.N.T.A.G.E. - Presentation av informanter

Vera är 31 år och driver sedan 2010 en nätbutik med auktioner av vintagekläder tillsammans med två väninnor. I nätbutiken säljs även handgjorda kläder och accessoarer formgivna och tillverkade av unga kvinnliga designers. Vera är född och uppvuxen utomlands. Idag bor hon tillsammans med hennes man i ett hus strax utanför Göteborg varifrån hon även arbetar. Hon beskriver sig som den kreativa i företaget och ser styling som sin främsta arbetsuppgift. Vera handplockar de kläder som ska säljas och åker därför utomlands fyra gånger om året för att handla. Innan kläderna auktioneras ut bearbetar hon dem kreativt. Vera har tidigare studerat bland annat historia på universitet och arbetat på ett museum. Hon beskriver sin personliga klädstil som lite maskulin, med mer dragning åt det eleganta än det flickiga. Kläderna ska vara bekväma i mörka färger som svart, grått och ibland i jordiga toner. Allra helst klär hon sig i jeans, omgjorda T-shirts, boots och/eller långklänning/maxiklänning. Vera arbetar kreativt med sina plagg, hon klipper, färgar, syr om eller tillägger något för att göra dem till sitt. Smycken med stenar, hattar, skor och skärp är viktiga accessoarer för att variera och förändra stilen. Utöver sitt stora intresse för kläder och mode, gillar hon att vara ute i naturen, läsa biografier och facklitteratur samt lyssna på musik helst gammal rock, country och hiphop.

Ida är 27 år och har alltid gillat kläder. Sedan elva års ålder har hon handlat och burit second hand-kläder. Ida är uppvuxen i Småland och bor numera i Göteborg. Vid intervjutillfället är hon tjänstledig från sitt jobb i en klädbutik för att resa och studera på universitetet. Ida beskriver sin klädstil som ambivalent, till och från färgglad beroende av humöret, utan att kunna hålla sig till bara en stil. Ida har alltid önskat att hon kunde måla och alltid fascinerats av kombinationer av färg och form. Kläder är ett sätt för henne att få utlopp för sin kreativitet. När Ida är ledig åker hon gärna på loppis-rundor eller startar egna kreativa projekt. Hon har nyligen börjat brodera med hår efter att ha inspirerats av blommor och hår och den viktorianska eran. Blomtemat går igen i den klädstil hon attraheras av just nu, som hon beskriver som färgglatt och blommigt.

Nora är 23 år och driver tillsammans med pojkvännen en second hand butik med kläder från 50-, 60- och 70-talet. Nora flyttade från Småland till Göteborg 2011 för att satsa på drömmen om att ha en egen second hand-butik. Efter gymnasiet har Nora rest och arbetat utomlands för att spara pengar till nya resor och för butiken hon driver idag. Nora arbetar extra vid sidan av för att få ekonomin att

gå runt. Nora beskriver sin nuvarande klädstil som en stil med sjuttiotalskänsla. Hon handlar bara second hand och klär sig helst i skjorta, blus, väst och byxor. Hon är förtjust i hängselbyxor och manchesterbyxor gärna i brunt som tillsammans med färgen orange är hennes favoritfärger. Nora undviker att köpa nytt vare sig det gäller inredning eller kläder då både hon och sambon föredrar second hand-fynd tillverkade på sjuttioalet. På fritiden åker hon gärna på loppis-rundor utanför Göteborg för att fynda. Nora läser mycket. Hon varvar skönlitteratur med deckare. Favorit författaren just nu är Simone Du Beauvoir och ett antal svenska författare. Sjuttioalet går igen i hennes musikintresse vilket präglas mest av pop och psykedelisk rock från sextio- och sjuttioalet.

Tina är 33 år och arbetar i en klädbutik i Göteborg där hon ansvarar för butikens Vintage-avdelning. Via jobbet åker Tina på inköpsresor utomlands för att plocka ut kläder som ska säljas i butiken. Tina har studerat på tillskärarakademin och är utbildad i konfektionsteknik. Hon har även sytt egna mindre kollektioner där hon använt sig av återanvänt material. Tina kommer från Småland och bor nu tillsammans med pojkvän i Göteborg. Tina kallar sig själv för en samlare och är väldigt intresserad av gamla kläder. Hon definierar sin klädstil som en second hand-stil, från olika tidsperioder. Hon pendlar mellan att ena dagen vara elegant och andra dagen ha T-shirt och jeans, helt beroende av vad hon känner för dagen. Tinas favoritkategorier av kläder just nu är: Tunikor, A-linjeformade¹¹ klänningar från sextioalet med mycket mönster, boots och sjuttiotals platåskor. När Tina är ledig åker hon gärna på loppis-rundor och helst på de marknader som inte har öppet varje dag. Tina är intresserad av att lyssna på rockabilly, garage- och hårdrock från åren mellan 50- och 80-talet men även en del ny hårdrock. Tina gillar att titta på gamla musikedokumentärer, deckare och polisserier. Hon är inte så intresserad av andra föremål och inredningsdetaljer förutom kläder som är hennes inrednings konst i hemmet.

Anna är 25 år och arbetar i en second hand-butik i Göteborg. Hennes främsta arbetsuppgifter är att ta hand om skyltningar och klä på skyltdockor. Anna är född och uppvuxen i Närke och har de senaste åren, innan flytten till Göteborg, bott och arbetat i Stockholm. Anna är väldigt intresserad av historia vilket hon även studerar på universitetet. Hon gillar att fantisera kring hur det var att leva under 1900-talets olika tidsepoker. Anna beskriver sin klädstil som extremt uppklädd till vardags och kvinnlig. Hennes favoritplagg är gamla jackor och klänningar. Oftast fastnar hon för sådant som hon tänker att ingen annan vill ha eller köpa. Exempelvis gamla femtiotals-baddräkter som hon valt att hänga upp på sovrumsväggen tillsammans med en av hennes favoritklänningar. Anna har samlat på gamla prylar och kläder sedan hon var tretton år gammal. Gamla koffertar är en favorit som får henne att fantisera om resor och människoöden förr. Hon gillar att läsa mycket och gärna äldre

¹¹ A-linje och/eller A-form beskriver silhuetten på klänningar, jackor, kappor och kjolar med en snällinje upptill och klocklinje nedtill. En av ”stilnycklarna” till 1960-talet, enligt *Vintage. En stilguide till vintagemode* (Birde 2009:70).

litteratur för att nutiden inte känns lika mytomspunnen som dåtiden. En av hennes favoritförfattare just nu är Per Anders Fogelström som skriver om Stockholm och om arbetarnas liv. Anna gillar även bildböcker från förr och att lyssna på gammal musik.

Greta är 29 år och arbetar i en second hand-butik i Göteborg där hon trivs väldigt bra. Greta har alltid varit intresserad av kläder och attraheras av färgkombinationer och udda mönster. Greta bodde i Närke innan hon flyttade till Göteborg och har även studerat utomlands i flera år. Greta beskriver sin klädstil som ”lite galna kläder” och sjuttitalsinspirerat för att ”det är som man umgås” och för att hon tycker att det är fint. Greta har en kreativ sida och gillar att arbeta med händerna. När hon har tid över arbetar hon med läderhantverk i sin ateljé och har designat och tillverkat allt från skärp till Iphone-fodral, små väskor och armband till trumpinne-fodral. Hon gillar kombinationen i läderhantverket, att det är både kreativt och användbart. På fritiden umgås hon mycket med vänner. Hon gillar konst och att gå på spelningar.

Emma är 29 år. Hon arbetar som bebyggelseantikvarie och har alltid bott i Göteborgsregionen. Emma har alltid varit intresserad av kläder och ser sig själv som en som klär sig väl och föredrar kvalitet framför kvantitet. Emmas klädstil varierar beroende på arbete och fritid. På jobbet klär hon sig propert med kostymbyxa, skjorta och kavaj och till vardags har hon gärna boots, jeans, t-shirt, jeans- eller skinnjacka. Emma tycker att 70-talet är en väldigt spännande modestil och skulle kunna leva i den eran och vara nöjd med de stilar och klädesplagg årtiondet har att erbjuda. Hon brukar blanda nytillverkat med second hand men försöker hitta den eran hon idealiserar i nya plagg för att få det eftersträvarsvärda uttrycket. Emma gillar kläder i jordnära färger såsom brunt och svart. Hon skulle aldrig sätta på sig mysbyxor, luv tröja och fotriktiga skor bara för att det ska vara bekvämt. Emma är modeintresserad men lägger allt mer tid och pengar på bilar från sextio- och sjuttioalet och hon är även intresserad av sjuttitals-rock och brittisk-metal från åttiotalet.

Disposition

I följande avsnitt, *Del 2. Att klä sig i begagnat nu och då* diskuteras bruk av second hand-kläder utifrån ett historiskt perspektiv. Här berättar informanterna om hur second hand-kläder blev en del av deras intresse och klädstil, hur den förändrats med tiden och vad de inspireras av idag. Jag kommer här även att diskutera informanternas klädpraktiker och ta upp stil, smak och estetik utifrån de berättelser som figurerar hos mina informanter. *Del 3. Vintage - att vara eller inte vara* ska ses som en begreppsdiskussion där begreppen second hand, vintage, retro definieras enligt informanternas definitioner av vilka ting, stilar och tidsperioder som är intressanta samt hur det

förhåller sig till media/litteratur/ordbok/artiklars definitioner. *Del 4. På jakt efter förankringar med det förflutna* handlar om second hand-kläders livscykel, om deras varierande och skiftande värden. Om informanternas favoritplagg och om konsumtion och återbruk. I *Del 5. Bärare av kulturarv?* diskuteras vilken betydelse historia har för mina informanternas intresse för second hand och hur de förhåller sig till berättelser bakom klädesplaggen. Informanterna berättar om ärvda kläder och deras betydelser. *Del. 6 Slutdiskussion* är en sammanfattande analys.

2. Att klä sig i begagnat då och nu

Kläder för mig har alltid varit ett typiskt sätt att klä ut mig och vara den som jag vill vara just den dagen. Det började jättetidigt när jag var jätteliten och började gå in i roller, i tonåren började man sy eget mycket för att inte se ut som alla andra. Kläderna har ett sånt häftigt sätt att gå in i en roll som en kostym som du kan gömma dig bakom eller visa allt med (Anna).

Så svarar Anna på frågan om hennes klädintresse. Bruket av kläder handlar om att förmedla något och visa den man är. Klädesplagg har inte enbart funktionen av att dölja den nakna kroppen utan kan betraktas som ett materialiserat språk vilka i samverkan med bäraren berättar något. Kläder blir på en kropp, det medel med vilka identitet, idéer och värderingar gestaltas och som Anna uttrycker ”den som jag vill vara just den dagen”. Ett begagnat klädesplagg kan förstås som en del av *nätverket* klädstil som bär på en mängd föreställningar, beroende av tid, plats och individ. Uppfattningar/upplevelser av begagnade klädesplagg har inte alltid varit densamma och dess dragningskraft har dessutom varierat i samhället i stort. Trots att samtliga av mina informanter attraheras av begagnat är inte fallet så att det har samma dragningskraft på alla människor idag. För att få en större förståelse för vilken betydelse begagnade kläder har för hur man vill vara ”just den dagen” och varför individer väljer begagnat framför nyttillverkat blir de subjektiva förhållningssätten och det situationella ytterst intressant.

Med avstamp i citatet ovan, hämtat från min intervju med Anna, kommer jag i detta kapitel att lyfta fram mina informanters berättelser om hur intresset för second hand började, vad begagnat gör med deras klädstil och vad som inspirerar dem idag. Men först en kort tillbakablick på vad som tidigare sagts och skrivits om bruket av begagnat med förhoppningen att det historiska perspektivet framhäver både förändring och kontinuitet och att föreställningar och förhållningssätt inte är den samma idag som de var igår.

En klassresa – från begagnat till second hand

Benämningen *begagnad* (adj. köpa begagnat)¹² betyder enligt Svensk ordbok i nätupplagan av Nationalencyklopedin (NE); ”som har varit i bruk under en viss tid och därför blivit sliten och förlorat i värde”.¹³ Ordboken hänvisar till varor såsom bilar och kylskåp. När det handlar om kläder

¹² http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista hämtad 2012-08-14

¹³ http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/sve/begagnad?i_h_word=begagnad hämtad 2012-08-14

används oftast benämningen *second hand*, i andra hand, vid försäljning av begagnade kläder.¹⁴ Vidare står det att benämningen *second hand* varit i bruk sedan år 1968.¹⁵ I nätupplagan av NE finns även en kort artikel om *second hand-kläder*. Enligt artikeln är handeln med begagnade kläder lika gammal som bruket av klädedräkt men har sedan 1970-talet fått högre status och även fungerat som förmedlare av ett nytt mode, till exempel användandet av uniformer.¹⁶ Second hand som mode eller som en del av en klädstil är inget nytt fenomen utan har en historia som går tillbaka till efterkrigstidens ungdomliga subkulturer. På 70-talet blev second-hand kläder i väst-världen kopplat till en del av ett antimode och protest mot det designade modet som ansågs stå för elitism och klassamhälle. Att klä sig i begagnade kläder eller plagg hämtade från arbetarklassen var även ett medvetet avståndstagande från sin borgerliga medelklass (jmf. McRobbie 1999). Med 1990-talet och dess protester mot onödig klädkonsumtion har i stället second hand-kläder, enligt NE, blivit liktydigt med genomtänkt återbruk. Tanken om återbruk som en av orsakerna till att second hand-kläder växt i popularitet förekommer i flertalet av de artiklar jag läst. Att klä sig i begagnat är inte längre nödvändigtvis förknippat med fattigdom utan har genomgått en lång förvandlingsprocess som involverat både mänskliga och icke-mänskliga *aktanter*. Begagnade kläder har varit med om en lång kedja av översättningsarbete. Från begagnat till second hand till vintage, från förknippat med fattigdom till mode och flyttat upp i konsumtionens ljus.

Konsten att vara annorlunda

När jag var liten så använde jag bara mammas gamla kläder och hon hade så här, hon hade bara väldigt mycket mods-kläder och en hel del väldigt utsvängda byxor och korta klänningar. Det var sådant man ärvde när man var runt tio. Så då gick jag runt i bara det och så tog min syster med mig på loppisar och sen så hamnade man väl i någon annan slags identitetskris-fas. Så runt fjorton, femton när man inte riktigt, man började prova något annat. Det känns som genomgående att jag alltid handlat second hand. Sen så har förändringen kanske varit att man var lite mer medveten om hur andra uppfattar en i vissa perioder av livet, mellan fjorton och sjutton, att man till exempel. Man är så himla påverkad, kanske inte påverkad på ett sätt att man tänker på vad man har på sig för att man är rädd för att bli sedd på ett sätt utan nästan tvärtom, att man provocerar och för att inte vilja vara en av de andra. Jag hade oftast typ [skrattar], i högstadiet kunde jag måla ögonbrynen lila och liksom ja mycket så här som var ganska extremt för min lilla skola (Ida).

¹⁴ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/sve/second-hand> hämtad 2012-08-14.

¹⁵ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/sve/second-hand> hämtad 2012-08-14.

¹⁶ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/second-hand-kläder> hämtad 2012-08-14.

Ida berättar att sedan hennes äldre syster tog med henne till loppmarknader har hon alltid handlat second hand och hur hon redan tidigt varit medveten om hur andra uppfattade henne utifrån hur hon har varit klädd. Att klä sig i plagg hämtade från både modens garderob och från second hand-butiker kunde för Ida handla om att provocera. Begagnade klädesplagg fick då en betydelse för känslan av att vara annorlunda och möjliggjorde att hon kunde sticka ut från mängden i hennes lilla skola. Även Tina som är uppvuxen på en mindre ort i Småland berättar liknande om second hand-kläders värden under hennes uppväxtår. För Tina började det när hon som ung använde avlagda kläder hennes mamma hade på vinden i huset där hon växte upp. Hon berättar om hur hennes mor ofta brukade sy och sydde om gamla plagg hemma när hon var liten och att hon själv började sy, färga och pyssla med kläder från en tidig ålder. I fjortonårsåldern, i samband med att det kom en ”trallpunk-våg”, föddes intresset för att köpa second hand. Musikgenren ”trallpunk” och senare ”grungen” förenade Tina med några jämnåriga i sin umgängeskrets på högstadiet. Musikintresset hon delade med sina vänner bidrog till att hon sökte sig till second hand-butiker för att hitta billiga och annorlunda kläder som passade in i den stilen hon och hennes vänner förknippade med musikgenren.

Vi var några stycken, ett litet gäng som brukade kolla på så där Röda korset och så där, det var mycket tack vare subkultur. Det var inte direkt dom som spelade hockey som kollade. Men vi var väl ett lite gäng som tyckte det var väldigt roligt med kläder och tyckte om att klä oss annorlunda (Tina).

Att vara annorlunda och sticka ut har för Tina varit en anledning till varför hon började klä sig i begagnat. Hon har så som flera av mina informanter medvetet tagit avstånd från ”majoriteten” av dem som gick i samma skola vilket de även fått bekräftat via kommentarer från jämnåriga.

Jag minns en gång när det var en kille som var så här tuffa killen i skolan på högstadiet, snygg och populär och han sa ”gud vad ni ska se flummiga ut hela tiden”. Så hade man egengjorda klorinstretchjeans, batikade ganska mycket också. Det var första omgången jag hade sjuttiotals jeans och det var verkligen ingen enhetlig stil men det har. Jag är inte så mycket för det. Jag tycker man ska få ha på sig det man vill (Tina).

Att vara en del av ett litet gäng, en del av en gemenskap, under högstadiet kunde ge en trygghet och möjliggjorde ett experimenterande med kläder. Samtidigt som gemenskapen skapades utifrån delad intresse för en viss klädstil, musik och fritidsintressen. Tillsammans kunde de via sin klädsel ta avstånd och vara utanför. Kanske har möjligheten till experimenterandet och känslan av gemenskap i tonåren bidragit till att Tina än idag tar avstånd från en enhetlig stil och vågar prova olika

kombinationer. Känslor av att vara annorlunda, utanförskap och protest som betydelsefulla *aktanter* i hur intresset för second hand började återkommer även hos Greta när hon resonerar kring sitt intresse för kläder och sin klädstil när hon var yngre.

När jag var yngre spelade det jävligt stor roll att vara lite så här special, fast jag har aldrig varit över eller man har inte varit så här totalt, punkare eller så, alltså så där totalspecialstil men ändå lite utanför, speciellt när man var yngre. Jag har kollat på kort när jag var yngre och jag har inte alls så konstiga kläder men där jag växte upp så var det så himla konservativt nej men du vet så här att alla, men så kanske det var på många högstadieskolor men jag kan tänka mig att skillnaden mellan de skolorna i stan där var folk lite mera, hade lite mer stil och där i vår skola så var folk väldigt så svennebanan klädda [skrattar] (Greta).

När Greta berättar om sin klädstil som ung jämför hon den med de andra i skolan. För henne var det viktigt att ha en stil, något som hon förknippar med att vara annorlunda mot de normer om hur man skulle klä sig inom den skolan hon gick på. När jag frågar Greta om varför det var viktigt att klä sig annorlunda berättar hon.

Ja att man ville känna sig, det kanske var att man fick lite uppmärksamhet eller att man kanske inte stod för mycket av de värderingar, som kanske var. De där då jag växte upp var kanske lite mer högervridet och att man själv var väldigt vänster. Det var väldigt viktigt även fast jag aldrig varit väldigt insatt eller så här aktiv i politiken men jag har starka åsikter. Men jag har alltid vetat att man, jag är väldigt mycket vänster och det kommer väl hemifrån eller de värderingarna, för det var kanske viktigt att visa på något sätt (Greta).

Betydelsefulla *aktanter* för hur *nätverket* om en ”annorlunda” klädstil kunde uppstå var andra elever och klasskompisar, skolan som hon gick på samt hennes föräldrar och de värderingar och den ideologi som hon fått hemifrån. Värderingar vilka materialiserades i hennes klädstil och som visade att hon inte var som majoriteten av eleverna på hennes högstadieskola. Upplevelsen av att inte tillhöra och känslan av att känna sig malplacerad återkommer hos Nora som är yngst av mina informanter och hade sin tonårstid något senare. När jag frågar henne om hon minns sitt första second hand-köp berättar hon.

Nej, inte det absolut första men jag vet att det började med, det var typ i ettan på gymnasiet, i nian var det så här att alla skulle ha märkes jeans och jag var helt malplacerad för jag hamnade på en sådan här jättefin skola eller inte så här *jättefin* skola men där de rika barnen gick så när mitt studiebidrag kom så lade jag allting på ett par Fornarina-jeans och väldigt så. Men sen när jag började i ettan på gymnasiet och blev tillsammans med en kille som var några år äldre och han och hans kompisar hade hela den här indie-

stilen. Då var det mycket så här fjällräven jacka, stuprörsjeans och det kom då och det var så det började, så jag kommer inte ihåg det absolut första jag köpte men det var i ettan i gymnasiet jag började köpa annat än nytt (Nora).

Trots att Nora kände sig malplacerad i en skola som hon beskriver som fin, valde hon att göra som de andra och spenderade hela sitt studiebidrag på ett par dyra märkesjeans. Det var först när hon bytte miljö och träffade nya vänner som second hand-kläder kunde bli ett alternativ. När mina informanter berättar om sina val av klädstil förr och hur deras intresse för second hand började framstår tillhörighet i en grupp samt gemenskap inom den egna gruppen som betydelsefulla faktorer till hur de valt att klä sig.

Mina informanter berättar att de alltid så länge de kan minnas varit intresserade av kläder och har sedan tonåren använt kläder för att visa och förmedla idéer, värderingar och tillhörighet. För Ida, Tina och Anna började det när de som barn klädde ut sig i ärvda kläder. Vera berättar om hur hennes mor lärde henne att fynda på olika loppmarknader och auktioner. Aspekter såsom socioekonomisk bakgrund, klass och miljö under uppväxtåren har påverkat och haft en inverkan på valet att klä sig i begagnat. Alla dessa aspekter kan förstås som *aktanter* som i samverkan med mina informanter skapat ett intresse kring second hand. Informanternas berättelser om lek med och bruk av ärvda kläder, sy-kunniga mödrar och mormödrar, second hand intresserade och loppis fyndande systrar lyfter fram bakgrundens betydelse i sammanhanget.

I tonåren fann mina informanter second hand-butikernas utbud av unika kläder i jakten på en annorlunda stil. Umgängeskretsar och kompisgäng under tonåren, möjligheten att dela intressen med andra har en betydelse för upptäckten av second hand-marknadens värden. Delade intressen och värderingar med andra såsom familjemedlemmar och vänner har skapat en gemenskap som varit avgörande för att *nätverket* om att klä sig i begagnat kunnat uppstå. Det materiella, i form av begagnade plagg, har vid olika situationer samverkat med andra *aktanter* för att få fäste och bli en del av mina informanternas klädstil. Idag arbetar fem av sju informanter med second hand och har en garderob som till största del består av begagnade kläder. De har bestämda uppfattningar vad de gillar och inte gillar och vad som utgör second hand-kläders värden för dem.

Second hand visa vi nytillverkat

Dels så tror jag, det är inte för att jag köper värsta märkeskläderna eller second hand men det känns som att köper man något på H&M så är det as-dålig kvalitet och det känns. Det är samma som när jag jobbade på - det var jättekul men så här moraliskt känns det inte för en själv så roligt att det är nytillverkat. Så det är dels den grejen att konsumtionssamhället är helt sjukt och sen är det också mycket roligare, det finns mycket fina saker second hand och vill man ha H&M grejer så kan man lika gärna köpa det second hand,

det finns en massa där också. Dom här jag har på mig är typ från Lindex fast jag köpte dem på [---]
(Greta).

Greta berättar att hon aldrig köpt mycket nytillverkat, dels för att hon inte haft så mycket pengar och dels för att hon förknippar nya kläder så som dem från H&M med dålig kvalitet. En kvalitet som känns på kroppen. Sedan hon började arbeta med second hand köper hon mest kläder från den butiken där hon arbetar och berättar att hon tror sig inte ha tänkt på konsumtionen utifrån ett moraliskt perspektiv, inte på samma sätt som hon gör idag. Numera tycker hon att det känns konstigt att ha mycket kläder, ”man behöver ju inte fjorton stycken brallor” (Greta). Anna som också arbetar i second hand-butik berättar att hon det senaste året gått över till det extrema och bestämt sig för att inte köpa något nytt av princip, förutom strumpor och trosor. Anledningar till varför man väljer begagnat handlar om en stil och en viss känsla som inte går att finna i nyproducerade saker. Underkläder och jeans figurerar som möjliga att handla nytillverkat mycket på grund av att de upplevs som svåra att hitta i rätt storlek och passform. Underkläder och strumpor upplevs dessutom som mer intima och privata, plagg man gärna inte delar med andra. Dessutom är utbudet av begagnade underkläder litet då de ofta slits ut och slängs. Men det finns några undantag, som exempelvis nattlinnen och BH, om de inte visar några spår av tidigare bärare och har en specifik form som inte går att hitta som nytillverkat. Även Vera föredrar second hand framför nyproducerat men kan tänka sig att använda mer nytillverkat om hon hade råd och om det uppfyller vissa bestämda kriterier.

Helt klart second hand, kan inte föreställa mig att gå omkring i samma kläder som hundra andra, jag känner mig inte bekväm med det och om det är nytt kommer jag att förändra det på något sätt så att den passar mig och min personlighet. Men jag, åttio procent är second hand eller sådant som jag haft så länge så att det nästan är second hand även om det var nytt när jag köpte det så är det gammalt och förstört. Jag gillar unga designers från, Australien, Danmark och USA vilka gör väldigt intressanta saker, det är inte massproducerat och det är inte H&M. Det är speciellt och de har lagt ner tanke på det. Så den sortens nytt använder jag gärna. Det är nytt med en gammal själ (Vera).

I Veras resonemang blir det nyproducerade ointressant då det saknar personlighet. Vera är väldigt modeintresserad och har flera nutida favoritdesigners som hon följer på nätet. Det är en form av nytillverkat som görs för hand och aldrig blir producerat i en större skala. Hon ser deras arbete som kreativt och uppfyller de kriterier hon finner viktiga i kläder såsom personlighet och god kvalitet vilka ger en känsla av att ett plagg har en själ. Värden hon annars oftare finner i gamla kläder.

Kvalitet är ett värde som även Emma lyfter fram som en anledning till varför hon föredrar second hand.

För mig handlar det väldigt mycket om kvalitet, märken. Man insåg att man kunde få så mycket mer kvalitet för pengarna om man köpte det second hand. Sen kan det handla om en stil som inte fanns i de vanliga klädbutikerna, jag skulle nog säga att jag blandar nog gärna, brukar handla på second hand, inte något särskilt, den konsumtionen handlar enbart om att man vill ha något som är utöver det som är bas (Emma).

Att nytillverkat får fungera som bas som inte sticker ut och second hand eller kläder med specifika kvalitéer det som definierar ens stil är ett resonemang som förekommer hos samtliga. Tina som beskriver sin klädstil som ”second handig” resonerar kring nytillverkade plaggs värden när jag frågar henne vad hon inte skulle vilja ha på sig eller köpa.

T: Jag skulle aldrig gå och köpa en ny T-shirt med tryck på H&M. Om jag skulle ha en ny t-shirt med tryck så skulle det vara det enda om jag gick och såg ett band och jag tycker att bandet är så himla bra så då skulle jag kunna tänka mig. Men *aldrig* att jag skulle köpa någonting nytt som utmärker sig, om jag ska köpa nytt så måste det vara helt bas, det ska typ inte märkas.

M: Det ska inte vara några märken då eller?

T: Nej inga märken och jag skulle aldrig köpa en ny blommig klänning för då har ju hur många tusen som helst kanske samma klänning som jag samma dag, det skulle jag aldrig vilja ha.

Mina informanter är medvetna och säkra på sina stilar, som också sätter ramarna för vad de vill uppnå, vad som passar in och inte passar in. De reflekterar kring sin konsumtion och gör på så vis medvetna val när de köper det de vill klä sig i.

På vilket sätt vi klär oss eller låter oss bli klädda, vilka delar av kroppen vi skyddar, skyler och smyckar och med vilka material, färger, smycken och plagg detta sker, särskiljer oss i grupper och som individer. En individ med större medvetenhet om sitt klädval förstår sin sociala praktik på ett annat sätt än dem som inte stannar upp och reflekterar över de val han eller hon gör. Metamorfosen som följer vår klädpraktik artikulerar hur samtiden förhåller sig till det förflutna, men också till framtiden (Gradén & Petersson McIntyre 2009:12).

Samtliga väljer second hand över nytillverkat då second hand erbjuder värden som de oftast inte finner i nytillverkade och massproducerade plagg. I flera av citaten pekas H&Ms nytillverkade kläder ut som något de aldrig skulle köpa eller ha på sig. H&Ms kläder får stå för en mängd oattraktiva värden såsom massproduktion, dålig kvalitet och det opersonliga. Globaliseringen av

varumärken och spridningen av samma massproducerade vara runt om i världen gör att second hand-marknaden kan locka dem som söker originella och unika plagg. Och då blir det unika och det utmärkande som sticker ut som definierar ens stil. Second hand vinner över nytillverkat i skapandet av en egen personlig känsla för stil. Detta är inte nödvändigtvis förknippad med ett specifikt plagg utan en helhet och en känsla av att vara medveten om och ha kunskap om plaggens materiella ursprung och beskaffenhet. Materialitetens betydelse för hur en personlig stil görs framkommer i mina informanternas resonemang kring frågor om vad man vill respektive inte vill klä sig i. Nora berättar att hon ofta ser kläder hon inte skulle vilja ta på sig, exempel på sådana kläder är ”vilket plagg som helst från Gina Tricot”.

Nej för att det inte är, dels för att jag inte tycker att det är snyggt och dels så, alla handlar där liksom verkligen. Nej, det skulle jag inte. Det finns vissa tjejer som typ på ”Weekday” och de har rätt schysta grejer. Men om du går in på H&M till exempel, de färgar ju alla sina kläder med typ samma färg vilket gör att typ alla kläder har samma nyans och det har de haft, i femton år har alla kläder haft samma färger. Man kan nästan se om ett plagg är från H&M tycker jag och det känns inte som någonting för mig. Men om det är något speciellt plagg så det vet jag inte, det är väl antar jag *hur* man gör det (Nora).

Nyttillverkat får agens i *nätverket* klädstil enbart om det är unikt, representation av ens musiksmak eller ett bas-plagg. Det får inte sticka ut eller utmärka sig utan bäras som en ”hemlighet” för att inte konkurrera ut de plagg som utgör ens stil. En ”second hand-stil” karaktäriseras av en kunnighet. Det handlar om kunskap om det materiella såsom detaljer, ursprung och tekniker som exempelvis färgning av kläder. Kunskap som mina informanter har och en tillhörighet vars kriterier sorteras utifrån den kunskapen man har om sin omvärld. Hur klädesplaggen är tillverkade och hur de känns på kroppen får en stor betydelse för vilka plagg som kan få en agens i *nätverket* om den personliga stilen hos mina informanter.

Smakpreferenser och estetiska värderingar

Att klä sig i begagnat idag är inte helt frikopplat från den estetiska upplevelsen; betydelsen av färg, form och mönster på kläder. När estetik kommer på tal är det oftast en fråga om tycke och smak, om vad som är fint och fult, ”god” och ”dålig” smak (jmf. Valerie & Nordström 1996:9ff). För att förstå smak bör man förstå både produkternas och konsumenternas kontext. Estetiska upplevelser har att göra med både kollektiva och individuella värderingar och normer som kan fungera både särskiljande och enande (Valerie & Nordström 1996). Informanterna berättar om likartade estetiska värderingar inom umgängeskretsar där de influeras av varandra. Så när vi uttrycker att någonting är snyggt kan det lika mycket handla om gruppens som individens värderingar. Estetiska värderingar

kan även sammanlänkas och samspela med andra smakpreferenser, såsom musik, film, litteratur och inredning. Smakpreferenserna kan förstås som *aktanter* som i samverkan med mina informanter blir till förebilder och inspiration. En klädstil kan förstås som en del av ett *nätverk* inom vilket olika *aktanter* samspelar, både materialitet så som enskilda plagg, bilder, fotografier och immaterialitet som estetiska värderingar och smakpreferenser. Mina informanter berättar om hur olika artister och deras flickvänner, filmer, TV-serier samt fotografier kan fungera som inspirationskällor.

Egentligen så, dels från filmer och gamla, alltså gamla filmer och bilder och musik också. Du ser ju vad de i den musiken du gillar har, vad de har för kläder på sig och vi lyssnar mest på musik från sextio och sjuttioalet så. Och *dels* från folk på gatan och folk man känner, det är klart (Nora).

För Nora har musiken stor betydelse för varför hon attraheras av 1970-talet som en modestil. Hon nämner dokumentärfilmen om Woodstock festivalen som en betydelsefull källa där hon kan titta på alla artister som är med och inspireras. ”Tidsepokerna inom det moderna förflutna har blivit till etablerade förr bärandes på en uppsättning berättelser och bilder som bildar ramen till det igenkännbara genom framställningar och tillskrivningar genom åren” (Gustafsson 2002:254). Gestaltningar som kan kännas igen från filmer, bilder och musik skapas och blir till liv när mina informanter plockar och anammar dem i sina klädstilar idag. Musikintressets betydelse för val av klädsel särskilt den om 1960- och 1970-talet återkommer även hos Greta och Emma. Emma berättar att hon tycker att 70-talet är en väldigt spännande modestil för att det är brett med både det prydliga och punkiga samt det amerikanska med cowboys och indianer med mocka och fransar. Emmas intresse för den sena sjuttioalsrocken och gamla bilar har även en betydelse för typen av uttryck hon vill förmedla med sin klädstil. Men hur hon väljer att definiera den sker i växelverkan med hennes vänner och den genre hon gillar.

Själv känner jag mig nog, jag ser ju vad som är, det är svårt. Man kan se tydligt på sina vänner vilka som klär sig kvinnligt och sen så den gruppen som man själv tillhör klär sig mer som killarna. Inte så stor skillnad, man har boots, utsvängda jeans, t-shirt och något bälte, man ser nog ganska likadan ut. Det är egentligen ingen skillnad. Den genren som jag relaterar till just nu är det inte så jättestor skillnad mellan manligt och kvinnligt (Emma).

På fritiden umgås Emma mycket med vänner med delat intresse för gamla bilar. De brukar meka med bilarna och då kan det även handla om praktiska skäl till valet av en mer ”manlig” stil. Det kan även vara ett behov av att anamma en stil som inte gör skillnad mellan manlig och kvinnligt. Hon kan utmana normer kring kläders köns-koder. Förhållandet till manligt och kvinnligt och hur mina

informeranter, via sina klädstilar, väljer att positionera sig blir synligt i deras resonemang kring vad de attraheras av hos en viss stil.

G: Ja men Anita Pallenberg, typ *världens* snyggaste och så här. Jag kan tycka att Patti Smith också är sjukt snygg och så här coola. Om man kollar på bilder och sen så, det är lite så här groopiesar från förr [skrattar]. Det är sjukt snyggt och det är fina grejer. Det är läder, schysta, lite annorlunda läderjackor och samtidigt som att man, det kan ju vara så fint på andra människor, jag som är lite större jag har ju mer så här killstilen på den delen”.

M: Hur, jag tänkte på, du sa att du har killstilen från sjuttioalet. Vad är det för skillnad?

G: Ja men lite så här, lite så här hippie men jag gillar inte *för* mycket hippie, utan jag gillar ju lite mer rock and roll stil. Men jag vet inte, lite mer t-shirtar och byxor typ. Men det hade ju de också. Men som jag skulle inte kunna ha platå skor, alltså jag är ju så lång. Om jag skulle ha en annan kropp skulle jag vilja ha lite mer tjejiga grejer så jag vet inte, det är kanske för att jag inte kan ha.

Den estetiska upplevelsen har en betydelse för vad mina informanter väljer att klä på sig. Men är nödvändigtvis inte den aspekten som är avgörande för vad klädstilen utgörs av. Smaken behöver inte enbart vara en estetisk värdering utan kan även vara en blandning av estetiska, sociala, praktiska och moraliska värderingar. Praktiska värderingar, föreställningar om sin egen kropp och vad som passar och inte passar kan vara minst lika betydelsefulla för valet av klädstil (jmf. Klepp Grimstad 2009). För Ida som beskriver sig själv som ”lite väl mycket pojkflicka”, berättar att det är viktigt att ”sitta ner var som helst och inte behöva vara rädd för att man ska bli smutsig och att man ska visa halva rumpan när man böjer sig ner, jag vill inte tänka på sådant utan jag vill bara kunna vara” (Ida). Behovet av rörlighet och komfort i vardagen gör att de fina klänningarna kräver rätt tillfälle. Ida vill inte känna att det blir jobbigt utan det skall vara roligt när rätt tillfälle ges för den fina klänningen.

Second hand som klädstil idag

Samtliga informanter beskriver sina klädstilar utifrån kvinnligt och manligt, antingen har man en ”killstil” eller en stil som är kvinnlig och feminin. Kläder bär på *inskriftioner* om hur, när och av vem de skall bära. I vissa situationer kan man välja att följa de normer kring hur kläderna skall bäras, då de kan upplevas för begränsande och allt för formande av beteendet. Materialiteten med snitt, sömmar och material blir påtagligt för kroppen och bidrar därför att forma kroppen och beteendet. Även kroppen i sig kan förstås som materialitet med *inskriftioner*. Detta blir synligt i Gretas resonemang om hur hon väljer ”killstilen” och inte kan gå i platåskor för att hon upplever sig

själv som stor och lång. Enligt etnologen Helene Brembeck bär föremål med sig en *prescription*, det vill säga vad den tillåter, eller förbjuder brukaren att göra och vad det förväntar av brukaren vilket ger det också en slags moral, både negativ, vad den förbjuder och positiv, vad den tillåter (Brembeck 2007:81). Förpackningen möjliggör vissa relationer till omgivningen både genom sin funktion och genom sin roll som kulturell artefakt, som uttrycker en viss stil avseende till exempel synen på feminint och maskulint vid en viss tid (jmf. Brembeck 2007:81). Vad man väljer att bejaka och spegla sig mot kan variera. I en situation kan individer välja att följa klädernas moral och *inskriftioner* om hur och när dem bör bäras medan i andra situationer kan individer välja att utmana och prova andra möjliga vägar. En stil kan förändras under åren och individer kan vara mottagliga för olika *inskriftioner* under olika tillfällen i livet. Hur kläder kan påverka känslor av kvinnlighet och hur det materiella kan forma kroppsliga upplevelser blir synligt när jag frågar Anna om hur hennes stil förändrats med åren.

A: Jag brukar säga att jag var Anastasia i ett gammalt liv, någon gång. Extremt uppklädd till vardags eller så här lyxig, vardagslyxig skulle jag vilja säga men varierande extremt bekväm och nu har jag blivit extremt kvinnlig också, raka motsatsen till förr. Så nu har jag tagit tillbaka kvinnligheten!

M: Vad är kvinnlighet för dig?

A: Kvinnlighet, väldigt mycket styrka och lite anonymitet. De dagar jag känner mig mest kvinnlig är när jag tycker jag ser ut som en trettio och fyrtiotals filmstjärna, ingen ser vad som är bakom. Det är oftast när jag har på mig ytterkläder som jag känner mig mest hemlig. Men höst och vinter vår har jag en svart sextiotalskappa i Virgin Woll heter det, som är jättetät och jättetung, tre och ett halvt kilo! Den måste ha varit skraddarsydd till någon, som en uniform, med vitröd päls runt halsen. Med ett par fina kängor till ser man både så mjuk och hård samtidigt.

Anna berättar vidare att hon inspireras av platser och olika människor hon träffar. Hennes stil beror på vart i livet hon befinner sig. ”Hur man mår och vart man är, vad man har framför sig” (Anna). Hon kan välja att vara hemlig genom att iscensätta en roll och dölja sig själv under en stor vinterkappa. Anna anammar olika årtionden genom att förknippa dem med en roll. Sjuttioårsperioden handlade om att leka med livet och när Anna bodde i Stockholm var det ”power-woman” som gällde med pennkjolar.

*Modell i pennkjol, vit blus, slips, handskar, hatt och jacka med pälskrage. Står vid en järngring i Paris år 1947.¹⁷ Pennkjolen introducerades av Christian Dior i slutet av 1940-talet och blev populär framför allt som en del av en arbetsuniform, "kontorsuniform" för kvinnor. Plaggets framgångar förklaras med kvinnors önskan efter nya moden, i kölvattnet av andra världskriget och kalla krigets ransoneringar, i kombination med det ekonomiska klimatet med dyra tygpriser.¹⁸ Återkommer och blir åter populär på 1980-talet, som en del av en "power-dräkt", som sprids via TV-serierna *Dynastin* och *Dallas*. Kom att symbolisera "karriärkvinnan" enligt de handböcker jag*

granskat (jmf. Baxter-Wright & Rhodes 2009, Birde 2009).

Föreställningar och idéer om olika tidsperioder och miljöer påverkar vad Anna vid olika tillfällen i livet väljer att spegla sig mot. Klädesplagg som en sextiotalskappa och pennkjolar gör något med Anna. Samspelet med kappan får henne att känna sig hemlig medan pennkjolen gör henne till en "power-woman". Vilket hon väljer beror på den situation hon befinner sig i för stunden. Hur hon väljer att kombinera plagg kan ibland gå utanför det konventionella för hur de bör bäras ihop. Samtliga informanter berättar om hur de arbetar kreativt med sina stilar genom att prova olika kombinationer som från början inte är helt självklara. Tina som är emot en enhetlig stil berättar att hon brukar kombinera en fin klänning med en vardaglig frisyr och vardaglig klädsel med en håruppsättning.

Hur individer väljer att skapa sin stil och vad de har för smak och estetiska värderingar behöver inte vara gruppboundna utan individer kan tycka att vissa saker är vackra och vissa färger och former kan väcka olika känslor och associationer. Det är heller inte alltid frågan om smak och estetiska värderingar som får den starkaste positionen i valet av plagg utan kan handla om vem eller vad man önskar att representera. Vera som beskriver sin klädstil som lite mörk och maskulin, med en dragning åt det eleganta, knyter an till kläder hon förknippar med en revolutionär kvinnotyp. När

¹⁷ Fotografiet är hämtad och lånat från Nordiska museets digitala arkiv på nätet 2014-03-20; http://www.digitaltmuseum.se/things/modell-i-jacka-med-plskrage-pennkjol-vit-blus/S-NM/NMA.0060548?query=pennkjol&search_context=1&count=1&pos=0

¹⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Pencil_skirt hämtad 2014-03-20

jag frågar henne om vilka kläder hon inte skulle vilja bära blir frågan om hur hon associerar kring kläder synligt.

Vad jag inte skulle vilja ha, 50-talet, konstig tid för kvinnor, var inte revolutionär, du ska vara kvinna, vara mot kvinnofrigörelse. Nej inga fluffiga klänningar från 50-talet. Jag associerar det med det och andra kan vara jättefina vilka som kanske inte, förut drogs jag till sextio-sjuttioalet för de stod upp, det handlar inte bara om klädesplagg utan vad folk hade för sig då det är där uttrycket kommer ifrån. Hur samhället är påverkar konst och mode. Det handlade mer om konstruktion förr, de lade ner allt de kunde i ett plagg och så är det inte idag (Vera).

Klänningar från 1950-talet gör en kvinnotyp som inte attraherar Vera, även om hon kan tycka att andra kan se fina ut i det. Klädesplagg blir inte intressanta enbart för att de är vackra, de berättar något i samspel med betraktaren som är intresserad av att lyssna. Vad Vera väljer att iscensätta samspekar både med hennes individuella värderingar och med större händelser i dåtida samhällen såsom kvinnofrigörelse. Det immateriella såsom berättelser och värderingar blir materialiserade i klädesplagg från en specifik tidsperiod och har betydelse för informanternas smakpreferenser.

Att klä sig i begagnat idag är komplext och handlar om flera faktorer, både kollektiva och individuella. Exempel på betydelsebärande *aktanter* är uppväxt, familj, umgängeskretsar, ideologi, smak, drömmar, föreställningar och associationer vilka mer eller mindre kan samverka under specifika situationer. Men förhållningssätten till begagnat är inte den samma då, nu eller imorgon, inte heller mellan olika individer. Den estetiska upplevelsen, musiksmak och fritidsintressen är pusselbitar i iscensättandet av sig själv, en personlig stil, där kläder är ett av medlen. Det materiella gör något och påverkar både kropp och sinnen. Ett plagg kan begränsa men även berätta något. Individens associationer och föreställningar gör att olika plagg kan förmedla olika kvinnotyper som kan vara mer eller mindre attraktiva för den personliga stilen, och för upplevelsen av sig själv. Mina informanter vänder sig till second hand-butiker i sökandet efter plagg i den stil som de eftersträvar, om det är kvinnlig filmstjärna från 40-talet, den androgyna mörkare Patti Smith stilen, kontraster eller en 1970-tals stil. Om tycke uppstår kan det materiella förenas med idéer vilket gör en allians mellan individen och det materiella möjlig. Ett plagg i en second hand butik är inte längre bara ett plagg i en butik, det är en klänning på en kropp och i sammansättningen påverkas både individ, kropp och plagg. Men allianser mellan individerna och deras materiella rekvisita behöver varken vara särskilt varaktiga eller starka. Allt är dynamiskt där nya former och funktioner hela tiden kan skapas.

Nu har jag varit i en period då jag bara vill ha på mig alla blommiga och färgglada kläder samtidigt. Vilket inte nödvändigtvis ser så bra ut [skrattar]. Men att det kanske är något uttryck för att man mår så bra eller jag vet inte, det finns någon slags anknytning (Ida).

Hur delar som utgör en klädstil sätts samman har en anknytning till både det yttre och inre livet såsom känslan av hur man mår för tillfället. Delar sätts inte enbart samman utan varje del som kommer till ändrar sammansättningen. Detta pågår hela tiden via förhandlingar, varje dag, om vad som ska bli dagens stil, ”den jag vill vara just den dagen” (jmf. Knuts 2006:137f.). I *nätverket* second hand-stil samverkar individer med gamla plagg vilka i samverkan blir deras materialiserade känslor, föreställningar och intressen. Normer och föreställningar om kvinnligt, femininitet, pojkflickighet, maskulinitet iscensätts i bruket. Mina informanter är med om att skapa och omskapa, ifrågasätta och prova fram olika kombinationer. Genom att välja second hand-kläder går det att få kvalitet och personlighet enligt mina informanter och via kunskap om plaggens material och historia förmedla den man är och kanske även den man vill vara. En klädstil består i detta fall av kunskap, de föreställningar individen har om både sig själv, om kvinnor i historien och visioner om den man önskar att vara. Och de väljer att ta till sig de klädesplagg som bäst förmedlar de idéerna.

Mina informanter drömmer och fantiserar kring det förflutna och har föreställningar om hur exempelvis en stil för 70-talet hänger samman med kvinnors frigörelse eller den om 50-talet med en glamorös och feminin kvinnotyp. Informanterna speglar sig på så vis i ett förflutet via sina klädpraktiker. Att klä sig i begagnat handlar därför även om ett intresse för gårdagens trender, drömmar och föreställningar om det förflutna.

Resor och platser inspirerar Anna och får henne att vilja iscensätta olika stilar. Stilar som samverkar med en specifik plats, tidpunkt och "vart" i livet hon befinner sig. Foto: I privat ägo.

3. Vintage - ”Att vara eller inte vara”

Vintage är magiska plagg, som varit med från början. Äkta vara, behandlat med varsamhet genom alla tider. Och just den dagen jag bär plagget kommer ingen att kunna härma min stil. Jag får chansen att vara unik för en gångs skull (Birde 2009).

Det finns en mängd olika stilar och kvinnotyper att välja på med utgångspunkt och inspiration i 1900-talets olika årtionden. Samtliga *aktanter* inom vintagemode uppmuntrar till utvecklandet av egen stil där vintage kan hjälpa dig att nå en unikare, personligare och glamourösare stil. Genom att välja ut vissa second hand-plagg och benämna dem som vintage *gör* något med det materiella, de sätts in i ett annat sammanhang, *översätts*, och konstruerar ett mode vilket blickar bakåt med motivationen att finna den du är. Uppkomsten av begreppen *vintage* och *retro* bekräftar en vurm för 1900-talets olika tidsperioder och knyter an till ett mer utspritt och brett intresse för gårdagens mode och trender. Det faktum att litteratur, media och utställningar tagit sig an vintage visar att det är något som väcker intresse och känslor i samhället idag. Flera *aktanter* arbetar med att omförhandla föreställningen om gamla plagg från något gammalt, förbrukat och utan värde till ett mode av magiska, äkta och värdefulla varor. Detta kapitel handlar om hur olika *aktanter* i *nätverket* om vintagemode beskriver och definierar kläder, stil, tid och skönhet samt vilka ting och berättelser görs och får betydelse.

Ursprung och mening

Benämningen *vintage* är ett engelskt ord som härstammar från latinet och har tidigare syftat på vinskörd, en årgång av vin.¹⁹ Benämningen kan fortfarande användas om kvalitets viner tillsammans med årtal och innebär då att vinet är av det angivna årets skörd. I samband med ett ökat intresse för gamla kläder de senaste åren har ordet vintage enligt NE fått ett uppsving i mode sammanhang. I Antikmagasinet och i de handböcker jag granskat definieras vintage oftast som ett plagg köpt i andra hand men behöver nödvändigtvis inte blivit använt. Den viktigaste och avgörande aspekten är den om tiden och kvalitén. För att benämnas vintage ska det helst vara ”äkta” och andas exklusivitet, det vill säga ett plagg av fin kvalitet gärna från designmärken som exempelvis Dior, Chanel och Yves Saint Laurent. För det andra bör det vara minst 25 år gammalt och härstamma från ett årtionde mellan 1910 - och 1980-talet.

¹⁹ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/vintage/343982> hämtad 2012-02-23

Idag är det mycket som kallas vintage, allt från telefoner till möbler, och vad gäller tidsramen så används vintage även om kläder tillverkade senare än 1980-talet, exempelvis 90-talet som nu senast blivit en trend. Vad är det som avgör skillnaden mellan second hand och vintage? Och hur görs denna skillnad?

Experter, butiker och handböcker

Men vad är då second hand? Ja vintage är ju second hand alltså köpt i andra hand men när man pratar om second hand-kläder idag menar de flesta nog plagg köpta till exempel på myrorna eller stadsmissionen för en liten peng men det kan ju vara ett designerplagg som man fyndar där och då är det ju vintage (Antikmagasinet, mars 2012).

Våren 2012 sändes "Antikmagasinet" där experter inom mode och design hade samlats för att diskutera och reda ut begreppet vintage. Det är inte helt glasklart hur och när benämningen skall användas men vad som är klart är att det är skillnad på vintage och second hand då vintage kan sägas vara en undergrupp till second hand. Med *översättningen* av vintage från viner till ett modesammanhang görs en uppdelning genom att koppla vissa utvalda plagg till en idé om kvalitet, tid och en berättelse.

These vintage clothes represent what is best, and show the distinctive characteristics of each designer. Exactly as vintage wine, they represent what is outstanding and special about their particular period (Baxter-Wright & Rhodes 2008:6).

Med hjälp av benämningen försöker *aktanter* särskilja gamla klädesplagg genom en *inskriftion* som berättar om en historisk tidsperiod. Att bestämma den historiska tidsperioden blir enklare om plagget har ett erkänt märke eller form efter en känd designer. Har plagget dessa kvalifikationer *översätts* det till att bli vintage. *Översättningen* bidrar till att höja status och värde på utvalda second hand-plagg genom att lyfta upp dem som ikoner och representationer av olika tider i det förflutna. *Inskriftionerna* är produkter av förhandlingar och samverkan mellan flera *aktanter* vilka tillsammans formerar och skapar *översättningar* av idéer och berättelser om det förflutna till en materiell form. Blir detta lyckat kan second hand förvandlas till vintage med nya föreställningar och innebörder.

Vintage cirkulerar i butiker, media och handböcker. Förutsättningen för att vintage ska fortsätta cirkulera är att någon plockar upp idén med den. Någon måste finna vintage som viktigt och tillskriva den mening och värde för att föra den vidare, både i materiell form och som föreställning (jmf. Knuts 2006:91). Om det inte finns någon som finner idén om vintage som attraktiv och

användbar så faller den. Vintage fenomenets existens är därför beroende av att det fortlöper en samverkan mellan konsumenter och producenter såsom butiker och experter i media. Second hand och vintage är trendigt idag men kan lika gärna försvinna om inte *aktanter* inom *vintage-nätverket* arbetar och samverkar för att befästa den.

Ett rum med second hand-kläder på Beyond Retro i Stockhom, mars 2012. Foto: Författaren.

Två världar på Beyond Retro i Stockholm. Bilden på sidan 48 föreställer det första rummet besökaren möts av. Bilden ovan visar en avdelning längre in. Här finns enbart klänningar och på skylten står "vårt finaste vintage". Avdelningar och skyltningar i butiker och klänningar med prislappar är materialitet som påverkar besökaren. Det är här en vintagestil kan skapas. De stilar som kan uppstå inom vintagemode kommer inte från ingenting. I omgivningen, i butikens arrangemang och i klädesplaggen som sitter på skyltdockor och hänger i galgar i klädsnurror och ställningar, finns inskriptioner. Stockholm, mars 2012. Foto: Författaren.

Materialitet som påverkar. "Weekday vintage is a careful selection of vintage garments. Every item marked Weekday Vintage is unique and can not be found anywhere else" Prislapp på ett plagg från Weekdays vintage avdelning. Göteborg, mars 2012. Foto: Författaren.

En kvinnoresa?

Det har varit en kvinnoresa. Kvinnans rätt i samhället som har gått samtida med mode utvecklingen på 1900-talet. Mot korsetten och sen in med korsetten igen. Första gången den kommer in med Madonna och Jean Paul Gaultier är kvinnan subjektet, tolererar inte ett förtryck, möjligtvis idag igen som den kan gestaltat förtryck (Ted Hesselbom, Antikmagasinet mars 2012).

I *Modets metamorfoser* skriver författarna att föreställningen mode har kulturellt kodats som feminint och kvinnors efemära och ofta mer iögonfallande dräkter har ägnats avsevärt större intresse än herrmodets statiska dräkter (Gradén & Petersson McIntyre 2009). Föreställning gör sig

gällande om vintagemodet både bland experter i TV och i handböckerna är det uteslutande kvinnor och dammodet som uppmärksammas. Vidare kan vintagemode förmedla större händelser i det förflutna genom att tillskriva gamla plagg en dåtida kontext vilket knyter det materiella i form av exempelvis en klänning med kvinnans samtida villkor och rättigheter i samhället. Mellan 1910-1980 vilket är tidsramen för vintage finns en kvinnotyp per årtionde att tillgå. Kvinnohistorien löper parallellt med modet och användarmanualerna för de olika plaggen och stilarna blir tydliga då de förknippas med ett årtionde och en berättelse om kvinnan och skönhet under ett specifikt årtionde. Idag kan kvinnor plocka fritt från olika årtionden och stilepoker och genom att bruka plaggen i en annan kontext än den ursprungliga kan man ifrågasätta dåtida normer och förhållanden.

Feminina omslag. Handböcker i Vintagemode. Foto: Författaren, april 2012.

Både i handböckerna och ”Antikmagasinet” är det uteslutande kvinnor som erbjuds tips om vad vintage är och kan göra med henne. Utbudet vad gäller herrkläder i klädbutiker i allmänhet är mindre både till mängden och nyansrikedomen än dem i butikernas avdelningar för kvinnor. En av mina informanter som har flera års erfarenhet av arbete i butik med second hand-kläder berättar följande om kvinnor och män när det gäller intresse för kläder och vintage.

Alltså överlag är väl tjejer lite mer intresserade av kläder om man ska kolla på siffror tror jag. Men det är väldigt många killar som är intresserade av second hand också. Men killar är ganska feiga och de köper väldigt mycket samma, det är väldigt mycket jeans, jeansskjorta, flanellskjorta, skinnjacka, band T-shirt men det är inte så, de är inte riktigt lika modiga som tjejerna och tjejerna kan gå in på killsidan och köpa killgrejer men killar kan aldrig gå in på tjejsidan och köpa något. Så det är väl fler tjejer men ändå väldigt mycket killar också (Tina).

Samtliga av informanterna som har erfarenhet av jobb i second hand butik berättar liknande om att det är fler kvinnor än män som verkar intresserade, även om männen också handlar. Vintagemode fungerar både inkluderande och exkluderande. Att göra vintage till något som berör främst kvinnor undergräver kanske mäns intresse för vintage och second hand. De blir exkluderade vilket gör att en vintagestil inte är lika lättillgänglig för dem. Männen får klara sig själva. De får av egna initiativ leta inspiration från bilder förmedlade av TV-serier, filmer och musiker. Detta bidrar kanske till att det inte blir ett lika självklart val och att män inte vågar i samma utsträckning som kvinnor vilka matas med tips och inspiration. Normen blir att vintage är ett mode vilket främst riktar sig för kvinnor. Mannen får därmed inte samma starka position i nätverket om vintage som kvinnan. Begreppets förankring i kvinnohistorien och i definitionen av vad som är respektive inte är vintage reproducerar genus och synen på mode i dess traditionella bemärkelse, det vill säga tillhörande kvinnans intressesfär. Samtidigt erbjuder vintagemode kvinnor en bas för gemenskap med kvinnor i nuet och i historien genom att både anamma och ifrågasätta de kollektiva minnena och berättelserna (jmf. Gustafsson 2002:260). Detta ger kvinnor större utrymme och möjligheter för lek med kläder i allmänhet och stilar hämtade från det förflutna i synnerhet.

NYA KLAPPAR MÖTER VINTAGE I VÅRT BREDASTE UTBUD NÅGONSIN!

Två världar. Den nya, mannen, möter vintage, den gamla som representeras av en kvinna. Annonst utklippt från Traders hemsida, december 2012.

Magiska plagg - vad vintage kan göra

Jag brukar tänka på kläder som historieberättare, att de precis som vi har känslor, minnen och intryck som de vill förmedla vidare – till vem som helst som är uppmärksam nog att höra på dem. Och det lönar sig att lyssna ordentligt för plötsligt kan man få en berättelse om året då klänningen tillverkades och var av senaste snittet, och levde loppa på någon modern typ. Plagg smittas av människorna som bär dem och får en egen personlighet. Jag tänker till exempel på en kortärmad kavaj med blomstjälkar på slagen från 30-talets Paris, som jag har i min garderob. Den är ytterst elegant och snorkig, dricker bara champagne och tittar på folk uppifrån och ner, och upp igen. Kavajen säger åt mig att inte äta för mycket och blir ofta chockerad över hur "societeten" klär sig nuförtiden. Då vill den gå hem tidigt, för att inte svimma där på platsen. Och jag får anpassa mig. Det hör liksom till leken. För kläder är en lek med identitet och i vissa fall ett sätt att uppfylla drömmen om att leva i en annan tid... (Birde 2009:7).

I inledningen till *Vintage en stilguide till vintagemode* berättar författaren Marie Birde (2009) vad vintage är för henne. Hon kan förstås som en av de aktörer vilka skapar via definitioner och urval i handböcker användarmanualer, *inskriftioner*, för 1900-talets olika trender eller klädstilar. De medverkar även till skapandet av föreställningar/idéer kring vad klädesplaggen förmedlar och vilka händelser 1900-talets årtionden präglas av. Vintagemode kan i dessa sammanhang förstås som idéernas mode. De olika årtiondena med deras materiella rekvisita attraherar via *inskriftioner* olika världar där olika *aktanter* med specifik smak, kompetens och önskan förväntas agera. Kavajen från 30-talet påverkar Marie på ett påtagligt sätt. I sammansättningen av det materiella och hennes föreställningar skapas en kropp och ett beteende. Plagget är materialitet med förvandlande

egenskaper som får brukaren att anpassa sig till dess *inskriftioner* såsom champagne drickande, snorkig och elegantare än omgivningen. Kavajens *inskriftion* är inte föregiven utan en produkt av översättningsarbetet i samverkan med *aktanten* Marie som gjort ett urval och återbrukat plagget i en annan kontext än den ursprungliga. Plagget laddas på nytt med nya värden och en ny berättelse. En ny berättelse som förmedlar normer och stereotyper vilka skapas och reproduceras via handböcker, TV-program och experters uttalanden och tolkningar. Gamla kläder blir i sammanhanget förknippat med en mera magisk och glamourösare värld och bärare av en tillsynes fast användarmanual, berättelse, vilket brukaren får anpassa sig till. Nyckeln till världen är kunskap. Det gäller att ”vara uppmärksam nog att höra den” och om man lyssnar ordentligt kan ett klädesplagg uppfylla drömmen om att leva i en annan tid. För att få en inblick och kunna ta del av den världen bör du lära dig att välja rätt plagg och de tekniker som krävs för skapandet av stilen. Handböckerna erbjuder den hjälpen och guidar läsaren in i ”rätt” riktning.

Good classic vintage style is timeless. The looks from these decades are completely wearable today. It doesn't matter if you want to recreate an entire look or mix and match your favorite items from each decade. There is no right and wrong, just lots of fun creating your own vintage style. It may seem daunting first – but as you build your collection, you will learn what to look for and what to avoid: and before you know it, you will know what is right for you (Thompson 2012:6).

Om du följer handböckernas tips och råd kan du lyckas med att återskapa en tidlös och autentisk stil. Och om du lär dig att mixa på rätt sätt kan du få utlopp för din kreativitet och känna dig som en uttrycksfull individ. I den engelska nyligen utgivna handboken, *Style Me Vintage: easy techniques for creating classic looks*, skriver den brittiske vintage-experten Naomi Thompson (2012) vidare om vad vintage kan göra med dig.

For me personally, wearing vintage was the natural conclusion of a childhood spent snooping around my maternal grandmother Margart's house. She was a pioneer of the vintage movement and had been picking up beautiful yet "unfashionable" cast-offs since the 1960s. My mother and my aunties have also worn some of the most cherished items in my collection. Choose your pieces well and they can become heirlooms for generations to come. I love that every dress, every bag, every scarf has a story that it would tell, if only it would be able, and that I'm adding a chapter to that story. No modern item has ever made me feel as elegant or unique as a vintage one. Quite simply, vintage has magic. So if, like me, you like to wear clothes to feel creative and expressive, then vintage is for you. I promise that, with a little help, you will be turning heads in no time at all (Thompson 2012:8).

”Vintage är magiskt” figurerar som ett av huvudargumenten för stilarna i de handböcker jag granskat. Gamla fina plagg kan förvandla en individ från en i mängden till den unika och förflyttas från en tid till en annan. Samtidigt kan individer med sina kroppar och handlingar i samverkan med specifika plagg koppla sig till något större än en individ, en gemenskap som sträcker sig över nuet (jmf. Gustafson 2002:266). Det materiella har en kraft och i samspel med tolkaren kan den få, om den tillåts, makt över kroppen.

Magi är, enligt NE, handlingar som avses påverka översinnliga krafter eller makter till utövarens fördel. ”Magin opererar universellt med kraftladdade föremål som amuletter och fetischer, den äger rum på särskilda platser och vid angivna tidpunkter (t.ex. vid fullmåne), själva handlingarna sker efter ett på förhand uppgjort schema och med föreskrivna ord (trollformler o.d.)”.²⁰ När vissa plagg tillskriv magiska egenskaper blir materialitetens betydelse påtagligt. Om du följer de *inskriftioner* som följer, likt en trollformel, kan du förvandlas likt askungen till den du önskar. Plagget laddas med ett eget liv och konkretiserar brukarens önskemål, drömmar och associationer. I handböckerna finner man trollformlerna, teknikerna, som kan öppna portar till en annan värld. Och vad den har att erbjuda den som lyssnar. I samspel med en lyssnande och tolkande individ kan vintage framkalla föreställningar om det förflutna. Vilket man väljer är avhängigt individens referensram och känslomässiga tillstånd. För likt en trollformel, erbjuder handböckerna olika *inskriftioner*, formler, för en önskad tillvaro men kan inte existera utan samverkan med en individ som accepterar den.

Accessoarerna, pricken över i:et

En vintagestil är aldrig helt komplett utan de olika accessoarerna, skorna och frisyren som skapar den helhet som önskas. Ett enskilt plagget kan inte ensamt skapa en stil utan i en kombination med frisyr, makeup och övriga accessoarer som smycken skor och väskor. I handböckerna förmedlas bilder av helgjutna och enhetliga stilar. En klänning från femtiotalet matchas med tidsenlig frisyr, smycken och skor för en enhetlig stil. Olika helgjutna stilar samspelar med olika kvinnotyper och karaktäristika förankrade i en föreställning av det förflutna. Vintagemode erbjuder här genom att blicka tillbaka möjligheten för en individ att välja det som passar hennes behov och önskan idag. Att bära vintage kan därmed bli ett sätt för henne att gestalta för omgivningen inte enbart vem hon är utan även den hon *vill* vara.

²⁰ <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/magi/248356> hämtad 2012-11-12

Mina informanter om vintage och retro

Flera av mina informanter kan förstås som experter inom detta fält. Samtliga förutom två arbetar med second hand-kläder och får dagligen förhålla sig till benämningen vintage. De förklarar begreppet som applicerbart på second hand-kläder av finare kvalitet och/eller märke eller ett plagg som är minst 20 år gammalt. Men de har olika förhållningssätt till vintage och vilken betydelse benämningen har för dem personligen är högst varierande och kontextuellt betingat.

Second hand kan vara typ allt som någon annan ägt förut. När jag tänker på second hand tänker jag nödvändigtvis inte vintage eller retro och när jag tänker vintage, vintage för mig är. Jag gillar det begreppet mer än retro eller jag föredrar det begreppet framför retro för att retro för mig betyder att det inte kan vara modernt, som att det finns inget som kan göra det användbart idag. Det är som ett ord som representerar det förflutna. Vintage kan göra det med, men vintage känns mer eller det är något med ordet som översätter det förflutna eller det kan överskrida längre än retro. Retro, när jag tänker på retro tänker jag polyester och dubbelpolyester, galna mönster. Vintage har ett bredare spektrum. Det kan vara vad som helst från det förflutna och på sistone har jag hört mycket att eller vi, många säljer kläder från nittiotalet. Det här med grunge, goth. Många ser det inte som, men folk vill ha det. Det är från det förflutna, en nostalgisk tidsperiod. Så det har också blivit en trend nu. Retro är, jag skulle inte bära något som är retro, det känns som en bestämd tidperiod som polyester eller om man. Om några säger att jag ska gå på 70-tals fest! De kommer att ha på sig något som är retro, något som är, som fanns i alla affärer på den tiden (Vera).

För Vera är det viktigt att kunna förena det förflutna med samtiden och vara modern. Hennes förhållningssätt till benämningen retro som en beskrivning av en bestämd tidsperiod med en fast rekvisita lyfter fram hennes ointresse för att slaviskt följa en viss tidsperiods trender. För Vera är exempelvis en helgjuten stil från sjuttioalet retro, medan enstaka plagg eller accessoarer utplockade från en tidsperiod ser hon som ett intresse för vintage. Enligt henne är vintage ingen helgjuten stil, såsom den presenteras i handböckerna, utan hon kan benämna enstaka plagg som vintage, vilka hon sedan omformar och/eller kombinerar med andra plagg för att återskapa något av idag. Vera vill kunna arbeta kreativt och anpassa kläder från ett förr till ett nu. För att uppnå en känsla av nuet och anpassa plaggen till idag brukar hon sy om och förändra gamla kläder. Veras resonemang och förhållningssätt till benämningarna belyser hur bruket av gamla använda plagg från förr idag inte enbart representerar en förfluten tid utan att det skett en *översättning* av det förflutna. För att *översättningen* skall fungera kan inte vintage vara eller enbart representera det förflutna. Det handlar om ett ömsesidigt samspel mellan det förflutna, samtiden, individen och hennes idéer och visioner. Tina som beskriver sin stil som en second hand-stil berättar att hon använder nästan aldrig

orden vintage eller retro utan föredrar second hand när hon talar om sin egen stil. Hon tycker att både vintage och retro används på ett konstigt sätt.

T: Second hand är andra hand helt enkelt. Det begreppet tycker jag är, det är det begreppet som jag nästan använder jämt. Jag brukar nästan aldrig använda ordet retro eller vintage. Men alltså vintage det är lite äldre. Nittiotals kläder är ju absolut inte vintage, absolut inte för mig i alla fall.

M: *Vart går gränsen?*

T: Åttio om det ska vara vintage. Sen kan det vara också lite finare, lite dyrare märken och sådant. Men jag har aldrig bryt mig om märken. Jag skulle aldrig vara extra fascinerad för att det var av ett visst märke. Däremot blir jag ju otroligt fascinerad av något som är otroligt gammalt så att jag skulle, jag tycker att det är betydligt mycket mer spännande med ett plagg från vilket märke som helst från femtiotalet än av en Chanelräkt från åttiofem. Då är det mer spännande med det som är äldre.

Att Tina föredrar second hand framför vintage kan bero på att hon associerar vintage med ”lite dyrare märken”, med bestämda kriterier, något som enligt henne inte har betydelse för hennes intresse av gamla kläder. Att second hand får starkare grepp om Tina kan även påverkas av att det ger starkare associationer till att plagget har en historia som inte är bestämd på förhand. Det är i första hand det gamla som fascinerar och ger spänning inte ett märke som exempelvis Chanel som redan har status och en tydligare berättelse kring sig. Second hand är mer tillåtande och fritt att fantisera kring för att berättelsen finns där. När plagget är i andra hand bär det alltid med sig minst en möjlig berättelse från första hand. Tina såsom övriga informanter förhåller sig till en allmän beskrivning och definition av vad vintageplagg är och inte kan vara. Vintage kan vara både något som är äldre men även ett märke. Här samspelar en idé om att vintage bör vara det lite finare och exklusivare. Hon gör även en koppling mellan vintage och tid, för att få kallas för vintage måste det vara minst från åttiotalet. Något som förmedlas av samtliga handböcker, TV-program och definitioner på nätet. Ida som även hon föredrar second hand framför vintage berättar följande om hur hon förhåller sig till begreppet.

I USA där är det en märkeshajp. Det ska vara vintage och det ska vara *rätt* vintage. Det ska vara värt nåt, märkesgrejen, irrelevant. Ser jag något som är vackert så är det vackert. Problematiskt med kunskapen om modehistorien, kan hämma ens egna åsikter jämfört med massan, vad som är fint, vad som definieras som god vintage. Vill inte tänka på den biten, vill tänka på färg och form, hur det samspelar. Vintage för mig är inte H&M kläder på Emmaus/.../Vintage och retro är hajpade begrepp, genom att kalla något för vintage kan du plötsligt tjäna tvåhundra kronor mer. Detsamma med retro att det är, för mig innebär det inte så mycket. Om jag söker nya soffor så söker jag på gamla soffor istället för retro soffor, massans erkännande av vad som är god vintage och vad som är retro [visar en kaffeburk i plast med orange lock] det här är ju retro. Jag använder också begreppet vintage men jag brukar inte reflekterande så mycket hur

andra ser det, att det är gamla saker. Det finns en gräns mot H&M på second hand även om det är från åttiotalet. Jag har jobbat på det, massproduktionen och allt vad det står för. Hur trendkänsligheten, när H&M plockar upp som punkstilen, hippiestilen, hur jag avskyr när den stora massan plockar upp sin stil och som de några månader efter förkastade och kallade en för jävla hippie (Ida).

Ida berättar om hur hon upplever en kommers kring vintage och hur den präglas av regler om rätt och fel. Hon såsom Tina vill inte låta några regler begränsa hennes uppfattningar av vad hon tycker är vackert. Informanternas röster är samstämmiga, de tar avstånd från den exklusiva stämpeln som de upplever vintage blivit förknippad med. Både vintage och retro får betydelsen av att vara marknadsanpassade ord som är kommersiella, förknippade med trender och präglade av en önskan av en bestämd stil än förmedlare av ett genuint intresse för historien bakom plaggen och det estetiska. Samtliga av mina informanter föredrar second hand, det är mindre hajpat, billigare och mer fyndbaserat. Benämningen retro som så ofta förekommer i sammanhang om ett genuint intresse för det förflutnas mode och trender, får inte särskilt stark agens för deras intresse. Idas exempel på retro, en kaffeburk i plast har en fast form och är därmed oföränderlig. Deras upplevelser och intresse riktas till det påverkbara. Veras beskrivning av retro som en stil som är helgjuten och därmed inte intresserar henne då hon upplever att den inte kan göras användbar idag och som inte kan vara modernt. Det fasta och oföränderliga framstår som inte önskvärt. I förhållningssätten mot de olika benämningarna framstår att värdet i gamla kläder handlar om möjligheten till kontraster, lekfullhet och kreativitet.

Vintage och retro kan utifrån mina informanternas berättelser och dem i handböcker och TV-program förstås som produkter av översättningsarbete, det vill säga resultat av ett pågående arbete där flera *aktanter* agerar för att definiera vad som kan förstås som vintage. De färdigförhandlade tolkningarna som cirkulerar är i sig *inskriftioner* som gett både en konkret form exempelvis en Chanel-klänning eller kaffeburk samt en benämning vintage respektive retro. Retro är något som är fastare i sin form, oföränderlig och mindre anpassningsbar med nuet. Vintage är exklusivt och färdigutvalt medan second hand är öppnare för förhandling och kreativitet. *Aktanter* såsom experter i TV-program, handböcker, TV-serier, individer bakom bloggar och hemsidor lockar med magi, glamour, exklusivitet, personlighet och historia andra *aktanter* att ansluta till *nätverket*. När mina informanter berättar att de föredrar att kalla föremålet för sitt intresse för second hand tar de därmed avstånd och vägrar skriva under de förutbestämda villkoren för vintage och retro, *inskriftioner*, som innebär dyrare priser, exklusivare märken samt det färdigutvalda och oföränderliga. De vill själva leta och fynda, utifrån de kunskaper de har, för att få utlopp för sin historiska fantasi och skapa något kreativt. Men de har inte helt förkastat vintage utan det blir användbart i de sammanhang då

de vill förtydliga för omvärlden, på jobbet och för dem som kanske inte riktigt förstår värdet bakom gamla plagg. Även om de inte vill kalla sitt personliga klädintresse för vintage eller kalla sig för vintageentusiaster så är de i viss mån, via sina arbeten med att sälja begagnade kläder med bruket av benämningen vintage, del av nätverket och därmed skapare av vintage. Men vintage har för dem en annan betydelse, i egenskap av ett gammalt klädesplagg som inte alls behöver vara av ett särskilt fint märke eller en del av en enhetlig stil. De är därmed med om att utmana befintliga och tidigare *inskriftioner*. Genom kreativitet utmanar mina informanter till viss del den normativa idén om hur femininitet görs och förkroppsligas inom vintagemode. De går utanför ramen för hur och när plaggen bör bäras. Genom att bruka ett vintageplagg i en annan tid och kontext än den ursprungliga lyfter in historien in i nuet. Plaggen kan användas som projektionsyta för drömmar om nuet och framtiden (jmf. Gustafson 2002:256f). Definitioner är aldrig helt fasta utan en ständig process av förhandlingar men ju fler *aktanter* med samma agenda som ansluter desto mer fixerad kan den verka. Hur mina informanters agenda ser ut, vad de fastnar för och om processen att göra plagget till ”mitt” avhandlas i nästkommande kapitel.

4. På jakt efter förankringar med det förflutna

På loppisrunda

Samtliga informanter berättar att de ägnar mycket av sin lediga tid på att gå på loppis. En hel ledig dag kan gå åt att åka runt till flera olika loppmarknader/second hand-butiker för att leta efter second hand-fynd. Samtliga föredrar butiker och marknader som inte har öppet varje dag. De söker sig helst till platser utanför de kluster av second hand-butiker som finns i centrala Göteborg. Informanterna berättar om hur själva jakten på fynd och potentiella platser för fynd är ett stort nöje i sig och gör att de gärna och ofta åker ut på en loppisrunda.

Ett Fynd

Exakt vad ett fynd är, är inte helt enkelt att definiera. Det kan betraktas som något individuellt och kontextuellt, något som *görs* när mina informanter är på jakt efter fynd under sina loppisrundor. Det kan vid olika tillfällen vara mer eller mindre viktigt att fynda beroende på både vart de befinner sig eller om de letar efter något särskilt. Därför låter jag mina informanter själva berätta vad ett fynd är för dem, om det är viktigt att fynda och vad det är som gör att de fastnar för något.

Jag vet inte om det är viktigt med det är ju, jag får en adrenalinkick av det helt klart, alltså om jag kommer till en loppis som jag inte varit på förut. Det händer inte så ofta men om man är kanske i en annan stad, på landet eller om man är utomlands och när man känner så här, när man kommer in så känner man att det här har så sjukt mycket potential. Då får jag jättemycket så här hög puls, det är väl en del av grejen alltså, fynd (Tina).

Tina berättar att en del av vad som är ett fynd handlar om att hon får fysiska känningar. För henne kan potentiella platser för fynd ge upphov till starka känslor. I samverkan med den fysiska miljön i en butik skapas föreställningar om vad som kan tänkas gömma sig inom väggarna. Om det är en plats för fynd eller inte. Butikens miljö som väcker känslor hos Tina kan därför förstås som ett fynd i sig. Platsen eller det jagade föremålets fysiska miljö blir en betydelsebärande *aktant* som påverkar och ger upphov till känslor och fysiska kroppsliga känningar såsom adrenalinkickar och högre puls. Hon är fysiskt på plats i butiken men samtidigt är hon i sin fantasi fritt rörlig mellan olika platser, situationer och tider. När jag frågar Tina om hon kan beskriva mer om vad det innebär att fynda och vad ett fynd är för henne svarar hon.

Antingen någonting som jag letat efter länge. Men det är vissa saker som är så otroligt svåra att hitta på grund av att det håller kanske inte så länge, till exempel sneakers blir. De åldras inte så väl och om man

väl hittar ett par sjuttioalssneakers, även om man kanske får betala lite mer, så är det fynd. Sen kan det ju vara en broderad sjuttioalst blus som kanske inte är super ovanlig men den är ju ändå från sjuttioalet och den kostar fem kronor och den kan göra min kompis jätteglad, det är ju ett fynd också (Tina).

Tina berättar att ett fynd inte får sitt värde i första hand utifrån ett ekonomiskt värde, att det är billigt, utan kan även definieras utifrån om det är svårt att hitta eller unikt på något sätt. Vid varje möte med ett eventuellt fynd sker förhandlingar mellan olika *aktanter* om vilket som får betydelse. Innebörden av ett fynd skapas i mötet mellan Tina och tinget i en specifik miljö. Priset för varan har en viss betydelse men skall helst samverka med andra värderingar och idéer. Sjuttioalet fungerar som en referenspunkt vilket införlivas i Tinas fantasi vid mötet med materialitet. Hennes kunskap om ett årtiondes former och stilar finns med som en referensram för vad som blir det fysiska fyndet för henne. I Tinas resonemang måste fyndet härstamma från en tidsperiod som hon kan identifiera så som sjuttioalssneakers. När hennes bild av det förflutna sammanlänkas med exempelvis ett par sneakers i butiken sker en förflyttning i tid och rum och det är hennes bild av det förflutna som möjliggör denna förflyttning. Detta ger henne inträde till något annars svår greppat, hon får då möjligheten att ta del och införlivas i en annan tid, om så en föreställd tid. Loppisrundorna ger tillfällen av drömskt flanerande (jmf. Mörck 1998:192).

I mina informanternas berättelser om loppisrundor framträder sökandet tydligt. De besöker olika butiker som sökande individer, ibland efter något förutbestämt men oftast med en öppenhet för möjliga möten med ting som kan väcka ett begär inombords. Etnologen Erik Ottosons som fältarbetat på loppmarknader för att fånga människors sökande efter ting skriver att ”det öppna sökandet som utgör en stor del av vad människor gör i kommersiella miljöer, är ännu öppnare på loppmarknaderna” (Ottoson 2008:110). Detta förklarar han med att ”det man söker efter är många gånger ett slags fantomting, ett *något* vars konturer är oklara under tiden man letar, men som i ögonblicket när man hittar det, väcker känslan att det var just detta man sökte efter hela tiden. Alltsammans samverkar till att man kan fantisera om saker på ett friare sätt än vad som är vanligt” (Ottoson 2008:110). Hur tingen på loppmarknaden blir till fynd, det ”extraordinära något”, förklarar han med att det är när det uppenbarar sig bland skräpet och är inte bara ett ovanligt fint ting utan förhåller sig till principen: vikten att önska sig saker man kan få (jmf. Ottosson 2008:111). Hos mina informanter framstår sökandet efter fynd som mer komplext och beroende på individen och den kontext hon befinner sig i. Mina informanternas berättelser visar att de ofta bär med sig olika referenser och inspirationskällor som införlivas i mötet med det ting som lyckas framkalla dem, även om de i förhand inte visste vad de var på jakt efter.

Det låga priset gör det möjligt att ofta ge sig ut på jakt efter unika föremål och klädesplagg. En eventuell dålig ekonomi blir då inget hinder för att handla mycket och ofta. Ida berättar att priset har betydelse för vad ett fynd är för henne. Även om hon ser äldre plagg som värdefulla är hon inte alltid redo att betala priset för det. Men det är inte helt enkelt att definiera vad som är ett fynd utifrån enbart ett ekonomiskt värde. När Ida svarade på frågan om ett fynds värden resonerade hon på följande vis.

Prisvärt, jag har saker som jag betalat mer för men jag har använt dem mycket. Jag är väldigt kräsen, har handlat så länge och kommer från en liten stad. Och betala mer för att det är på modet att handla second hand, nej. Jag kan förstå principen att ett äldre plagg är mer värt och det tycker jag absolut att det är men kanske inte att en större kedja ska profilera på det utan då kanske. En privat person kan jag förstå och jag kan hellre lägga femhundra kronor på en klänning som en privatperson säljer än i en affär för då blir jag nästan provocerad. Jag tycker inte alls att det känns ok. Så fynd är jättesvärdefinierat (Ida).

Vad som är prisvärt är relativt enligt samtliga informanter. De reflekterar över sina köp och gör medvetna val för att stödja respektive inte stödja säljare och butiker via sina köp. Värdet på exempelvis ett second hand-plagg sitter inte enbart i prislappen eller att det är gammalt utan samspekar här med andra *aktanter* såsom försäljarnas utgångsläge. Det sammanhang plagget säljs i får betydelse, om det är en privatperson eller en stor kedja. Det nära och det personliga ger större värde än det stora och mer anonyma såsom varuhus och kedjor. Ett undantag där det storskaliga respekteras är hjälporganisationer där pengarna går till välgörenhet. Värdet formas utifrån de individer som möter ett föremål. Det är i det situationella, i mötet med det materiella, värderingar och de idéer som ett fynd blir till. Alla dessa kan betraktas som *aktanter* i ett *nätverk* vilka i samverkan skapar ett fynd. Positionerna kan skifta och vilken *aktant* som får makt, en högre position i *nätverket* kring fynd är flytande. Samtliga har lite svårt att beskriva och berätta kring hur det går till eller vad ett fynd är och kan därför förstås som en del av den tysta kunskapen (jmf. Gunnemark 2011:18). Ett fynd handlar om att kunna se det där som gör det speciellt. Vad som är speciellt är individuellt men något som samtliga informanter är på jakt efter. Ett fynd kan inte existera utan att en betraktare ser och värdesätter det.

”Tränat loppisöga”

Alltså jag har ett ganska tränat loppisöga så jag att jag brukar kunna se direkt, alltså när plagget är ifrån, om det är nytt eller gammalt. Även om det är nyproducerat plagg som ska se retro ut ser jag det från långt håll om det är nytt eller gammalt. Jag vet inte hur jag ska beskriva det men jag ser det direkt på plagget när det är ifrån. Det är väl som med någon som jobbar med skivor som kan se om det är gammalt eller

nypress eller vad det kallas för. De kanske inte riktigt heller kan förklara det men man har känslan för det tror jag (Tina).

Att ha ett "loppisöga" innebär bland annat en förmåga att kunna se och sortera ut det som är gammalt respektive nytt. Bakom förmågan finns en lång erfarenhet av loppmarknadsbesök och kunskap om klädernas materiella beskaffenhet. Det är individernas samlade kunskaper från barndomen till idag som ligger som en grund för att leta och hitta i osorterade loppmarknader och butiker. En second hand-butik är fylld av unika plagg, färg och form huller om buller, både nyare och äldre. Butiken ger ett mer kaotisk intryck än butiker som säljer nyproducerade kläder, där kläderna är prydligt sorterade efter färg, form och användningsområde. Det är upp till betraktaren att välja och skilja plaggen åt utifrån individuella behov och begär. Second hand-butiker är dessutom oftare mindre förutsägbara än butiker av stora kedjor som exempelvis H&M och Gina Tricot där du som besökare möts av plagg från rådande trender, vilka ofta är samstämmiga butikerna emellan. I en second hand butik och på loppmarknader kan du överraskas i ett möte med ett plagg du kanske inte visste fanns. Via färger, form, tygkvalitet, knappar, sömnad, dragkedjor som kan avslöja ett plaggs ursprung kan mina informanter sortera ut det om det är gammalt. Detaljerna, plaggens materiella beskaffenhet har även betydelse för om ett plagg är "rätt" för henne. Loppisögat hjälper henne att hitta plagg med det "rätta" värdet. Hur och varför något plagg upplevs som rätt är inte helt enkelt att bestämma utifrån ålder eller ursprung. I mötet kan processer kring förhållandet till det materiella bli synligt. Jag gräver djupare och frågar vidare om hur det går till att hitta det man vill köpa.

Mötet med ett attraktivt plagg

När jag frågar Tina om vad som får henne att fastna för ett plagg, berättar hon om hur det kan gå till, med utgångspunkt i ett besök på en typ av loppis hon föredrar, där varorna är dåligt sorterade och innehåller mer "skräp" än dyrgripar. Det är en form av loppis hon väljer att kalla för "loppisloppis".

Det är lite olika men alltid när jag är ledig så går jag på loppis och då går jag på loppisloppis. Där det är hur mycket skräp som helst. Sen så kan det typ vara att mitt bland det nya skräpet från typ tvåtusen tre, så kanske det ligger en blus från typ sjuttioalet som kostar kanske fem kronor och den sticker ju ut väldigt mycket jämfört med det andra. Så det är ju ett sätt. Men sen så kan jag ju också gå på lite finare second hand affärer där de har otroligt mycket som är fint, men lite högre priser då och då kan det bero på vad jag är på för humör. Det händer ganska ofta att jag har ont i magen. Jag har ganska mycket plagg som jag kallar för ont i magen plagg och det är typ, alltså ganska mycket sjuttiotals tunikor och så. Om jag har en period med ganska mycket ont i magen köper jag mycket ont i magen plagg. Men sen så kan det vara, jag

tittar ganska mycket på gamla filmer och serier från sextio-, sjuttio-, åttiotalet och då kan man ju få se saker som man tycker är väldigt fina och då kan man omedvetet dras till det i en lite finare second hand butik. Sen så tänker man att hon i den här polisserien från sjuttioalet, hon var ju så snygg i det här, en sådan skulle jag vilja ha, typ så (Tina).

Det är i mötet, i det situationella, som *aktanterna* Tina och plagg sammanlänkas. Det ”rätta” värdet för vad som utgör ett fynd är därför högst beroende av och påverkas av individens humör vid mötet. Alliansens blivande, förbindelsen mellan individen och ett plagg, kan utöver ett känslomässigt tillstånd även påverkas av andra yttre faktorer såsom nyligen sedda TV-serier där rollinnehavarnas klädsel väckt uppmärksamhet. Ett plagg från sjuttioalet blir i mötet sammanlänkad med en karaktär i en polisserie gjord på sjuttioalet. Serier, filmer, dokumentärer och gamla fotografier ramar in olika tidsperioders rekvisita som mina informanter plockar idéer från. Informanterna bär sedan med sig rekvisitan, medvetet eller omedvetet, vilket sedan kan aktualiseras i mötet med ett plagg i en butik.

På frågan om vad mina informanter brukar fastna för när de besöker second hand butiker nämns färger, form, mönster och detaljer som viktiga. Färger har stor påverkan på oss (jmf. Jacobson 2009). Vissa färger förknippas mer med en viss tidperiod än andra. Orange, brunt och grönt är varma, jordiga färger vilka ofta förknippas med sjuttioalet och särskilda mönster kan berätta om olika tidsperioder. Etnologen Maja Jacobson har forskat om färgers inverkan på oss och deras symboliska innebörder. Hon skriver att man genom färger och färgkombinationer snabbt kan skapa stämningar och förmedla känslor (Jacobson 2009:17). ”I alla kulturer har färgers primära funktion varit att klassifiera, att utmärka, att tillkännage, att förena eller att skilja” (Jacobson 2009:16). Därför kan färger ha en mer allmän kollektiv innebörd och att användningen av färg speglar känsloläget och attityderna en viss period. Att ställa frågor om färgbruk kan berätta om både oss och vår tid samt tidigare epoker och den tidens samhälle och tidsanda (Jacobson 2009:16). Intresset för en sjuttiotals-stil är sammanlänkat med att man gillar färger såsom brunt, orange och grönt. De färg- och mönsterkombinationer som ofta förknippas med tiden förmedlas via filmer, fotografier och minnen. Vilka färger som väcker intresse samspelar med humöret och en tid i det förflutna som för tillfället är intressant.

G: Det kan vara färger eller sen så kan det vara mönster, lite så här [visar på sina strumpbyxor i gråa toner med vad hon definierar som indianmönster] de är ändå lite för tråkiga, lite normala. Det här är väldigt modernt nu. Det finns väldigt mycket sådant här just nu och då kan jag tycka att det genast blir tråkigt också att *alla* har det. Att som alla på typ avenyn går runt i skinnjackor också ”leave us alone” känner jag då [skrattar].

M: Hur gör du då? Slutar du använda skinnjacka då?

G: Nej, det jag tror är, att det kommer att gå över och sen så tänker jag att. Det var som när en kund var inne på jobbet och sen så hade hon en sådan här nittiotalsklänning som hon köpte, som var på rea för typ tio spann. Men så hade hon sina Monki-skor och då ”nu känner jag mig lite Weekday” [kundens kommentar] att man typ inte och då sa jag att jag förstår men jag tror inte att man kommer se ut som det ändå.

Greta berättar om hur hon och en kund resonerade kring ett eventuellt köp av ett second hand-plagg i den butiken där hon arbetar. Dilemmat kring köpet handlade om ifall plagget eventuellt kunde ge ett uttryck av att vara ”Weekday”, vilket i sammanhanget syftar på någon som är konsument av rådande trender. Att vara Weekday framstår inte som något eftersträvansvärt och förhållningssätten till vad sådana plagg kan göra lyfter fram att konsumtionen av second hand kan för vissa individer och stilmedvetna grupper även präglas av ett avståndstagande. Och att värdet hos ett attraktivt plagg ligger i att den är annorlunda mot vad som är populärt för stunden. Senare under min intervju med Greta berättar hon hur en bekant vid ett tillfälle sagt att hon sett Weekdayklädd ut, en kommentar hon uppfattat som nedsättande/förolämpande. Konsumtionen präglas av överväganden och ställningstaganden för de val av köp som görs. I det situationella kan förhandlingar mellan flera *aktanter* om ett köp ska göras eller inte bli synligt. Behov av distinktion från massan och rådande trender kan därför även ha betydelse för möjliga förbindelser mellan informanterna och plagg. De förhåller sig till samtida trender och attityder gentemot andra som betraktas som ”mainstream” och detta får betydelse för vad de fastnar för och väljer att köpa. Flera av informanterna berättar om hur de ogillar när massan anammar en stil som de upplever som deras personliga. Om ett favoritplagg exempelvis en skinnjacka blir en del av en alltför utbredd trend kan den bli hängandes i garderoben tills trenden gått över. Under tiden letar de vidare efter nya kombinationer och plagg. De distanserar sig inte enbart till massan med ett avståndstagande för nytillverkat utan även till den grupp inom ”mainstream” som handlar second hand. Hur Tina förhåller sig till andra second hand-konsumenter i samhället blir tydligt när hon svarar på frågan om vilka hon tror intresserar sig för second hand i allmänhet.

Det är dels de som är nördiga som jag är. Jag har en kollega som, hon är ju lika tokig som jag. Hon sa att när hon skulle flytta så hade hon sextioåtta jackor. Det finns ju de som verkligen, alltså har en livsstil. Sen så finns det också olika subkulturer som intresserar sig för olika, typ punkare som har motorcykeljackor och sen så finns det också. Nu har det ju spridit sig ganska mycket även till så här mainstream folket och då. De är nog egentligen inte intresserade för att det är second hand. De tycker att den stilen är snygg och då är det bara typ så här basplagg som femhundraett jeans, jeansshorts och band T-shirtar och det är ju mycket, det är väldigt, alltså för mig känns det väldigt konstigt. Det känns som att de snor min stil. Och

sen så finns det också de som har väldigt lite pengar som går och köper second hand på de här helgmarknaderna och de köper det för priset helt enkelt. Sen är det nog många, ganska många som köper second hand när man har rea, som på mitt jobb. Vi rear ut second hand och då kan vi rea ut läderjackor väldigt billigt och då kommer det en del folk som tycker det är väldigt billig läder och sen så säljer de det vidare på marknader och så. Sen så finns det ju de här också som är trend, alltså verkligen super super trendmänniskorna liksom. De kanske inspireras mycket av nått TV-program som de kanske har sett eller de vill vara annorlunda men de är nog inte intresserade av historien riktigt, bakom plagget (Tina).

Tina har noterat att det finns flera olika grupper som intresserar sig för second hand idag. Det som hon upplever är skillnaden mellan henne och andra, så som mainstream och trendmänniskorna, är att hon upplever sig vara mer intresserad av historien bakom begagnade plagg. Tina beskriver sig själv som en samlare och berättar att hon får ”små samlarbesattheter”. Exempelvis så hade hon en period för fem år sedan då hon var förtjust i mockasiner och köpte då alla mockasiner som hon kunde hitta, en annan period ville hon köpa alla sjuttiotalsjeans. När en period går över kan hon göra sig av med de flesta plagg hon samlat på sig men väljer ofta att spara ett par från den tiden. Förbindelserna mellan henne och det materiella kan till en början vara starka men inte nödvändigt särskilt varaktiga. Det ombytliga och något tillfälliga i vad som utgör en klädstil och intresset för ett specifikt plagg är något som återkommer hos flera av mina informanter.

Känslor, drömmar och minnen i ett plagg

Att göra plagget till ”mitt” kan vara både en kort eller en lång process som kan ta upp till flera veckor. Informanten köper ett plagg hon fastnat för och har det hemma där hon provar och funderar. Alliansen mellan individen och det materiella som blev till i butiken behöver inte alls vara särskilt varaktig.

Jag köpte en overall som är typ från slutet av sextio inte så fin på mig men någon kommer att kunna ha den. Jag kommer aldrig i hela mitt liv se en sådan. Jag kan inte ens ha den men någon kommer att kunna ha den, alltså någonting som är så himla unikt blir fint. Den ska till någon i alla fall som kan ha den. Den väntar på sin rätta ägare (Tina).

För en starkare förbindelse behövs flera *aktanter* i *nätverket*. Om ett plagg inte passar hemma är det bättre att någon annan får använda det än att plagget blir hängandes längst in i garderoben. Mina informanter berättar att de blir glada om någon annan kan uppskatta den och ger då gärna bort plagget till en vän eller någon som de tycker skulle passa bättre i det. Samtidigt fortsätter de med att leta vidare efter rätt plagg för en stil de eftersträvar. Intresset präglas av ett konstant letande och

konsumtion av nya delar till en stil som är högst skiftande över tid. Tina berättar att hon köper minst fem second hand-plagg i veckan. När jag börjar fråga henne om hon använder alla kläder hon införskaffar lyfts frågan om hur processer kring hennes förhållande till och upplevelser av det materiella.

T: Nej men om jag inte använder dem efter en viss tid så säljer jag dem eller ger bort det till en kompis för jag tycker att det känns som slöseri om det inte blir använt. Det känns som att plagget vill ut i svängarna och ha kul [skrattar] och sen är det ju det att det är ganska ofta som jag går på loppis och jag hittar någonting som jag köper till en kompis. Och så är det kul att ge en present och hon blir så glad.

M: Hur länge brukar du behålla?

T: Det är lite olika för det beror på om jag har testat att använda dem eller inte. Ibland kan det dröja en ganska lång tid innan jag ens testar att använda det och då sparar jag det så länge. Men ibland kan det hända att jag använder någonting och så känner jag bara att den dagen. Ja men det här plagget är inte rätt för mig och då bestämmer jag mig. Då rensar jag ut det direkt och så. Alltså så blir det att jag ger bort det till någon, om jag vet någon som vill ha det eller så bjuder jag in kompisar då och då som får köpa.

M: Hur är den känslan att det inte känns rätt? Vad är det som gör det?

T: Det är nog, dels är det är ju såklart passformen och sådant. Det kanske bara inte är helt rätt passform. Det kan ju vara så enkelt att man kanske inte känner det först man använder plagget. Sen så kan det också vara att det bara inte är rätt för mig just nu. Att det är som till exempel. Åh men nej det här plagget påminner ju mig om hur jag var för fem år sedan och det känns ju inte alls rätt idag, typ så [skrattar].

Banden mellan plagget, det materiella och individen uppstår när ett plagg känns rätt, plagget blir använt och en del av en individs aktuella garderob. I detta skeende sker en individualisering av plagget. Man har accepterat det som en förlängning eller en del av en själv som känns rätt. Plaggen laddas med nya minnen, känslor och drömmar. Individualiseringen av plagget är en process där flera olika *aktanter* såsom känslor, idéer, färger och form, föreställningar och idéer, samspelar för att göra den möjlig. När ett plagg känns rätt och görs till ”mitt” skapas starka förbindelser mellan *aktanterna*. Även om förbindelserna är starka och upplevelsen om att det är helt rätt just nu behöver den inte nödvändigtvis vara särskilt varaktig. Mina informanter berättar om sina favoritplagg utifrån ett ”just nu” när de beskriver dessa för mig. Detta signalerar favoriternas skiftande status.

Ja inte ett favoritplagg tror jag inte, utan det blir mer min favoritkategori. Det är nog så. Just nu så tycker jag nog. Jag tycker väldigt mycket om tunikor eller a-linjeformade blusar från slutet av sextioalet, gärna med polo eller halvpolo, med galna mönster, mycket färg och så tycker jag om att ha samma ögonskugga. Att det matchar med ögonskuggan (Tina).

För att bli ett favoritplagg är det viktigt att det samspekar med individen, hur hon mår och känner för tillfället. Materialiteten samverkar med individer som anammar den och blir bärare av känslor. För informanterna är det nästan omöjligt att välja ut en enstaka favorit utan de är flera, då de bär på olika värden och känslor. Ett favoritplagg blir ibland synonymt med ett fynd, något som man letat efter länge. När man väl hittar det kan det bli en favorit för att senare bli förknippat med en tid och känslor som inte längre känns rätt. Med tiden förändras historien, med den förändras även materialitetens betydelse för individer.

Jag är inte den som har någonting så himla länge. Alltså jag har ju lite smycken och sådant som jag haft länge men jag hade en jättejobbig period för två år sen och jag har nästan inte kunnat behålla någonting från det perioden för att det är var så fruktansvärt jobbigt och jag vill inte ha, har inte kunnat ha något som påminner mig om den tiden så. Alltså jag har ju aldrig slängt något utan det har ju varit att jag har sålt det vidare istället. Jag vill känna att, jag vill känna mig ren från den tiden så att jag är. Nej jag har inte så mycket som jag haft sedan jag var liten (Tina).

Utifrån begreppet *historicitet* framträder tycke och smak som varierande, situationellt och tidsbundet. Om man går igenom en jobbig period i livet kan kläderna laddas med dåliga minnen, vilket kan leda till att man vill göra sig av med dem för att inte bli påmind om känslor som de kommit att representera. Tina berättar om hur en *översättning* av känslor till det materiella lyckats och hur det kommit att påverka henne på ett känslomässigt plan. Det materiella, som blivit förknippat med en förgången tid med händelser, påminner Tina om oönskade känslor och minnen till den grad att hon väljer att göra av sig med tingen. Antingen genom att skänka eller sälja till nästa individ som laddar dem med nya känslor, minnen och drömmar. De flesta av mina informanter beskriver sig själva som ombytliga, att de skaffar mycket nytt och gör sig av med det gamla, men samtliga föredrar ändå att spara några utvalda plagg. Ida och Anna är de som gärna spar på så många plagg med minnen som möjligt och har förråd fulla med kläder. Begagnade kläder bär på flera lager historia, i första hand en berättelse om en annan tid och liv som lockar individen till en allians. I sitt bruk laddas plagget med nya berättelser för att senare vilja bli fri från den då den har kommit att ta över den gamla och/eller inte längre passar in i hennes självbild. Antingen sparas plagget i förrådet som ett minne, och blir kanske använt i framtiden eller så väljer man att sälja eller ge bort.

Att sälja

Fem av sju informanter arbetar med att sälja second hand. De har kunskap om vad som säljer mer eller mindre bra och kan fungera som förebilder för unga tjejer som uppmärksammar klädstilarna

och kommer fram i butikerna och frågar. När jag frågar Tina om andra brukar kommentera hennes stil svarar hon.

Ja, det händer, helt klart. Sen så jobbar jag i en klädaffär där ganska. Där alla vi som jobbar är extremt klädintresserade. Det går ju typ inte jobba hos oss om man inte är det. Alla är ganska, har ganska starka personligheter och så. Så jag tror att om man brukar komma in i vår butik är man ganska van att se oss ha konstiga kläder, kanske vissa tycker och vissa tycker det är jättekul men. Det händer då och då att särskilt, lite yngre tjejer kan kommentera och säga att vi brukar titta på vad du har på dig och det är så roligt och tycker att den tröjan du hade på dig igår var väldigt fin och då blir jag jätteglad (Tina).

Angela McRobbie skriver i artikeln ”Second hand-klänningar och gatumarknadens betydelse” om hur modet kommer underifrån där unga kvinnor haft en stor roll i skapandet av nya moden via bruk av second hand-kläder. Hon menar att unga kvinnor har haft stor betydelse inte enbart genom att förse de ungdomliga subkulturerna med mode- och klädesplagg utan även genom att upptäcka sådana plagg och på ett fantasifullt sätt återanvända dem (McRobbie 1999). Gator, torg och butiker blir till scener för uppvisningar och performans, olika arrangemang genom vilka individer görs till aktörer och andra till åskådare. Informanterna som arbetar med second hand är både skapare och brukare av vintage. De både inspirerar och blir inspirerade av andra i ett allt mer expanderande *nätverk* kring gamla kläder. De förhåller sig till gällande trender och letar hela tiden efter nya plagg och kombinationer både till sig själva och andra. Vintage och second hand erbjuder tillsynes oändliga möjligheter och är väldigt tillåtande berättar informanterna. Man kan komma bort från gällande normer kring hur man bör klä sig. Bruket av vintage och uppvisandet av en stil inspirerat av tidigare tidsepokers trender kan ibland liknas vid lek. Etnologen Lotten Gustafsson har skrivit om hur performans kan liknas vid lek på medeltidsveckan i Visby och menar att ”den frigörande möjligheten att leka med ordningar som annars tas för givna och att därmed ge det välbekanta ambivalenta eller obekanta former och betydelser” (Gustafsson 2002:25). Det är inte bara samhället, handböcker och TV som är modeskapare utan skapandet sker i *nätverk* om vintage där *aktanter* såsom mina informanter samspekar med andra människor, allmänna idéer och trender. Ett växande intresse för och begär av second hand ger informanterna mer arbete. Och dagens intresse för miljö och återbruk ger fler *aktanter* möjligheten att både påverka och bilda olika kluster av *nätverk* som verkar med olika agendan. Ju fler som ansluter desto större möjligheter.

Informanternas konsumtionsstrategier

Gamla kläder har varit med om olika statusbyten längs den tid och rum de vandrat. Kläder och accessoarer väcks till liv när de får nya ägare. Plaggen hänger i butiken och väntar på nya ”rätta”

ägare som fyller dem med nya minnen och berättelser. Trots att mina informanter säger sig inte gilla att konsumera så mycket är det vad de i självaste verket gör. Redan producerade och en gång kasserade plagg räknas inte in som en del av masskonsumtionen. Att handla begagnat, ta hand om det som en gång kasserats för att på så vis inte bidra till fler producerade varor i samhället, tillåter en konsumtion utan dåligt samvete. Att konsumera mycket begagnat hamnar därför utanför masskonsumtionens- och produktionens världar. Trots att mängden varor som köps kan motsvara den om masskonsumtion, präglad av den eviga och kontinuerliga konsumtionscykeln. Detta kan verka motsägelsefullt men vi lever i ett konsumtionssamhälle och med vintage, begagnat, second handkläder går det i tider med hot om ekonomi och miljö skapa en unik och elegant stil med små ekonomiska medel. Att vara konsument är att förbruka. Något som redan är producerat och en gång använt är redan förbrukat. Mina informanter tar tillvara på det en gång förbrukade och framstår emellanåt som samlare, räddare och vidare med ett intresse för kläders berättelser brukare av historia. De samverkar med materialitet med historia som är individuellt konstruerad, utifrån situationella behov, känslor och visioner.

Bruket av second hand är en handling som kan berätta om mycket. Jag har ännu inte berört frågorna om hur det förflutna har betydelse för deras konsumtionsstrategier, mer än att det finns olika föreställningar som spelar roll för vad som blir det rätta plagget för henne. På vilket sätt har en bild av det förflutna inflytande för vad som blir ett fynd, vad som informanterna väljer att behålla eller samla på? Samtliga informanter berättar om ett genuint intresse för kläder och historien bakom dem, vilket gör att de väljer att handla second hand från första början. Vad är det för historier som lockar och varför är det så viktigt? Mer om informanternas historiesyn kommer jag att behandla i nästa kapitel i denna studie. Men innan jag går vidare, finner jag det angeläget att relatera till mitt besök på Vintagemässan som ägde rum i Stockholm i mars 2012.

På Vintagemässa

En söndagseftermiddag under lönehelgen i mars 2012 beger jag mig till en mässa med vintagekläder belägen på Drottninggatan mitt i centrala Stockholm. Det är mässans sista dag. Mässan är den nionde i ordningen sedan starten 2008. Jag hade lockats dit efter att jag läst om mässan på arrangörernas hemsida Bakåt: Framåt. Arrangörerna hade beskrivit eventet som årets höjdpunkt för vintage-entusiaster, med ett fyrtiotal utställare och tusentals kläder, skor och accessoarer. ”Allt är noga utvalt och till salu.”

Jag går längs Drottninggatan i en rask takt och med en sökande blick efter tecken såsom skyltar som kan leda mig till mässlokalen. När jag börjar nå slutet på den långa shoppinggatan ser jag en

gul skylt skymta uppför backen framför mig. Den har samma färg som den broschyr jag sett på nätet. Framme vid ingången inser jag att den gula skylten är det enda som talar om för förbipasserande om vad som försiggår inne i lokalen. Till skillnad från de butiker med second hand- och vintage- kläder jag besökt tidigare står skyltfönstren tomma, insynsskyddade och låter inte den som står utanför ta del av det som pågår innanför. Jag går fram till dörren och blir insläppt av en yngre man i 25-30 års ålder. Han leder mig vidare till ett litet bord intill entrédörren där jag får betala inträdespriset på sextio kronor. Inte heller där kan jag se vad det är jag egentligen betalar för att få ta del av. Det är först när jag tagit mig förbi kassan som det går att få en skymt av lokalen och vad den har att erbjuda. Mittemot entrébordet står ett bord med muggar och kannor fyllda med vatten. Jag tar ett glas och släcker min törst. Jag knäpper upp min jacka och börjar röra mig inåt i lokalen.

Det första jag möts av är två unga kvinnor bakom ett utställningsbord till vänster om entrén. De säljer prenumerationer av damtidningen ”Damernas värld” samt affischer av gamla omslagsbilder från femtiotalet. Affischerna föreställer omslagsflickor i klockade klänningar typiska för ”The new look”. Jag känner igen en av omslagsflickorna som föreställer stil-ikonen Audrey Hepburn, en av femtiotalets mest lysande filmstjärnor.

Det är inte så mycket folk så jag får en ganska god överblick över stora delar av utställningslokalen. Det infinner sig en lugn stämning, inte alls den trängsel och hets som jag förväntat mig att möta. Musik sveper in lokalen och lägger sig över samtal och prat. Jag går vidare in i lokalen. Efter en liten trappavsats öppnar sig rummet. Lokalen är ljusare och luftigare än alla de trånga second hand butiker jag tidigare besökt. Det luktar inte heller gamla kläder som vissa butiker kan göra. Jag ser flera montrar, kläder som hänger från tak och ställningar. Montrarna står uppradade längs med väggarna och är fulla med kläder och accessoarer som sprider ett färgglatt, oklart och osorterat intryck. Inte i den mening att det är rörigt utan snarare oklart för att det på avstånd inte går att avgöra exakt vad som gömmer sig i klädställningarna. Likt en magnet dras jag liksom dem jag iakttar till att bläddra bland de fulla klädställningarna.

Majoriteten av dem jag möter, både besökare och utställare, är kvinnor. Utställarna/försäljarna uppfattar jag som något äldre än besökarna vilka är yngre kvinnor i åldrarna mellan 20-30 år. Utbudet i montrarna riktar sig också främst till kvinnor med gamla klänningar, skor och smycken. I mitten av lokalen finns en avdelning med herrkläder som också är den enda med enbart gamla herrkläder, kostymer och jackor i jeans och skinn.

Mitt emot herrkläderna finns nyttillverkade kläder och skor. Men det är inte vilket nyttillverkat som helst utan har ”retro” snittet eller uttrycket. I den ena montern hänger klänningar i femtiotalssnitt, sydda av tyg tryckt efter mönster av Stig Lindberg för ca 1500 kronor. Och i montern bredvid står svenskt-designade och tillverkade träskor av märket Hasbeens prydligt uppställda men utspridda på både bord och golv i många olika kulörer såsom rött gult, grönt, brunt, vitt och svart. Här är det trångt och erbjudandet om ”köp två betala för en” verkar locka många kvinnor som är där i par.

Människorna på mässan går från monter till monter, de bläddrar bland kläderna och pillar på smyckena på borden. Ibland stannar de upp för att växla några ord med varandra. De talar inte särskilt högt och de rör sig långsammare än i second hand-butikerna jag besökt i centrala Göteborg och Stockholm. Besökarna frågar om kläderna och utställarna berättar om dem. ”Det är skraddarsytt” eller ”äkta femtiotalsklänning” hörs på flera håll. Jag får en känsla av att enbart det mest ovanliga och finaste fått följa med på mässan och att klänningar som man sällan ser i andra butiker lockar besökaren in i en drömsk fantasivärld.

En ung kvinna granskar med en avskärmad blick kläderna vid en monter där jag befinner mig för stunden. Hon plockar fram en A-formad tunika ur mängden, hon vrider och vänder på den, tittar på märkningen och sätter den mot sin kropp. Hon tar tid på sig att bestämma om plagget får följa med in i provrummet eller hängas tillbaka. Detta beteende observerar jag på flera håll under de två timmar jag befinner mig på mässan. Kvinnor, ensamma och i sällskap med vänner och familj, möts mellan klädsnurror och ställ, de pratar med varandra ibland med säljarna. Flera har en fokuserad blick och ett litet leende på läpparna. Reaskyltarna och erbjudanden om ”köp två betala för en” signalerar att det snart är stängningsdags för denna gången. Även det som blivit kvar till sist skall hitta nya hem och kroppar. Men det är inte allt som kan reas ut till ett billigare pris utan ett urval har gjorts.

”Sista chansen” hörs en kvinna ropa. Vid montern mittemot sitter en äldre kvinna i pensionsåldern. Bordet är fullt med gamla damhandskar, broscher, hattar och skor. Där tycks varorna inte ha ett pris. Det är som en utställning av accessoarer som kunde ha burits av min mormor på särskilda tillfällen såsom födelsedagar och jul när jag var barn. Vid nästa monter har en yngre kvinna i en 30-40-tals håruppsättning satt på sig en pastell-blå klänning. Hon väcker uppmärksamhet där hon står framför en spegel mittemellan flera montrar. Människorna runt omkring tittar på henne och ler. Hon ser ut att ha klivit rakt ut ur en gammal svartvit film. Utställaren ropar ”åh vad ljuvligt”, ”vilken fin kropp du får i den”, ”Ja det är en gammal fin klänning”, ”Den är skraddarsydd”. Tjejens väninna tar fram en kamera ur väskan och frågar ”Får jag ta ett kort på dig, för min skull?”, ”Javisst” svarar hon i den blåa kreationen. Hon står kvar en stund framför spegeln och granskar sin spegelbild, snurrar ett varv för att se sig själv från flera olika vinklar. ”Jaa, jag får verkligen fundera på detta” säger hon med en något försiktig ton i rösten innan hon försvinner tillbaka in i provrummet. Min uppmärksamhet förflyttas till en annan tjej som går förbi mig med något som ser ut att vara en svart spetsklänning hängandes över armen. ”Jag vill ha denna” säger hon lite försiktigt till utställaren som är en äldre kvinna, samma kvinna som för en kort stund sen uppvaktade kvinnan i den pastell-blå klänningen. Utställaren svarar entusiastiskt ”Vad kul att den passade! Den var verkligen jättefin på dig!”. ”Den passade perfekt, det är så himla roligt att hitta!” svarar den yngre kvinnan med spetsklänningen i handen. ”Ja även om det är många som provat den är det inte alltid så att den passar” svarar den äldre kvinnan. ”Det är inte alltid lätt att hitta små klänningar för att jag är ganska liten” säger den yngre kvinnan. Den äldre kvinnan som säljer spetsklänningen berättar vidare att när hon var yngre så var hon också lika liten. ”Jag vägde bara 49 kilo i många år”. De samtalade en stund medan utställaren tar betalt och letar efter en påse att lägga klänningen i.

Intresset för vintagekläder verkar länka samman människor till kortare möten mellan generationer. De yngre kvinnorna klädda i gamla klänningar får de äldre att minnas tillbaka till sin egen ungdom. I dessa korta möten väcks känslor och minnen till liv och ger det materiella betydelse och värde. Men det som händer på mässan är inte enbart möten mellan människor utan även med det materiella. Tillsammans verkar de i ett *nätverk* som gör mässans existens möjlig. Utställarna på mässan uppmuntrar besökaren när hon stiger ut ur provrummet med komplimanger. Den unga kvinnan i den gamla klänningen väcker i sin tur minnen och associationer hos både utställaren och andra besökare. Alla parter får någonting ut av det som händer i vad jag skulle vilja kalla för ett ömsesidigt möte. I mötet kan starka band mellan *aktanterna* klänning, besökare, utställare, minnen och association skapas. Klänningen materialiserar upplevelsen som känns på både ett fysiskt och känslomässigt plan.

Upplevelsen börjar med synen, sedan följer den första känslan av tyget med handen. Om intresset finns kvar kommer den närmare mot kroppen för att bedöma färg, form och storlek. Passar de olika bitarna med en idé eller association får den följa med in i provhytten. Om alla bitar av upplevelsen faller på plats överväger man kanske en bild av det förflutna med ett jag i klänningen. I korta situationer och möten samverkar det materiella och immateriella, mänskliga och icke-mänskliga. Om tycke uppstår, rätt kropp i rätt klänning med rätt känsla och föreställning av mig i

plagget, med rätt pris, skapas en allians mellan individ, kropp, klänning med bilden av både nuet, det förflutna och framtiden. Klänningen får följa med hem och om den blir använd får den även ett fortsatt nytt "liv".

Vintagemässans existens är beroende av att allianser mellan *aktanter* fortsätter att skapas. Och för mässans fortsatta existens kan möten där samtliga parter tar och ger ha en stor betydelse. Dessa ömsesidiga möten kan skapa starka band vilka möjliggör en fortsatt verkan och att mässan kan hållas år efter år.

5. Bärare av kulturarv?

Kläder med en själ

Jag tror att när alla köper ett vintageplagg eller något som haft ett tidigare liv eller flera tidigare liv så är man alltid nyfiken på; vart har den här varit? Vad har den här haft för sig i ett tidigare liv? Man undrar vem och det går att se på något sätt. Jag menar, det går inte att döma en bok utifrån sitt omslag och omslaget skulle vara bokens yta men jag menar. Jag tror att du kan få en inblick i hur den personen var när du sätter på dig ett plagg och särskilt om man sätter på sig något från den viktorianska eran. Det är alltid så stelt som att man visste att man var tvungen att bära väldigt tigha, inte sextigt på något sätt utan som var såå fruktansvärt obekväma men såå fantastiskt och vackert och det ger dig en känsla av vad de fick genomlida på något sätt. För de var tvungna att bära typ korsetter som var extremt tigha under kläderna, för att få dem att passa och själva kläderna var som strukturer. Jag älskar sådana kläder men kan aldrig bära dem. Jag river nästan sönder dem för att de är för onaturliga (Vera).

Värdet hos begagnade kläder bär på en känsla av historia och mening som är svåra att komma åt i nya kläder. De berättar om gångna tiders normer och sociala förhållanden för de som är intresserade av att lyssna. De kan även berätta om olika milstolpar i livet förr, så som födelsedagar, bröllop, fester och så vidare. Attraktionen hos en begagnad konsumtionsvara finns i länken till ett förr och till skillnad från nytillverkat bär second hand ofta spår efter tidigare ägares kroppar, deras sätt att använda dem, lukter och fläckar (jmf. Löfgren 1990:196ff, Gregson & Crewe 2003:7). Vintage och second hand förvärvas delvis just på grund av deras tidigare användning om så en föreställd användning i ett historiskt förflutet vilket värderas över det nya (Gregson & Crewe 2003:8). Mina informanter berättar om hur de letar efter ledtrådar och spår i plagg som kan svara på frågor om ursprungstiden, platsen och de människor som en gång ägt och burit kläderna. De har aktivt valt att söka efter kunskap om hur och vad man ska titta på för att få svar. Om plaggen saknar lappar, om de är hemma- eller skraddarsydd, får fantasin bestämma. Mina informanter har mer eller mindre medvetet fantiserat kring det förflutna vid mötet med ett särskilt intressant plagg.

Spår av det förflutna

Det känns som att mycket äldre kläder har någon slags själ tänker jag. Det kan finnas med någon slags energi i kläderna som. Inte tänkt att jag reflekterat över det men det gör jag absolut framförallt just när det är plagg som är nedärvda inom familjen så tänker jag jättemycket. När man vet att mamma haft det, mormor har haft det och då funderar man väldigt mycket på vad som har varit. Som när jag hittade den här brudklänningen så hittade jag även en gammal underkjol som och de hade, bodde i en röd stuga mitt ute i skogen och levde på lantbruk och den var väldigt smutsig, jordig i kanterna och så tänker man vad har hänt här? När slutade hon använda den och varför är den inte tvättad? Den är ändå från

artonhundrasextio och fortfarande smutsig. Det är jätte, för mig är det jättehäftigt! Och det är jättesvårt att hitta sådant när man letar efter second hand för där är ju allting ofta. Ja det blir inte riktigt samma känsla som när man har någon slags släktanknytning. Fast jo om jag hade gått in i ett gammalt hus och hittat gamla artonhundratalsklänningar så hade jag varit helt fascinerad så klart. Det är ju väldigt sällan man ser sådana kläder generellt tänker jag (Ida).

Länken till den egna släkthistorien och de personer informanterna står närmast förstärker intresset och det materiellas betydelse, men behöver inte vara en nödvändighet för att få igång fantasin. Små detaljer såsom smutsfläckar kan var minst lika viktiga. Anna berättar om en klänning från 1940-talet som hon tycker är fantastiskt mycket på grund av att den har en tomatfläck. Tomatfläcken är ett tecken på tidigare bruk och en viktig ingång för en berättelse om det förflutna. Även Tina berättar om hur hon tänkt kring historier bakom gamla kläder.

Jag brukar tänka, som nu när jag köpte en klänning på Kviberg för fyrtio kronor och den kändes som att någon haft den på en finare dans eller kanske som en brudklänning. Det tycker jag är jättekul att tänka på. Fantastiskt att alla knappar var kvar och tänker på att hon kanske hade en tuperad frisyr (Tina).

Tina berättar vidare att hon ofta dras till sådant som är riktigt billigt för att ”rädda den för att ingen annan förstått dess värde”. Anna som föredrar second hand för att det är mycket roligare med den lilla jakten och det oförutsägbara berättar att hon ofta dras till kläder och föremål med skavanker.

Jag tycker inte om när saker är perfekta. Jag tycker om när det är lite slitet, att det märks att det haft ett syfte på något vis fast man för det vidare. Sen så tror jag att det är extremt mycket för att jag har svårt för att sälja saker eller sälja, *att slänga saker*. Att jag inte vill att saker ska försvinna och att liksom det här hantverket, den möda som lagts ner på den för att det ska produceras och sen försvinna, att det ska gå ogjort och så här nostalgi. Och sen så tycker jag att det är oerhört vackert. Jag tycker inte om det här minimalistiska. Jag tycker om när det är mycket och pråligt och så. Jag tror att det är lika mycket för att jag inte vill slänga som jag vill se och ta på saker (Anna).

Flera av mina informanter berättar om hur de vill rädda sådant ingen annan vill ha, så att det inte skall försvinna. Genom att värna om hantverket, fantisera kring tidigare bruk och berättelser som finnes i gamla plagg gör informanterna till kulturarvsvårdare i viss mening. Tina, som beskriver sig som en samlare, berättar att hon handlar cirka fem plagg i veckan även om hon själv inte kommer att använda dem så kan hon ”rädda” ett billigt plagg om hon tror att ”någon” kommer att kunna ha det. Anna berättar om en rädsla för att saker ska försvinna vilket gör att hon ibland köper sådant som hon tror ingen annan vill ha. Hon berättar även om att hon ofta har kläder som är trasiga och

inte tycker att det är något fel med det även om andra i hennes uppväxt visat avstånd och tyckt att hon klätt sig märkligt. Även Vera berättar om att det mesta hon äger idag är plagg som är trasiga eller har fläckar, men mycket på grund av att hon inte kan sälja de vidare. Författarna till *Second-hand Cultures* menar att på grund av de spår som tidigare brukare lämnat kräver dessa plagg ritualer av tvättning och rening för att göra entré i nya konsumtionscykler (Gregson & Crewe 2003:7). Om spåren är för påtagliga väljer mina informanter att behålla kläderna och bruka dem själva.

Second hand och vintage erbjuder flera dimensioner av sätt att förhålla sig till det förflutna. Plaggens ursprung och deras brukningshistoria är två av dem. I *Söka sitt* konstaterar Erik Ottoson att det ofta var viktigt att ”pricka in när föremålet tillverkats och vilken fabrik eller designer som låg bakom, medan de enskilda föremålets historia var mer komplicerad”. Han hade uppmärksammat att få hade frågat om var sakerna kom ifrån och menar att anledningen till de få hänvisningarna till det enskilda föremålets livslopp var antagligen att det sällan tillförde någonting i värde, snarare kunde det upplevas som hotfullt. Tanken på att någon ägt föremålet förut väckte oftare en rädsla för besmittning än en känsla av att berikas av en lång historia. ”Man vill helst inte ha saker som bär allt för starka spår av någon främlings tillvaro” (Ottoson 2008:95f). Detta förhållningssätt skiljer sig väsentligt från hur mina informanter upplever plagg med spår av det förflutna. De snarare dras till spåren av tidigare bruk och upplever dessa som berikande för fantasin. Samtidigt har de en föreställning om att kläder med alltför tydliga spår får ett sämre ekonomiskt värde vid en eventuell försäljning och kan därmed bli svåra att sälja vidare.

Kläder som konst

Vid intervjutillfället hemma hos Anna visar hon mig runt i lägenheten. I sovrummet hade hon flera baddräkter från 1950- och 1960-talet, en kimono och en klänning hängandes på väggen. Hon berättar om handarbetet, hur välgjorda och intressanta de är för henne och hur hon uppskattar att ha dem på väggen för att kunna se och ta på dem dagligen. Samtliga informanter som jag intervjuade i hemmet hade ett eller flera plagg hängandes på väggen, synligt på en skyltdocka eller i en öppen klädställning. Samtliga berättar om att de äger väldigt mycket kläder och att de har flera favoritplagg av olika anledningar. De berättar om hur de tycker om att hänga fram kläder som är favoriter. Kläderna behöver inte vara favoriter att bära utan att titta på. Plagg som informanterna inte använder så ofta, men har kvalitéer som de värdesätter och gärna vill se på kan hängas upp på väggen, därmed *översätts* plaggens syfte, från att vara ett bruksföremål till konst. Ida berättar om hur hon hittar olika användningsområden för alla sina favoritkläder när jag frågar henne om hon har något favoritplagg.

Vad svårt, jag tycker jag skaffar nya hela tiden. Smålandsväv från tjugotalet som kvinnorna satt hemma och vävde ihop som man sen hängde på väggen men som jag använt som halsduk och den har jag använt varje dag sen jag köpte den, som jag är superförälskad i men det känns som att jag har några sådana plagg som är återkommande. Jag har ett par shorts som jag använder varje sommar, hela sommaren. Ett par guldtajts som också är välanvända. Jag har så mycket kläder så det är svårt att, oftast är det de som man använder mest som jag inte reflekterar över, som är favoritkläder. Det är nästan som att de är en del utav en. Det är mer om man tar på sig någonting annat som man jaha nu sätter jag på mig något här. Det låter jätteflummigt men det är lite så. Jag hade några som jag hade jättelänge, som mammas jeans som trasade sönder. Men majoriteten är sådant som jag har köpt själv och det är mycket så här konstiga second hand-fynd. Jag har ett par jeans som jag älskar men som jag inte använder så ofta, man kan ju ha favoritplagg som man inte använder så ofta men som man tittar mer på, det är lite som konst tycker jag (Ida).

Familjealbumet

Mina informanter berättar om att de bläddrat bland gamla fotografier på mödrar och mormödrar och blivit inspirerade. Fotografier visar nätverk som funnits i en situation, i ett ögonblick men som via sina dokumenterande egenskaper fäster och fryser tillfället då bilden togs och illustrerar ett *nätverk* som sedan länge är upplöst. Bilden blir en förpackning av idéer som kan förflyttas i tid och rum (Knuts 2006:100). När mina informanter tittar i familjens fotoalbum kan bilden vid ett senare tillfälle ingå i andra *nätverk* och situationer i nutiden. Den förpackning av idéer som fångats av kameran i förgången tid kan berätta om situationer i det förflutna, men dess berättelse från förr samspelar med nuets förståelse av det förflutna. Vilket Latour (1999) förklarar med begreppet *historicitet*, att historien förändras med tiden. Fotografier innehåller visuella berättelser som stärker alliansen mellan individ och ting. Illustrationer från en annan tid kan bli inspirationskällor och generera idéer om att så vill jag ha det, så vill jag också se ut. ”Bilder kan ge en känsla av att en hel era kan rymmas i ett fotografi, fryst i en visuell form som gör det möjligt att se ögonblicket på ett sätt vi aldrig annars skulle kunna uppfatta ett tidsutsnitt” (Knuts 2006:101). Ett ögonblick, som efter den sekund som fotograferandet tar är över, finns ändå kvar.

Anna berättar om ett fotografi hon minns så väl, av mormor i en klänning som hon hade sytt själv. När Anna var 16 år gammal fick hon ärva klänningen. Hon berättar att hon använt den flera gånger och att den är som gjord för hennes kropp. Anna har även låtit sig bli fotograferad i den och skickat bilden till mormor som blev glatt överraskad. Anna berättar att hon varit nostalgisk och samlat på saker sedan hon var väldigt ung. Hon tror sig ha fått ärva hennes nostalgiska förhållningssätt av sin mormor som sparat på mycket saker, saker och stora delar kläder som Anna redan fått ärva. Mormodern lever på så vis vidare i de saker och kläder Anna fått och förknippar med henne. När Anna sätter på sig klänningen, iscensätter hon ett

arv som hon fått av hennes mormor, som också är en del av hennes kulturarv. I klänningen blir hon på så vis bärare av kulturarv både i en immateriell form, som ett minne och i en materiell. Att hon kroppsligt upplever en länk till mormodern, att den är som gjord för även hennes kropp, förstärker förbindelsen mellan nuet och det förflutna.

Vera berättar om ett fotografi på hennes morfar som hon skulle vilja ärva i framtiden. Veras morfar levde ett framgångsrikt konstnärsliv och kunde sedan 1940-talet försörja sig på att måla och sälja sin konst. Hon berättar om hur hon ser honom som en förebild, som en inspirationskälla till att arbeta kreativt och satsa på att försörja sig på det hon tror på. Vera berättar om hur hon kan se sig själv i fotografiet, som hon beskriver som ett självporträtt där han har fötterna på bordet och där hans söndertrasade stövlar med hål står i fokus. Vera berättar att hon har en förkärlek till skor som hon gillar att ändra på, hon pyntar dem och tillägger något så att de blir hennes. Kanske kan intresset för skor och hennes kreativitet samverka med hennes bild av morfar och hans självporträtt. Materialiteten förstärker länken till den egna släkthistorien via fotografierna som visar släktingar i olika situationer klädda i vissa plagg (jmf. Knuts 2006). Vilka informanterna senare väljer att anamma. Vidare förstärker berättelser, som samverkar med materialiteten, intresset för släkthistorien och agerar stärkande av banden mellan olika individer och generationer inom den egna släkten.

Plagg med anor

Mina informanter ger flera exempel på hur betydelsefulla plagg blir dem med en länk till den egna släkthistorien. Dessa plagg blir till nyckelplagg/favoritplagg och minnen som mina informanter väljer att spara. Nora är den enda av mina informanter som berättar om att hon inte brukar tänka på historien bakom second hand-plagg. Hon förklarar hennes förhållningssätt följande:

Det är sådan business för oss. Jag sitter i en hög med klänningar och sen så bara ”den ska jag ha och den ska jag inte ha, den ska jag ha”. Sen så när det kommer med båten, så kommer du inte ihåg ens vad du köpt. När det kommer från en grossist så har man ingen aning om vart det kommer ifrån. Det kan man se på vissa lappar att det står på kinesiska och då ”okej den kommer från kina från början” men det är inget jag går och tänker på. Men det är många som frågar att ”vet du var den här kommer ifrån?”. Och jag vet många av mina kompisar som gillar att plagget har en historia på något sätt och det förstår jag (Nora).

Nora berättar om hur hennes intresse för berättelser bakom plagg blir påverkat av hennes arbete. Hon möter så många plagg med möjliga berättelser, från flera olika delar av världen att det blir svårt att minnas alla och väljer kanske därför att ha och visa en distans till dem. Senare under intervjun, när jag frågar om hon fått ärva något framstår det nära som en viktig länk mellan henne, en berättelse och ett plagg.

N: Jag har en gammal klänning som jag har fått av min farmor men hon lever så klart men som jag hittade på hennes vind. Det är nog också en sådan grej som jag typ inte skulle sälja tror jag.

M: Hur, kan du beskriva den?

N: Ja, den är svart och vit med något, det är mönster, det är svart med vitt mönster och sen så är den så här med så här [visar med händerna] liksom en väst och sen med en liten krage och ett skärp. Men den var också lång från början så den hjälpte min farmor med att sy upp. Det var också precis i början när jag började ha second hand-grejer på mig. Så den är nog också en av mina första så ja.

M: När använde hon din farmor den?

N: Hon hade den när hon var ung och smal sa hon. Så det måste väl ha varit, den måste nog vara från typ sextioalet någon gång tror jag.

M: Tror du att den var betydelsefull för henne. Tänkte på varför hon sparat den och så?

N: Ja, det har hon säkert gjort men det kommer jag inte ihåg just nu. Men hon har sagt någonting om att hon har sytt den själv. Hon har ju sytt alla sina lång. Folk sydde ju sina egna grejer då. Sen så sa hon något om att hon hade sytt den eller om det var någon annan som hon sydde den till något femtioårskalas eller någonting och jag förstår varför man sparade sina grejer förr. För det tar ju ändå ett tag att sy grejer.

Flera av informanterna berättar om klänningar ärvda från mormödrar och farmödrar som betydelsefulla och viktiga att spara. De ser till handarbetet och all den tid och möda de måste lagt

ner i skapandet av plagget och jämför detta med dagens klädproduktion. Med den starka anknytningen till en nära person i släkten blir arvegodset även mer värdefullt än andra begagnade klänningar. Ida berättar om hur flera av hennes favoritplagg gått i arv från mamma, till storasyster och sedan till henne.

I: Om man ser tillbaka så har jag nog mer samma stil som när jag hade mammas kläder. För jag har fortfarande mammas kläder på mig [skrattar] [Ida har på sig tunika och shorts från sin mamma under intervjun]. Men just sextio och sjuttioalets mode har varit med mig jättemycket även när man har varit i tajta svarta jeans och band t-shirt träscket liksom, som jag hela tiden återkommer till också [skrattar].

M: *Vad tycker mamma?*

I: Mamma tyckte det var roligt. Mer som att ”åh det där brukade jag ha på mig på marknaden i [---]. Mer att hon hade minnen till kläderna och så. Sen så var det också min syster som är fyra år äldre, hon började använda allt det för det fanns redan tillgängligt. Så när hon växte ur det fick jag det liksom. Hon tyckte att det var roligt, det påminner nog henne mycket om en rolig period i hennes liv.

M: *Har hon berättat om hennes gamla kläder?*

I: Hon jobbade som mönsterkonstruktör, så hon sydde väldigt mycket själv. Hon har väl mer pratat om, just om den delen och att hon sydde jättemycket hemma och sydde till vänner. Och så jobbade hon med det. Men kanske inte vad hon inspirerades av. Men hon hade en väldigt egen stil för hon var ju från en jätteliten by. Det var väldigt uppseendeväckande om man stack ut. Men så är det ju alltid om man bor på landet.

Idas mammas hemmasyddas kläder som Ida ärvt. Hon föredrar att använda dem tillsammans.

Foto: Författaren, april 2012.

Det mystiska förflutna tar form

Materialiteten ger stabilitet åt det flyktiga och ogreppbara som en förgången tid kan verka i dess abstrakta form i våra tankar. I mötet med ett plagg kan en idé/föreställningen om det förflutna så som känslor av gemenskap och trygghet ta form som annars kan vara svåra att närma sig och hålla fast vid. Klädesplaggen är *aktanter* som gör något tillsammans med människor men inte utan att förändras. Det mystiska förflutna tar form utifrån individuella perspektiv kopplat till informanternas personliga intressen. Samtidigt som kollektiva minnen fungerar som referensramar och inspiration i skapandet av klädstil. I utkanterna av vad som passar inom ramen för en kollektiv berättelse sker förhandlingar om hur gestaltningarna av det förflutna kan ske.

Historisk kreativitet och fantasi.

När mina informanter fantiserar om det förflutna i mötet med ett specifikt klädesplagg utgår de från nuet. Väsentliga aspekter av tillvaron idag har en stor betydelse för hur mina informanter väljer att bruka kläderna. Hur dagens behov påverkar denna iscensättning och hur detta kan krocka med andra värderingar kopplade till en idé om historia som något fast och oföränderligt kommer till uttryck hos Vera, när hon svarar på frågan om hur hon brukar fantisera kring gamla kläder.

Ja, vad de tänkte och jag fantiserar kring de kvinnor som var, att de tänkte att jag måste ta mig härifrån för att det var en sådan strikt tidsperiod. Jag har faktiskt en, jag hade ett plagg. Jag tror att det var från 1910-talet, tidigt 20-tal. Jag hade denna klänning och den var viktoriansk och jag vände den bak och fram för att knapparna var där bak. Så för att göra den mer modern vände jag på den och tog bort några knappar så att den fick en djupare urringning, vilket, såklart att ingen på den tiden hade burit den så men det är 2012 och ibland vill en kvinna, vill inte ha nått som kväver henne runt halsen när hon går ut. Men det var en kvinna som skrev till mig att du skulle blivit hängd om du burit klänningen så och jag tänkte för mig själv att JA troligtvis men varför skriver du så till mig? Och det är 2012 och ja, jag förstår. Jag förstår den tidsperioden. Jag förstår att det var en mycket striktare tidsperiod för kläder och kvinnor och deras förluster och så. Men jag kände mig, hon var väldigt seriös. Jag fick en väldigt, väldigt, obehaglig känsla av hennes e-mail, som att hon ville få mig hängd för vad jag hade gjort mot klänningen [skrattar] (Vera).

Veras behandling och bruk av en klänning från den ”viktorianska eran” kan förstås som en iscensättning av kulturarv, samtidigt som bruket kan berätta om vad Vera upplever som naturligt idag. ”Performanser fungerar som reflexiva arenor genom att människor använder dem för att undersöka, ifrågasätta och kommentera väsentliga aspekter av tillvaron” (Gustafsson 2002:31). Men Veras iscensättning och dekonstruktion av klänningen blev inte uppskattat av en av hennes kunder. Det uppstod en konflikt hos kunden. Iscensättningen gick emot hennes bild av vad som kunde vara acceptabelt för en kvinna under tidigt 1900-tal och kunde därmed inte längre passa in i berättelsen

om den specifika tidsperioden. Medan Vera menar att; för att klänningen skall kunna användas i dag och leva vidare behöver den transformeras. Det verkar onekligen finnas en föreställning om att det finns mer eller mindre värdefulla föremål från det förflutna och att det ekonomiska värdet i en vara kan avgöra dess status som kulturhistoriskt betydelsefull. Veras förhållningssätt till det förflutna framstår som mer lekfullt och experimenterande. ”Till lekens befriande paradoxer hör att historien inte framstår som ett bagage man måste leva med utan som en alternativ verklighet som kan förändras och förändra” (Gustafsson 2002:260). Som en kvinna av idag kan Vera blicka tillbaka till en annan tid och reflektera kring förändringar som skett för kvinnors villkor och situationer i samhället. Historikern Peter Aronsson skriver om historiebruk och menar de är ”de processer då delar av historiekulturen ²¹ aktiveras för att forma bestämda meningsskapande och handlingsorienterade helheter” (Aronsson 2005:21f). I historiebruket iscensätts ett urval av historiekulturen och formerar ett historiemedvetande som vill något. Det är ”projekt-och handlingsinriktat, och därför fogar in en mer öppen hänvisning till historiens riktning i sin berättelse än vad som är legitimt i vetenskaplig historia”(Aronsson 2005:22). Idag kan Vera ge det förflutna nytt liv genom det materiella tillsammans med en annan tid, nutiden. Genom att förändra klänningen kan kvinnan som bär klänningen idag gå ut utan att kvävas. Ett annat exempel på hur Vera väljer att använda gamla kläder är en jacka som hon plockar fram ur garderoben när jag frågar om hon kan visa mig hennes favoritplagg.

Dekonstruktion av det förflutna. För Vera är vintage kreativitet. Hennes favoritplagg är ett giftermål mellan två vintageplagg som hon sytt ihop, en motorcykeljacka och en ”frimurar-opera-kappa”. Ett exempel på hur hon kombinerat olika plagg och tidsperioder som ett uttryck för hennes idéer och behov idag. Foto: Författaren 2012.

²¹ Källor, artefakter, ritualer, sedvänjor och påståenden med referenser till det förflutna som erbjuder påtagliga möjligheter att binda samman relationen mellan dåtid, nutid och framtid (Aronsson 2005).

Död eller levande?

Anna berättar att hon är väldigt intresserad av historia och anser det vara viktigt för att ”kunna knyta an till varför vi är som vi är idag”. Det är framförallt tiden från industrialismen till i dag som fascinerar och hon menar att i kläderna kan man se reaktioner, strävan att komma på något nytt eller strävan tillbaka till något som varit. Anna beskriver sitt historieintresse som högst personligt. Med personlig tror jag hon menar individ och vardagsnära historia då hon gillar att förkovra sig i historisk litteratur om vardagsliv och människoöden förr. Anna berättar vidare att hon gillar att hänga kvar i sina fantasier och låtsas som att leva i en svunnen tid. ”Jag skulle vilja hälsa på, skulle vilja åka till de upplysta rummen i England och Frankrike på 1700-, 1800-talet, till hela nittonhundratalet och se hur konstigt det egentligen var” (Anna). När jag frågar om hon gillar att gå på museer och olika utställningar svarar hon: ”Det kan bli nästan för mycket, som med filmer”. Hon berättar också att hon ofta upplever utställningarna som skildrade ur aristokratin vilket känns ”opersonligt” för henne. ”När sakerna hamnar på museum är det som att sakerna dör. Att ta på allt det är kul” (Anna).

Möjligheten att fysiskt ta på kulturhistoria är viktigt för samtliga informanter och en anledning till att de föredrar att samla, köpa och ha sådana kläder hemma, framför besök på museum där plaggen ofta är inlåsta eller/och inte får beröras. När Ida var i hennes mormors hus hittade hon hennes gammelmormors brudklänning från 1850-talet i en gammal konsumkasse. Hon var tvungen att prova den. Det var senast hon hade burit svarta kläder och beskriver den som en ”helt sjuk kreation som är så här svart och hög och jättebullig kjol” (Ida). Hon berättar vidare att den hade passat henne förutom i bröst och axelpartiet då de var ”så små” och hon själv är ”över medel lång” men hon kunde ändå se hur den hade sett ut. Ida beskriver klänningen som jättefin och upplevelsen som häftig. Jag frågar vidare om hon vet något mer om klänningen och hon berättar att det säkerligen finns berättelser då hennes mormor skrev mycket om händelser men att hon inte hört mer än att de levde ett hårt liv.

Jag hängde upp allting när jag var där. Det var flera plagg, flera överdelar, så jag har bara galgat upp dem och sen så ska jag. Jag vet inte om jag ska ta hit dem eller hur jag ska göra. För jag tänkte först om man skulle lämna in dem till utvandrarnas hus, till museet i Småland men samtidigt så är det väldigt roligt att ha kvar så jag kanske har kvar dem ett tag och tittar på dem [skrattar] och hänger upp på väggen som konst [skrattar]. Det finns en ganska stor chans att jag kommer att göra det (Ida).

Ida berättar att hon övervägt att lämna in klänningen på ett museum men kommer troligen hellre spara den och hänga upp den på väggen hemma för att på så vis behålla en närhet till dem. Vindsförråd, gamla släktingars hus, loppmarknader, second hand- och vintage-butiker erbjuder

mina informanter en kontakt med historia. De tar med sig delar av den hem och förvandlar delar av hemmet till utställningar av olika saker och kläder med kulturhistoria där betraktaren är fri att tolka utifrån sina egna premisser. Inget är färdigbestämt på förhand. Individer kan på så vis iscensätta olika tider och betydelser och klä sig i rollen som tolkare och förmedlare av vårt gemensamma kulturarv. Och kanske är det friheten att associera och fantisera fritt kring det förflutna som utgör den starka förbindelsen mellan individer och materialitet, nutid och dåtid inom intresset för second hand och vintage. Vilken betydelse nutiden har för intresset av dåtid utkristalliseras i Tinas resonemang om hur hon brukar tänka kring sjuttioalet och den tidsandan.

Ja, det var nog både fördelar och nackdelar. Det var ju ganska mycket droger, har man en känsla av, i alla fall i olika subkulturer. Och om jag hade levt då hade jag nog varit med någon av subkulturerna och det tänker jag väl, är inte så bra och det var väl många som mådde väldigt dåligt på grund av det tror jag. Men sen så känner jag också att, jag tror att det kanske var en lite friare anda i alla fall i Sverige. *Nu* så är det ju, det är så otroligt mycket regler om allting och bara att vi har två hundra, är alltså, man möter så otroligt mycket förbudsskyltar och den känslan har man ju inte riktigt av att det var på sjuttioalet [småskrattar]. Och jag är även född på sjuttioalet även om det är väldigt sent på sjuttioalet och mina föräldrar, det var helt annan uppfostran och alltihop och det var ju. Jag tror att det var lite lugnare tempo än vad det är idag, inte kanske lika mycket press på att man ska vara på ett visst sätt och karriären och det känns som det är mycket mer *press* nu och *stress*. Så att jag tror på de flesta sätt var det bättre på sjuttioalet. På nästan alla sätt ändå (Tina).

Att fantisera kring dåtidens människoöden och tidsanda ger något. Det förflutna lockar med drömmar om en annorlunda värld än den vi lever idag. Kanske kan tillvaron och förväntningar på människor idag locka till drömmar och fantasier om en friare och mindre stressfull värld. Och kanske blir kontakten med materialitet som väcker fantasin en avkoppling från vardagslivets olika måsten. Det viktiga är inte om berättelsen är sann eller inte, utan att den erbjuder möjligheten till reflektioner och ett steg bort från etablerade historiska fakta och beskrivningar. Hur det individuella historieintresset ser ut blir tydligt när jag frågar om mina informanter är intresserade av historia.

Njaa, nej. Tänker Sveriges historia genom tiderna, långt tillbaka. Kan nog inte så mycket om det. Nej men ändå lite, skulle aldrig köpa historietidningar. Räknas lite tillbaka? Om vikingatiden, hur folk tog sig till ställen, innan det fanns telefoner och Tv, innan allt det fanns, innan industrisamhället. Man vill ju ändå gå tillbaka lite till den tiden eller leva liksom lite närmare naturen eller att man. Det tycker jag, sådant gillar jag, hur folk bodde och klarade sig själva och laga sin egen eller gick ut och samlade. Sådant kan jag tycka är intressant (Greta).

Nej eller [skrattar] nej, jag har inget stort historieintresse eller jag vet inte. Det är klart att jag tycker att historia är spännande, det tror jag de flesta tycker och så. Jag lyssnar på gammal musik och kollar på gamla filmer så det får väl räknas lite som ett intresse för historia men när man säger historia så tänker man på historia som 1500-tals historia i skolan liksom (Nora).

Ja, men det är jag absolut men jag är ändå så pass gammal att jag också vet vad jag är intresserad av och vad jag helt enkelt inte kan så mycket om och det beror helt enkelt på att jag inte är intresserad av vissa grejer. Men jag tycker att det är väldigt intressant med viss musik, musikhistoria så på det sättet. Och kläder förstås och även olika föremål som har varit med om olika saker men jag är ju inte den som läser en historiebok om andra världskriget det känns ju alltså, man kan ju de där bas-grejerna man lärde sig i skolan och men ja, nej (Tina).

Historia verkar förknippas med något bestämt och fast som exempelvis den historia skolan en gång lärde ut. Samtliga informanter föredrar vardagslivets, musik- och modehistoria samt berättelser om hur man levde förr, framför krig, kungar och den historieskrivningen som oftast finns i historieböcker och –tidningar. Via klädesplagg, föremål och musik kan informanterna få kontakt med andra berättelser, kvinnor och män i historien. De minnen som materialiseras i informanternas klädpraktiker representerar ett förflutet där det individuella samspelar och samverkar med det kollektiva. Genom att anamma det materiella kan de förkroppsliga både individuella och kollektiva minnen som varken är personliga eller dokumentära. Samtidigt framstår de berättelser som blir bevarandevärda som individuellt och situationellt förankrade beroende av individers identitet, behov och visioner idag. Genom att studera nätverk av samspelande individer, materialitet och immaterialitet synliggörs hur historiebruk i form av klädpraktiker formar ett historiemedvetande, som blir betydelsefull när den är personligt förankrad.

6. Slutdiskussion

Att införliva det förflutna

Kläder så som second hand och vintage är producerade och använda av tidigare generationer i andra tider och kan därför förstås som materiella kulturarv. Men de kläder som cirkulerar på second handmarknaden beskrivs sällan som kulturarv. Samtidigt ökar intresset för både gamla kläder och historien bakom gamla plagg, för berättelser om deras ursprung, det vill säga immateriella värden i samhället. En definition av kulturarv som den del av traderat ”stoff” som skapar självförståelse, kontinuitet, identitet och sammanhangsförståelse, förutsätter inte en medvetenhet inom kulturen om att det som traderas är eller fungerar som kulturarv. Lökken kallar detta för funktionellt kulturarv, vilket förenar kulturen inåt och särskiljer den från andra kulturer. Utifrån den funktionella definitionen så finns kulturarv överallt och brukas utanför dess institutionaliserade ramar. ”Kunskapen är en del av vårt immateriella kulturarv, också när kunskapen i fråga inte är relaterad till den så kallade kulturarvssektorn” (Lökken 2005:40).

I det här arbetet har jag velat visa på hur second hand och vintage, som en del av unga kvinnors klädpraktiker, kan berätta om det förflutnas värden i individers identitet och vardagsliv idag. Utgångspunkten har varit att studera samspelet mellan materialitet, plagg, och immaterialitet, inskriptioner. Med hjälp av analytiska verktyg hämtade från ANT:s begreppsapparat har jag via analyser av vad materialitet och immaterialitet *gör* tillsammans, deras varierande positioner och hur förhandlingar dem emellan bidragit till att forma och omforma ett förflutet så att det tillfredsställer individernas självuppfattning. Jag har även sökt och identifierat olika *aktanter* och de *nätverk* inom vilket de verkar för skapandet av vintage- och retrofenomenet i samhället idag.

Konsumtion av second hand och bruket av gamla kläder sker på flera olika arenor i samhället som är sammanlänkade och kanske till och med samspekar med varandra. Några av de fält jag identifierat som arenor, utan en tydlig koppling till kulturarvsinstitutioner, där intresset äger rum är Internet, loppmarknader och second hand butiker, i media och litteratur. Vintageintresset som utspelar sig på nätet kan i förlängningen också utspela sig på gator och torg och vice versa. I en allt mer globaliserad värld kan gränser mellan nationer suddas ut. Fenomenet kring vintage och retro inkluderar både lokala och globala dimensioner. När individer hämtar inspiration från nätet utvidgas snabbt rummet till flera kontinenter. Med detta vill jag ha sagt att utifrån lokala utsiktspunkter kan också det globala, och dess förbindelser bli synliga.

Just nu pågår förhandlingar om innebörden av begreppen retro, vintage och second hand. Det är inte självklart att man väljer *second hand* av miljösynpunkt i första hand. *Retro* innebär inte

nödvändigtvis ett bakåtsträvande och intresset för en stilepok och *vintage* behöver inte inriktas mot dyra designklänningar från stora modehus som exempelvis Chanel. Flera *aktanter* så som expertpaneler, journalister, författare arbetar för att med hjälp av benämningen *vintage* särskilja och *översätta* specifika second hand-plagg till värdefulla plagg som berättar om en historisk tidsperiod inom modehistoria. Att bestämma den historiska tidsperioden blir enklare om plagget har ett erkänt märke eller form efter en känd designer. Har plagget dessa kvalifikationer översätts det till att bli *vintage*. Översättningen bidrar till att höja status och värde på utvalda second hand-plagg genom att lyfta upp dem som ikoner och representationer av olika tider i det förflutna.

Förutsättningen för att *vintage* ska fortsätta cirkulera är att någon plockar upp idén med den. Någon måste finna *vintage* som viktigt och tillskriva den mening och värde för att föra den vidare, både i materiell form och som föreställning (jmf. Knuts 2006:91). Om det inte finns någon som finner idén om *vintage* som attraktiv och användbar så faller den. *Vintage*fenomenets existens är därför beroende av att det fortlöper en samverkan mellan konsumenter och producenter såsom butiker och experter i media. Second hand och *vintage* är trendigt idag men kan lika gärna försvinna om inte *aktanter* inom *vintage-nätverket* arbetar och samverkar för att befästa den.

Mina informanternas berättelser visar på att förhållningssätten är mer komplexa och flerdimensionella än definitionerna av exempelvis Nationalencyklopedin och handböckerna. Inriktningen och förhållningssätten skiljer sig även individer emellan. Fem av sju informanter arbetar dagligen med second hand och kan därför förstås som experter. Samtidigt föredrar samtliga second hand framför *vintage* när de beskriver sina egna klädstilar. Mycket på grund av second hand är billigare och friare för förhandling än *vintage* som är färdigutvalt och definierat.

Kläder bär på *inskriftioner* om av vem, när och hur de skall bäras. Mina informanter visar även hur kroppen i sig kan förstås som materialitet med *inskriftioner* som påverkar vilken stil man väljer att anamma. De individuella klädpraktikerna präglas av ett samspel mellan individer, föreställningar, idéer om olika tidsperioder, kropp och den situation hon befinner sig i för stunden. I de handböcker jag granskat erbjuder vintagemodet olika kvinnotyper kopplade till 1900-talets olika årtionden och kvinnors samtida villkor. *Vintage* riktar sig främst till kvinnor med lockande ord som skapa en glamorös stil med hjälp av unika och magiska plagg. När vissa plagg tillskrivs magiska egenskaper blir materialitetens betydelse påtaglig. Plagget laddas med ett eget liv och konkretiserar brukarens önskemål, drömmar och associationer. I handböckerna finner man teknikerna, som kan öppna dörren till en annan värld och vad den har att erbjuda den som lyssnar. I samspel med en lyssnande och tolkande individ kan *vintage* framkalla föreställningar om det förflutna. Vilket man väljer är avhängigt individens referensram. I handböckerna förmedlas olika stilar med olika *inskriftioner* för en önskad kontext men kan inte existera utan samverkan med en individ som

accepterar den. Mina informanter tar avstånd från de färdigformulerade *inskriftioner* via kreativitet. De provar olika kombinationer och förankrar dem i var de befinner sig i livet just nu. *Performance* betonar aktivt verksamma processer, där individer lyfts fram som aktörer. Normer kring exempelvis feminint och maskulint behöver uppvisas för att få en form. Talet om vintage skapar delvis vintage. Sedan måste detta tal befästas i materialitet för att bli hållbarare än ett verbalt uttalande är (jmf. Knuts 2006:48).

Mode och Kulturarv

Mode definieras oftast som ett system, estetiska idéer, eller en process som måste översättas till plagg för att bli synligt, föras vidare och förändras (Brück 2005:13). Mode har i tidigare studier ofta även tolkats som representationer av politiska händelser i kvinnors historia, om samhällseliga normer och idéer. Modeforskningen är ofta samtidsinriktad och angriper mode som ett uttryck för exempelvis etnicitet, genus och klass (Gradén & Petersson McIntyre 2009:9).

Senare års modeforskning försöker föra modet in i bredare diskussioner om kroppsgestaltningarnas sociala, kulturella och politiska dimensioner. Bort från dräkthistorians och haute couturens exklusiva sfärer, något som uppmanas av Elisabeth Wilson (2005) i artikeln ”Dräktteorier för 2000-talet”. Under tvåtusenålet har studier med fokus på kläder som materialitet återkommit med nya perspektiv. Hur det materiella och mode samspelar och blir en del av individers idévärldar, attityder och värderingar. Samt vilken betydelse modeplagg har för individer som brukar dem och deras vardag. De individuella genierna i skepnad av designers och modeskapare och föreställningar om kläder som konkreta och materiella objekt i abstrakta och symboliska system får ge plats för det individuella skapandet och de kollektiva sammanhang de görs i.

Med upphov i dagens konsumtionssamhälle präglad av ett allt större överflöd av varor som inte är förbrukade. Går det att gå mot och övervinna mode-systemet genom att leta reda på en gång kasserade klädesplagg, rädda dem och definiera ett elegant mode på ett billigt sätt och ta på så vis tillvara överskottet (jmf. McRobbie 1999). Konsumtion och bruk av second hand och vintage präglas av en cirkulation av varor. Leta, köpa, sälja är kontinuerligt och ett konstant görande. Det som består om så för en kort stund, har en historia som informanterna accepterar, en berättelse som samspelar med individens situationella behov och visioner. Ärvda saker, kläder med tecken på tidigare bruk, trasiga plagg som inte går att sälja och dem som är laddade med egna minnen får längre livscykel och varaktighet hos individerna. Materialitetens varaktighet samspelar med behovet av historisk anknytning och kreativitet. Hos mina informanter framstår sökandet efter fynd som komplext, beroende på individen och den kontext hon befinner sig i. Mina informanters berättelser

visar att de ofta bär med sig olika referenser och inspirationskällor som införlivas i mötet med de ting som lyckas framkalla dem även om de i förhand inte visste vad de var på jakt efter.

I ett allt växande *nätverk* kring vintage som idag främst riktar sig till kvinnor, erbjuds kvinnor en möjlighet att få kontakt med alternativa historiska berättelser. *Nätverken* ger även möjligheten att dela intresse, ge och få uppskattning av andra och arbete. Att det främst lockar just kvinnor kan även bero på intresset för vardagslivets- och kvinnohistoria. Något som framstår som exkluderat från historia som mina informanter förknippar med krig, kungar och soldater. Vintagemodet kan förstås som ett sätt att lyfta fram de kvinnor och kvinnligt kodade intressen som osynliggjorts i den officiella historieskrivningen. Och genom att ta till sig kläderna och intressera sig för berättelser bakom plaggen går det att få kontakt med tidigare generationer och alternativa berättelser om det förflutna.

Mina informanter har visat på hur de söker efter anknytning till det förflutna och de människor som en gång burit kläderna. Spår som fläckar, lappar, dragkedjor och sömmar är några av de detaljer som kan väcka fantasin och begäret för att överta och använda. Flera av informanterna samlar och räddar plagg som de inte tror någon annan vill ha eller som inte förstår deras goda hantverk. De kan därför förstås som både kulturarvsbrukare och -förvaltare. Samtidigt som de vill associeras med det förflutna i skapandet av sig själva. Kläderna och skapandet av en stil kan ses som viktiga resurser i jagsökandet. Det är individer idag som söker sig till de gamla kläderna, gamla släktingars hem för att få ta del av berättelser från förr. Därmed insamlas underlag som gör att det individuella självförverkligandet blir meningsfullt.

Karin Johannison, som skrivit om nostalgi, menar att ”den moderna nostalgin kännetecknas varken av smärtsam hemlängtan, moderslängtan eller rädsla för det nya, snarare ett jagsökande. Det handlar, skulle man kunna säga, om den kvarhållna subjektiva tiden inuti en större känsla av rusande tid. Dess triumf är att den tillåter individen att längta och fantisera om det egna jaget i en ström av bilder, erfarenheter, kroppens erinringar, känslor, stämningar, associationer och vaga reminiscenser för att få kontakt med sin egen livshistoria” (Johannisson 2001:159). Nostalgin beskriver ett känslomässigt förhållande till en självupplevd tid men jag vill visa på att den kan finnas i det materiella. Det är tingen och förhållandet till dem som möjliggör nostalgi eller känslor av sentimentalitet. De behöver inte varit producerade under en självupplevd tid utan kan vara en del av minnesbilder från barndomen, som exempelvis mormors gamla klänning, mammas kläder via fotografier som informanterna tittat på under uppväxten.

Levande kulturarv

Kulturarv blir inte i detta sammanhang de ting som låses in i museernas montrar eller magasin utan något som tillåts leva vidare som en form av iscensättning via bärarnas kroppar eller som konst som får pryda väggarna i hemmet. Det fysiska mötet mellan individer och materialitet utgör viktiga länkar mellan det förflutna och fantasier. Tillsammans med kläderna kan individer ge en tid en annan betydelse i dag än den ”verkliga, historiskt korrekta” och bäraren har möjligheten via sitt eget liv ge den ett förnyat liv. Intresset för och bruket av second hand och vintage handlar kanske om en vilja att omtolka och omforma det förflutna, omgestalta och göra den till ”vår” egen. Det är individer som har den förmågan, inte den historia som är skriven, via fantasi, lekfullhet och kreativitet göra historien till deras såsom de vill ha den. Elisabeth E. Guffey (2005) som följt Retro-fenomenet i sfären av populärkultur, underhållning och reklam skriver att en ny typ av "frilansande" historiker har utvecklats utanför huvudfåran av konstnärliga och historiska tänkande. Denna dynamiska och ständigt föränderliga grupp av konstnärer, arkitekter, formgivare och författare återbesöker det förflutna inte som lärda, men som icke-professionella historiker. "Their memorialization of the pasts emerges not through traditional research but through the identification and acquisition of objects from the recent past, as well as the replication of its images and styles. This approach to the past is not derived from textbooks, it has drawn from both high and low culture of the recent past" (Guffey 2005:26).

Tidsepokerna inom vårt moderna förflutna har blivit till etablerade förr genom framställningar och tillskrivningar i exempelvis litteratur, film och dokumentärer (Gustafsson 2002:254). De bär på en uppsättning berättelser och bilder som bildar ramar till det igenkännbara. Via individer och butiker blir gestaltningarna till liv när andra kan känna igen dem. "Tillsammans med en ideologiskt och kunskapsteoretiskt förankrad misstro mot historiens grande-narratives bidrar ett växande och globaliserat flöde av mytiska historiebilder till ett kommersiellt och folkligt förankrat nyskapande av berättelser, som utgår från subjektet, gestaltas fysiskt och lånar fritt från olika sorters källor, kända fiktioner såväl som historiska auktoriteter" (Gustafsson 2002:255).

Återbruk och miljömedvetenhet gör att historien blir en del av nuet och framtiden. Via bruk av gamla kläder lyfts historien in i nuet med blicken mot framtiden med frågor om hur vill vi leva idag? Med sina kroppar föreställer och kopplar de sig till en gemenskap som sträcker sig över nuet och kan berätta om en annan delaktighet och gemenskap mellan generationer av kvinnor. De kan ifrågasätta sina egna och andra kvinnors situationer idag som då. Samtidigt är förbindelserna mellan individ, tid och det materiella förankrade i nuet. Utifrån begreppet *historicitet* framstår förhållandet till det förflutna och det materiella som varierande, situationellt och tidsbundet. Om man går igenom en jobbig period i livet kan kläderna laddas med dåliga minnen, vilket kan leda till att man

vill göra sig av med dem för att inte bli påmind om känslor som de kommit att representera. När en *översättning* av känslor till det materiella lyckats påverkar den henne på ett känslomässigt plan. Begagnade kläder bär på flera lager historia, i första hand en berättelse om en annan tid och liv som lockar individen till en allians. I sitt bruk laddas plagget med nya berättelser för att senare vilja bli fri från plagget då den nya har kommit att ta över den gamla berättelsen och/eller inte längre passar in i hennes självbild. Då lämnas plagget till sitt öde, eventuellt kommer nästa person att ta till sig det och fylla det med nya berättelser. Något som mina informanter gärna ser till då de gärna ger bort eller säljer plaggen till vänner och bekanta.

I studier av relationer mellan människan och tingen där pågående översättningsprocessers betydelser betonas istället för tingens materiella formuttryck, får inte enbart tingen och de stora händelserna plats utan även det immateriella såsom associationer, känslor, drömmar och idéer av hur ett mode blir värdefullt för oss människor i vår nutid (jmf. Gradén & Petersson McIntyre 2009: 283). Jag instämmer och tror att kombinationen berikar vår förståelse för det materiellas värden samt hur relationer mellan mänskliga och ickemänskliga aktanter inte är fixerade för evigt utan i hög grad ingår i en pågående process. Jag tror att ju fler berättelserna om våra materiella omgivningar blir desto mer blir vi berörda och vår förståelse om olika tider, händelser och människor ökar. Jämförelserna ger också mening och insikter om våra värderingar och handlingar idag.

Materialiteten ger stabilitet åt det flyktiga som en förgången tid kan verka i dess abstrakta form i våra tankar. I mötet med ett plagg kan föreställningar om det förflutna så som känslor av gemenskap och trygghet ta form, som annars kan vara svåra att närma sig. Klädesplaggen är *aktanter* som gör något tillsammans med människor men inte utan att förändras. Det mystiska förflutna tar form utifrån individuella perspektiv kopplat till informanternas personliga intressen. Samtidigt som kollektiva minnen fungerar som referensramar och inspiration i skapandet av klädstil. I utkanterna av vad som passar inom ramen för en kollektiv berättelse sker förhandlingar om hur gestaltningarna av det förflutna kan ske.

Genom att leta efter och anamma avlagda kläder som kanske inte brukats på länge, dekonstruera dem så att de skall kunna användas idag, ger det materiella, plaggen och kulturarvet ett nytt liv. Iscensättningarna kan gå emot vad som ansågs naturligt då vilket formar och omformar ett kulturarv som förkroppsligar både individuella och kollektiva minnen som varken är personliga eller dokumentära. De berättelser som framstår som bevarandevärda är individuellt och situationellt förankrade beroende av individers identitet, behov och visioner idag. Friheten att associera och fantisera fritt kring det förflutna utgör en stärkande länk mellan individer och materialitet, nutid och dåtid. Mina informanter speglar sig i det förflutna för att finna förankring med dåtidens människor,

gamla släktingar eller andra kvinnor i historien. De lyfter fram delar av det stoff som utgör delar av deras kulturarv samtidigt som de berättar om vilka de är och kanske önskar vara.

Kläder som konst. Flera och olika lager historia sen bjuder in till en lekfullare värld och en individuellt komponerad historia där kvinnan har huvudrollen. Foto: Författaren, mars 2012.

Summary

This master thesis in ethnology examines the practices around the phenomena of vintage and second-hand clothing in the early twenty-first century. The resurgence of vintage and retro confirms a craze for the style periods of the past and are linked to a more widespread interest in yesterday's fashion and objects. Television and other media outlets showcasing vintage display that it is something that interests many in society today. More vintage dealers are pushing to change the outlook and perspective on an old, worn in object or piece of clothing. The idea is that this object or piece of clothing holds the magic of the past and therefore becomes valuable or sought after. This thesis is about how different vintage dealers describe and define clothing in a way that creates an aura of style and beauty. They come from a perspective of gender and cultural heritage to bring these second hand pieces to life again.

The starting point for this thesis is understanding the relationship between the material and the consumer. With analytical tools from Bruno Latour actor network theory, I work to identify the elements of vintage fashion and why it becomes meaningful to certain individuals. Focusing on how social aspects intertwine with the material, I examine how second hand clothing can be understood as cultural heritage and how it's perceived in this context. This thesis aim to broaden the readers' perspectives of how vintage clothing becomes relevant in today's society. Through ethnographic fieldwork and interviews with seven women aged 23-33 years, the women tell about their approach, ideas and values that are ascribed to the past and the material. All interviewees are residents of the Gothenburg area and have not experienced first hand, the times when these garments and objects were originally produced. Today, vintage is a big part of their lives and style. Five out of seven work with vintage on a daily basis. They explain how the past can be useful in the present through creativity, ideas and fantasies. When comparing the analysis of medial representations, the reader understands how my interviewee's work both with and against different agendas, inscriptions behind vintage fashion. My interviewees show how they create and re-create stories of the past so that they become relevant today. Through the use of vintage and second-hand, individuals can link themselves with stories of their relatives and other men and women in history. Clothing from the past can be understood as a part of their cultural heritage and can establish meetings between generations. When focusing on the individual and their connections with the past and material, the reader understands how creativity, performance and individual conceptions are important factors in linking the past with today.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Intervjuer

7 inspelade intervjuer utförda 2012. Arkiverade vid Dialekt-ortnamns och folkminnesarkivet i Göteborg (DAG).

Observationer

Fältanteckningar och fotografier från ”loppisrundor” jan-april 2012 och Vintagemässan i Stockholm, Mars 2012. I privat ägo hos författaren.

Fotografier

Fotografiet på s. 42, hämtad 2014-03-20 från: http://www.digitalmuseum.se/things/modell-i-jacka-med-plskrage-pennkjol-vit-blus/S-NM/NMA.0060548?query=pennkjol&search_context=1&count=1&pos=0

Fotografierna på s. 45 och s. 79 tillhör Anna och ingår i hennes privata fotoalbum.

Internet

http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/modernt_kulturarv.html hämtad 2012-01-10.

<http://www.museum.molndal.se/> hämtad 2012-01-10.

<http://www.essunga.se/Pages/Page.aspx?pageId=1397> hämtad 2012-01-10.

www.kortedala.museum hämtad 2012-02-14.

<http://www.ostergotlandslansmuseum.se/utst/mode/vintage.pdf> hämtad 2012-06-02.

<http://bakatframmat.se/vintagemassan/> hämtad 2012-02-28.

<http://www.raa.se/kulturarvet> hämtad 2013-09-24.

<http://www.ne.se/chick-lit> hämtad 2012-03-10

http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista hämtad 2012-08-14.

http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/sve/begagnad?i_h_word=begagnad hämtad 2012-08-14.

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/sve/second-hand> hämtad 2012-08-14.

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/second-hand-kläder> hämtad 2012-08-14.

http://en.wikipedia.org/wiki/Pencil_skirt hämtad 2014-03-20

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/vintage/343982> hämtad 2012-02-23.

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/magi/248356> hämtad 2012-11-12.

TV-program

Antikmagasinet, Kunskapskanalen, mars 2012.

Antikrundan, SVT1, mars 2012.

Tryckta källor

Tidningar

Göteborgs-Posten (GP)

2011-12-19. ”För mig har valet varit att köpa på rea eller begagnade kläder”. Del: Konsument.

2012-02-15. ”Andra hand i första hand”. Del: Ekonomi/Politik.

2012-02-22. ”Vi unga vill handla med hjärtat, inte bara med plånboken”. Del: Konsument.

2012-04-16. ”Fyndar med gott samvete”. Del: Ekonomi/Politik.

2012-04-21. ”Klädbyte och second hand skonar miljön”. Del 1.

Handböcker

Baxter-Wright, Emma & Rhodes, Sandra (red.) (2009[2006]): *Vintage fashion: collecting and wearing designer classics*. London: Carlton.

Birde, Marie (2009): *Vintage: en stilguide till vintagemode*. Stockholm: Bonnier fakta.

Thompson, Naomi (2012): *Style me vintage: easy techniques for creating classic looks*. London: Pavilion.

Litteratur

Aronsson, Peter m.fl. (red.) (2005): *Kulturarvens gränser. Komparativa perspektiv*. Göteborg: Bokförlaget Arkipelag.

Arvastson, Gösta & Ehn Billy (red.) (2009): *Etnografiska observationer*. Lund: Studentlitteratur.

Brembeck, Helene (2007): *Hem till McDonald's*. Stockholm: Carlsson.

Bremer, Signe (2011): ”Med kroppen in i berättarrummet – om närvaro och etik”. I: Gunnemark (red): *Etnografiska hållplatser: om metodprocesser och reflexivitet*. Lund: Studentlitteratur

Brück, Ulla (2005): Nilsson, Bo G. (red.) (2005): *Påklädd, avklädd, uppklädd. Om kläder, kropp och identitet*. Stockholm: Norstedt akademiska förlag.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (2007): *När ingenting särskilt händer: nya kulturanalyser*. Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.

Ehn, Billy & Klein, Barbro (1994): *Från erfarenhet till text: om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Stockholm: Carlsson.

Eldvik, Berit (2005): ”Dräkten som kulturarv”. I: Nilsson, Bo G. (red.) (2005): *Påklädd, avklädd, uppklädd. Om kläder, kropp och identitet*. Stockholm: Norstedt akademiska förlag.

Eriksen, Anne, Garnert, Jan & Selberg, Torunn (red.) (2002). *Historien in på livet: diskussioner om kulturarv och minnespolitik*. Lund: Nordic Academic Press.

Fredriksson, Cecilia (1996): ”Loppmarknader och ruiner. Om loppmarknadens estetik”. I: Valerie, Renée, Nordström, Ingrid (red.). *Tycke och smak. Sju etnologer om estetik*. Stockholm: Carlssons Bokörlag.

Fägerborg, Eva (2011): ”Intervjuer”. I: Kajser & Öhlander. *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Gradén, Lizette & Petersson McIntyre, Magdalena (red.) (2009): *Modets metamorfoser: den klädda kroppens identiteter och förvandlingar*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

- Gregson, Nicky & Crewe, Louise (2003): *Second-hand cultures*. Oxford: Berg.
- Guffey, Elizabeth E. (2006): *Retro: the culture of revival*. London: Reaktion.
- Gunnemark, Kerstin (2004): *Minnenas Galleri. Om minnesskåp och kulturarv*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Gunnemark, Kerstin (2006): *Ung på 50-talet. Om förälskelse, mode och boende i en brytningstid*. Stockholm: Bilda.
- Gunnemark, Kerstin (2008): "Ting och minnen i kulturarvskontext.". I: *Ljusgården*. Meddelanden från Etnologiska institutionen Nr 21: Göteborgs universitet.
- Gustafsson, Lotten (2002): *Den förtrollade zonen: lekar med tid, rum och identitet under Medeltidsveckan på Gotland*. Nora: Nya Doxa.
- Hannerz, Ulf (red.) (2001): *Flera fält i ett: socialantropologer om translokala fältstudier*. Stockholm: Carlsson.
- Hyltén Cavallius, Sverker (2011): "Internet och fältarbete". I: Kaijser och Öhlander (red.). *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Jacobson, Maja (1994): *Kläder som språk och handling. Om unga kvinnors användning av klädseln som kommunikations- och identitetsskapande medel*. Stockholm: Carlsson.
- Jacobson, Maja (1998): *Gör kläderna mannen? Om maskulinitet och femininitet i unga mäns bruk av kläder, smycken och dofter*. Stockholm: Carlsson.
- Jacobson, Maja (2009): *Färgen gör människan: om färg, kläder och identitet från antiken till våra dagar*. Stockholm: Carlsson.
- Johannisson, Karin (2001): *Nostalgia – en känslas historia*. Stockholm: Bonnier.
- Jönsson, Lars-Eric & Svensson, Birgitta (red.) (2005): *I industrisamhällets slagskugga: om problematiska kulturarv*. Stockholm: Carlsson.
- Kinsella, Sophie (2010): *Flickan från tjugotalet*. Malmö: Damm.
- Klepp Grimstad, Ingun (2009): "Klær, kropp og velvære: Hva vil det si å føle seg?". I: Gradén, Lizette & Petersson McIntyre, Magdalena (red.). *Modets metamorfoser: den klädda kroppens identiteter och förvandlingar*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Knuts, Eva (2006). *Något gammalt, något nytt – skapandet av bröllopsföreställningar*. Göteborg: Mara Förlag.
- Kozinets, Robert V. (2010): *Netnography. Doing ethnographic research online*. Los Angeles, Calif. : SAGE.
- Larsson, Marianne (2008): *Uniformella förhandlingar. Hierarkier och genusrelationer i Postens kläder 1636-2008*. Stockholm: Nordiska museets förlag.

- Larsson, Marianne (2009): "Vad gör uniformen med brevbäraren?" I: Gradén, Lizette & Petersson McIntyre, Magdalena (red.). *Modets metamorfoser: den klädda kroppens identiteter och förvandlingar*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Latour, Bruno (1999): *Pandoras hope: essays on the reality of science studies*. Cambridge Mass.: Harvard University.
- Lindroth, Helena (2005): "Skor, skoskav och identitet". I: Nilsson, Bo G. (red.) (2005): *Påklädd, avklädd, uppklädd. Om kläder, kropp och identitet*. Stockholm: Norstedt akademiska förlag.
- Lowenthal, David (1985): *The past is a foreign country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lökken, Kerstin (2005): "Den andres kunskap och den svenska arbetsmarknaden-ett immateriellt kulturarv". I: Aronsson, Peter m.fl. (red.). *Kulturarvens gränser. Komparativa perspektiv*. Göteborg: Bokförlaget Arkipelag.
- Löfgren, Orvar (1990): "Tingen och tidsandan". I: Arvidsson, Alf (red). *Människor och föremål. Etnologer om materiell kultur*. Stockholm: Carlsson.
- McRobbie, Angela (1999): "Second hand-klänningar och gatumarknadens betydelse". I: Johansson, Thomas, Sernhede, Ove, Trondman Mats (red.). *Samtidskultur: karaoke, karnivaler och kulturella koder*. Nora: Nya Doxa.
- Mörck, Magnus (1998): *Spel på ytan: en bok om livsstilar*. Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Nilsson, Bo G. (red.) (2005): *Påklädd, avklädd, uppklädd. Om kläder, kropp och identitet*. Stockholm: Norstedt akademiska förlag.
- Ottoson, Erik (2008): *Söka sitt: om möten mellan människor och föremål*. Uppsala: Etnologiska avdelningen, Uppsala universitet.
- Pripp, Oskar (1999): "Reflektion och etik". I: Kaijser och Öhlander (red.). *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Ronström, Owe (2008): *Kulturarvspolitik: Visby: från sliten småstad till medeltidsikon*. Stockholm: Carlsson.
- Saltzman, Katarina (2008): "Nätverksetnologi – en inledning". I: *Ljusgården*. Meddelanden från Etnologiska institutionen Nr 21: Göteborgs universitet.
- Valerie, Renée & Nordström, Ingrid (red) (1996): *Tycke och smak. Sju etnologer om estetik*. Stockholm: Carlsson Bokförlag och resp. författare.
- Wettstein, Margrit (2009): *Liv genom tingen: människor, föremål och extrema situationer*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Wiklund, Lisa (2013): *Kreativa liv: konstnärligt arbete och kosmopolitisk vardag i Williamsburg, Brooklyn, New York*. Göteborg: Makadam.

Wilson, Elisabeth (2005): "Dräktteorier för 2000-talet". I: Nilsson, Bo G. (red.): *Påklädd, avklädd, uppklädd. Om kläder, kropp och identitet*. Stockholm: Norstedt akademiska förlag.

Wolff, Isabel (2010): *Vickis vintagebutik*. Stockholm: Forum.

Bilaga

Frågelista

Personuppgifter och bakgrund

1. Vad du heter?
1. När du är född?
2. Var är du född och uppvuxen?
3. Vad hade du för intressen som barn?
4. Vilka var dina favoritämnen i skolan?
5. Har du studerat vidare efter grundskolan? På högskola/universitet/folkhögskola eller annat? Om ja, berätta gärna varför du valde att läsa det ämnet?
6. Vad har du för sysselsättning idag?
7. Var bor du idag? Skulle du kunna berätta om ditt boende/hushåll idag?

Klädstil

8. Hur skulle du beskriva din egen klädstil?
9. Vad inspireras/influeras du av i din stil?
10. Har din stil förändrats med åren? Berätta gärna hur den har förändrats.
11. Har du några favoritplagg? Berätta gärna om dem. Varför är de dina favoriter?
12. När brukar du bära dem?
13. Finns det någon skillnad i din stil om det är vardag eller helg? Motivera.
14. Vad brukar du ha på dig när du är hemma?
15. Vad brukar du ha på dig när du går på fest?
16. Vilka sortens kläder trivs du bäst i? Varför?
17. Vilken är din favoritfärg?
18. Vilken/vilka färger tycker du mindre bra om? Varför?
19. Är du intresserad av mode/trender?
20. Vad upplever du som trendigt idag? Vad tycker du om det?
21. Har du några favorit stilepoker inom modehistoria som du attraheras av mer än andra? Berätta gärna.
22. Vad tycker du är karakteristiskt för den tidsepokens klädsel? Varför?
23. Skulle du kunna berätta hur du går till väga när du bestämmer dig för vad du ska ha på dig?
24. Vad inspirerar dig när du väljer det du ska ha på dig?
25. Hur mycket tid lägger du ner på att bestämma vad du ska ha på dig?
26. Är det viktigt med smycken och andra accessoarer för dig? Har du några favoriter? Berätta gärna om dem.
27. Är det viktigt med skor? Har du några favoriter? Berätta gärna om dem.
28. Vad skulle du absolut inte ta på dig? Varför inte?
29. Har frisyren/håret någon betydelse för dig? På vilket sätt?
30. Hur kommer det sig att du har den frisyren? Aktivt val? Inspiration?
31. Hur mycket tid lägger du ner på ditt hår?

32. Vilken frisyrr kan du inte tänka dig ha? Varför inte?
33. Vad föredrar du att bära, second hand eller nyttillverkat? Varför?
34. Vad gör second hand-kläder med din stil?

Leta och handla second hand

35. Var hittar du dina kläder och accessoarer?
36. Hur länge har du varit intresserad av att handla second hand?
37. Minns du hur ditt intresse för second hand började? När?
38. Minns du ditt första vintage/second hand-plagg? Kan du beskriva den? När? Var?
39. Hur ofta brukar du handla?
40. Har du några favoritaffärer? Varför är de dina favoriter?
41. Vad brukar du oftast köpa second hand? Kläder, skor, smycken, andra accessoarer?
42. Vad är det du brukar fastna för? Varför?
43. Kan du berätta om ditt senaste second hand köp?
44. Är det viktigt att fynda för dig?
45. Vad är ett fynd enligt dig?
46. Har priset någon betydelse för dig? Påverkas du av det vid köp av det du vill ha?
47. Finns det något speciellt klädesplagg, skor, smycke eller accessoar som du önskar att du hade eller som du letar efter?
48. Är det viktigt att de är äkta/Vintage? Om ja, kan du berätta om varför det är viktigt för dig?
49. Hur definierar du äkta/vintage?
50. Är du intresserad av historien bakom klädesplaggen? Om ja, berätta på vilket sätt det har betydelse.
51. Använder du själv alla plagg du köpt?
52. Brukar du sy/färga om köpta second hand-kläder? Om ja, kan du berätta vad du brukar göra?
53. Finns det några plagg som du inte skulle sy/färga om? Varför inte?
54. Hur länge brukar du behålla och använda dina fynd? Vad händer med den sedan? Säljer, ger bort eller slänger du dem?
55. Äger du något som följt med dig länge? Som du har svårt att släppa taget om? Om ja, vad och varför?
56. Har du sparat kläder genom åren som gått? Om ja, berätta gärna vad och varför du vill spara dem?
57. Har du fått ärva kläder, skor, smycken väskor? Om ja, vad har du ärvt? Av vem? Brukar du använda dem? När?
58. Har du någonsin skänkt bort kläder till någon organisation. Om ja, vad? Vart?
59. Finns det någonting du brukar köpa nyttillverkat? Vad? Var? Varför?
60. Har du handlat på E-bay och/eller Tradera någon gång? Vad? Berätta gärna om ditt senaste inköp.
61. Har du sålt någonting via internet? Vart? Vad? Hur gick det?
62. Köper du annat än kläder på second hand? (möbler, saker, böcker) Om ja, ge gärna exempel på vad du köpte senast.
63. Är du intresserad av att jobba och/eller äga en butik? Varför/varför inte?

Den egna uppfattningen om second hand, vintage och retro

64. Skulle du kunna berätta vad begreppen second hand, vintage och retro betyder enligt dig?
65. Finns det några skillnader mellan dem?
66. Vad är inte vintage resp. retro?
67. Vilken betydelse har det för dig om ett klädesplagg är vintage, retro eller second hand?
68. Skulle du kunna berätta vad det är som lockar dig med second hand-kläder och vintage?
69. Vilka tror du intresserar sig för second hand och vintage i samhället? Varför tror du att de intresserar sig för det?
70. Tror du att intresset kan hänga ihop med andra intressen? Ideologi? Miljö? Politik? Musik?
71. Vilka tror du inte är intresserade? Varför inte?
72. Hur förhåller du dig till retrovågen? Vad innebär det för dig?
73. Varför tror du det finns ett stort intresse för retro idag?
74. Tror du att retrovågen kommer att gå över? Varför/varför inte?

Omvärlden

75. Har någon kommenterat eller reagerat på din stil/ditt intresse för second hand?
76. Vad säger de? Vem säger?
77. Varför tror du att de gör det?
78. Upplever du det som positivt eller negativt? Beundrad? Missförstådd?
79. Delar du ditt intresse för second hand och smak med dina vänner? Om ja, berätta gärna vad?
80. Finns det några speciella tillfällen då du saknat möjligheten att dela ditt intresse med någon?
81. Hur upplever du att second hand, vintage och retro framställs i allmänhet? T.ex. i media och av andra människor?
82. Stämmer det med din uppfattning?
83. Har någon i din familj/dina vänner under din uppväxt varit intresserad av att bära second hand-kläder?
84. Har din familj någonsin kommenterat ditt intresse för second hand-kläder?

Intressen

85. Skulle du kunna berätta vad du brukar göra när du är ledig? (helger, semester)
86. Deltar du i någon specifik fritidsaktivitet? (Förening, studiecirkel) Vad? Hur kom du i kontakt med det? Vad betyder det för dig?
87. Är du intresserad av musik? Vad? Vilken genre? Vilka band/artister? Varför?
88. Vad tycker du inte om? Varför inte?
89. Brukar du gå på spelningar/konserter? Vad? Var?
90. Är du intresserad av att titta på film? Dokumentärer? Tv? Vad? Varför?
91. Tycker du om att läsa böcker? Vad? Favorit författare?
92. Besöker du bloggar, hemsidor, diskussionsforum på nätet som handlar om loppisar, second hand-kläder, vintage, retro, mode?

Samtid, dåtid, framtid

93. Är du intresserad av historia? Om ja, berätta gärna vad?
94. Finns det någon/några tidsepoker i historien som tilltalar dig mest?
95. Vad vet du om tidsepoken? Händelser, tankegods, tidsanda, personligheter. Vad gör den tiden intressant?
96. Positiva/Negativa bilder?
97. Hur har du fått dina kunskaper om den tiden?
98. Är du intresserad av mode- och dräkthistoria? Vad tilltalar dig mest? Någon specifik stilepok? Varför?
99. Brukar du besöka museer och utställningar? Vad? Vart?
100. Hur ser du på museernas roll i insamling, bevarande och beskrivning av äldre kläder och accessoarer?
101. Saknar du något? Något museerna borde bli bättre på?
102. Är det viktigt att samla in och bevara klädesplagg och accessoarer från tidigare epoker? Och berätta om dem
103. Berätta gärna vilka klädesplagg som du tycker är viktiga att bevara? Och varför?
104. Vad gör dem speciella?
105. Från vilken tidsepok kommer dem ifrån?
106. Äger du något klädesplagg, skor, smycke som bär på en historia? Om ja, skulle du kunna berätta den för mig?
107. Önskar du ärva något speciellt från din mor/mormor/farmor eller annan släkting? Om ja, vad?
108. Vilken betydelse skulle det få om du fick ärva ”det”?
109. Hur tror du framtiden för second hand och vintage kommer att se ut?
110. Vad tror du att du gör om 10 år?
111. Tror du att du kommer att fortsätta handla second hand i framtiden?

Intresset för 1900-talets historia och dess stilepoker har intensifierats under de senare åren. Uppkomsten av benämningarna vintage och retro på andrahandsmarknaden bekräftar en vurm för nittonhundratalets olika trender. Flera aktörer arbetar för att omförhandla begagnade plagg från något förbrukat och utan värde till ett mode av unika, magiska och värdefulla varor. Vilka känslor och berättelser väcker klädesplagg från en tidsperiod bortom en upplevd tid? Handlar ett intresse för second hand-kläder från en tidigare tidsperiod från vårt moderna förflutna enbart om bakåtblickande? Eller kan intresset för och bruket av second hand-kläder möjliggöra ett steg bort från de etablerade historiska fakta med krav på kontext och kronologi och ge utrymme för historisk fantasi och kreativitet i vardagslivet? Kan individer med ett stort intresse för kläder från en viss tidsperiod betraktas som tolkare, förmedlare och förvaltare av kulturarv? Hur förmedlar och förvaltar de i så fall kulturarv via berättelser, handling och identitet?

Denna etnologiska studie handlar om hur sju unga kvinnor med ett intresse för och bruk av second hand och vintage förhåller sig till kläderna och det förflutna i sina individuella klädpraktiker. Kvinnorna har inte upplevt den tid då kläderna producerades och brukade för första gången. Idag ingår kläderna i deras klädstil och fem av sju arbetar dagligen med second hand. Genom intervjuer har kvinnorna fått berätta om klädernas materiella och immateriella värden såsom de kunskaper, berättelser, värderingar, föreställningar, drömmar och ideal som bruket av second hand genererar.